

RAPPORT

2009:8

Hilde Lidén og Miriam Latif Sandbæk
Ungdomsgjenger
- en kunnskapsstatus

Institutt for
samfunnsforskning
Institute for Social Research

Hilde Lidén og Miriam Latif Sandbæk

Ungdomsgjenger - en kunnskapsstatus

Institutt for samfunnsforskning

Oslo 2009

© ISF 2009
Rapport 2009: 8

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.samfunnsforskning.no

ISBN: 978-82-7763-300-8 (trykt utg.)
ISBN: 978-82-7763-299-5 (elektronisk utg.)
ISSN: 0333-3671

Rapporten er finansiert av Justisdepartementet.

Innhold

Forord	5
1. Innledning	9
2. Gjengforskning – et overblikk	15
3. Ungdomsgjenger som samfunnsfenomen	33
4. Gjengdeltakelse som individuell erfaring	47
5. Forebygging og intervensjon	63
6. Oppsummering og veien videre	77
Litteratur	87
Sammendrag/Abstract	95

Forord

Ungdomsgjenger – en kunnskapsstatus er gjort på oppdrag av Justisdepartementet. Departementet ønsket en litteraturgjennomgang på feltet ungdomsgjenger, hovedsaklig avgrenset til forskning i Norden. Det etterspørres en gjennomgang som oppsummerer kunnskap om rekruttering til og motivasjon for å delta i gjenger, og tiltak som forebygger at gjengmedlemmer blir alvorlig kriminelle. Selve gjengbegrepet synes aktuelt å drøfte. Kunnskapsstatusen skal belyse den forskning som er gjort, diskutere hullene i kunnskapsgrunnlaget og komme med forslag til oppfølging.

I arbeidet har vi hatt stor hjelp av bibliotekarene ved Institutt for samfunnsforskning. En stor takk for god oppfølging. Vi har fått gode råd fra kollegaer underveis: Monica Aarset, Sturla Falch, Geir Moshuus og Ida Hydle. Takk også til Ragnhild Bjørnebekk og Inger Lise Lien for innspill. Hanne Wilhjem har gitt løpende referanser til debatt og litteratur i Danmark.

Oslo, august 2009

Hilde Lidén og Miriam Latif Sandbæk

Sammendrag

Ungdomsgjenger – en kunnskapsstatus er gjort på oppdrag av Justisdepartementet. Kunnskapsstatusen tar for seg nyere nordisk og internasjonal forskningslitteratur om ungdomsgjenger, med særlig vekt på hva forskningslitteraturen sier om rekruttering til - og motivasjon for å delta i gjenger, og tiltak som forebygginger at gjengmedlemmer blir alvorlig kriminelle. Omfanget av forskning på ungdomsgjenger er begrenset, ikke bare i Norge, men også i Norden. Aktuelle hendelser og bekymringer blant politikere og allmennheten har påvirket hva slags forskning som er gjort på feltet, noe som har bidratt til et fragmentert forskningsfeltet med mange hvite felt og begrenset oversikt over den generelle utbredelse, art og omfang.

Marginalisering i form av svak forankring i de viktigste institusjonene for ungdom, som familie, skole og fritidsaktiviteter, er blant de faktorene som nevnes som de viktigste årsakene til gjengdeltakelse. Forskning som er gjort på motivasjon for å delta i gjenger antyder også at manglende anerkjennelse og erfaringer med diskriminering er faktorer som bidrar til at unge lar seg rekruttere til gjengfellesskap.

Et kjennetegn ved forskningsfeltet er at det har vært handlingsrettet. Forebyggings- og intervensjonsperspektiv har derfor definert mye av studienes tema og tilnærming. Denne forskningen går tett på lokale miljøer, og er innsiktsfull både når det gjelder årsaker til deltakelse, motivasjon for å gå inn og ut av gjenger, og samarbeidsrelasjoner i intervensjonsarbeidet. Premisset for denne forskningen gir imidlertid en begrenset teoretisk og empirisk innramming av forskningsfeltet.

Litteraturgjennomgangen viser at det er behov for en bred tilnærming som utforsker sammenhengene og distinksjonene mellom ulike typer ungdomsfellesskap, som lokale ungdomsgrupperinger, trøblete ungdomsmiljøer, gategjenger og organisert kriminalitet.

Et kjennetegn ved mye av gjengforskningen er at kjønn tematiseres i begrenset grad. Begreper som gjeng, gjengmedlemmer og de unge brukes som kjønnsnøytrale begreper selv om det i all hovedsak gjelder menn. Maskulinitet, kjønnete fellesskap og prosesser, og barrierer for unge menns samfunns-

deltakelse er tema som ligger imidlertid i studiene, og som kunne vært løftet fram i større grad.

Nyere forskning viser til hvordan ungdomsgrupperinger henter forbilder og referanser i en globalisert musikk- og filmkultur. Særlig har rap musikk vist seg å spille en sentral rolle i mange unges utvikling av motstandsidentitet. Også økende bruk av internasjonale gjengkonsepter, egne nettsteder for å profilere gjengen og blogging er nye særtrekk ved det indre livet til deltakerne i noen gjenger.

Rapporten anbefaler avslutningsvis at det bygges opp et forskningsmiljø med bred teoretisk og metodisk tilnærming til feltet. Det foreslås også at det utarbeides en kunnskapsstatus over nordisk forskning som gir innsikt i særlig unge gutters livssituasjon i en bredt definert risikosone, inklusive maskulinitetsformer, motkulturer, politisk engasjement, barrierer for samfunnsdeltakelse og mulighet for å realisere egne livsprosjekter.

Innledning

Denne kunnskapsstatusen tar for seg nyere forskningslitteratur om ungdomsgjenger. Omfanget av forskning på ungdomsgjenger er begrenset, ikke bare i Norge, men også i Norden. Et slående trekk ved forskningsfeltet er hvordan studiene speiler aktuelle hendelser og bekymringer blant politikere og allmennheten. Vi finner dermed at til ulike tider har bestemte typer grupperinger fått mye oppmerksomhet, også i forskningen. Dette har gjort at forskningsfeltet som helhet er fragmentert, med mange hvite felt og begrenset oversikt over den generelle utbredelse, art og omfang.

I Norge er gjengforskning utført av en håndfull forskere som har studert gjenger over et lengre tidsrom. På nittitallet gjaldt dette særlig høyreekstremer grupper, det siste tiåret har det derimot vært en særlig oppmerksomhet mot gjenger bestående av unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette er sammenfallende med tendenser i andre nordiske og europeiske land. I tillegg til disse forskningsarbeidene finnes det en del studier som også er relevante for å belyse gateliv, ungdoms motkulturer og trøblete grupperinger. Vi har derfor gått bredere ut enn tradisjonell gjengforskning for å plassere de norske og nordiske studiene inn i en større forskningssammenheng. I denne forbindelse har nyere europeisk forskning vært særlig relevant.

Bakgrunn – ny handlingsplan

Høsten 1999 la regjeringen frem Stortingsmelding 17 (1999-2000) « Handlingsplan for bekjempelse av kriminalitet blant barn og unge». I stortingsmeldingen ble det lagt vekt på forebygging. Det ble understreket at politi, påtalemyndighet, domstol og kriminalomsorg skal innta en aktiv rolle i arbeidet for å hindre at unge utfører kriminalitet, og komme med tiltak som forhindrer gjentagelse av kriminelle handlinger. Stortingsmeldingen lå til grunn for Handlingsplanen *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet* (2005-2008). Denne hadde hovedfokus på problemorientert politiarbeid, som utvikling av strategier for rask oppfølging av unge som allerede har begått kriminelle handlinger. Planen har særlig vært rettet mot gjengangere og de som begår

alvorlig kriminalitet. Sentralt i handlingsplanen er innsatsen for å utvikle og kvalitetssikre samarbeid mellom ulike instanser på forskjellig forvaltningsnivå, for å tilpasse reaksjoner til barn både under og over 15 år. Det er også lagt vekt på å ansvarliggjøre den unge lovbyteren, blant annet basert på prinsippet om «restorative justice» (konfliktrådsmedling).

En ny handlingsplan legges fram i 2009. Kunnskaps gjennomgangen er laget i den anledning. Rapporten har til hensikt å systematisere kunnskap om gjenger og gjengrelaterte miljøer, med særlig vekt på hva forskningslitteraturen sier om rekruttering til - og motivasjon for, å delta i gjenger, og tiltak som forebygger at gjengmedlemmer blir alvorlig kriminelle.

Marginalisering og medborgerskap

Å studere ungdomsgjenger er å studere ungdom i risikosoner (Pedersen 1998). Ungdomstiden er en livsperiode som gjerne knyttets til løsrivelse, nye jevnaldersfellesskap og motkultur. Det handler om å mestre en lang rekke både kjente og nye utfordringer. Det handler også om å legge et grunnlag for en ny generasjons samfunnsdeltakere. Forskning om ungdom i Norge viser at de fleste unge er veltilpasset med gode relasjoner til foreldre og venner, og at skole og videre utdanning prioriteres høyt (se Heggen og Øia 2005, Løwe 2008). Forskning viser også at det er et lite mindretall som skårer lavt på alle disse faktorene. Forskningen beskriver imidlertid et kjønnets landskap, der jenter skårer høyere på ulike indikatorer for veltilpasning enn gutter. Det er også kjent at flere gutter enn jenter dropper ut av videregående skole, og det knytter seg bekymring til denne andelen. Arbeidsløsheten blant ungdom synes også å øke raskt med generell økende arbeidsløshet i samfunnet.

Marginalisering innebærer å stå i periferien av viktige samfunnsarenaer. For ungdom gjelder dette først og fremst familien, skolen og fritidsfellesskap. Ofte handler det om å være i en mellomposisjon mellom å være godt integrert på viktige samfunnsarenaer og å være ekskludert eller utstøtt. Dette er ikke en fastlåst tilstand, det er mer snakk om forhandlinger og ambivalente posisjoner.

En av bekymringene for unge som deltar i gjenger er at de faller ut av samfunnets ulike fellesskap. De antas å ha svak tilknytning til samfunnsinstitusjoner som skal sikre nåtidig og framtidig samfunnsdeltakelse. Dessuten antas det at de kan utvikle avvikende normer og verdigrunnlag som fører med seg aktiviteter som skader andre.

Konsekvensene av en slik posisjon kan fortolkes på individnivå. Det kan også settes inn i et videre samfunnsperspektiv. I denne sammenheng kan begrepet medborgerskap benyttes. Begrepet, som viser til den internasjonale litteraturen om *citizenship*, rommer både ideer om individuelle rettigheter som alle borgere i et land har, og til de sosiale bånd, identitet og deltakelse som er

nødvendig for å ivareta og videreutvikle et samfunnsfellesskap (se f.eks. Brochmann 2002).

Den nordiske velferdsstaten gir særlige betingelser for de unges medborgerskap, ved at den bl.a. skal sikre lik tilgang til sentrale oppvekstinstitusjoner, og motvirke at barn og unge faller utenfor fellesskap. I dette ligger et tydelig samfunnsmandat for statlig engasjement og ansvar for barn og unge. Og som Carlsson og Decker (2005) påpeker i sin sammenligning mellom gjengforebyggende arbeid i USA og Skandinavia (se kapittel 5) reduserer velferdsordninger sjansene for at unge marginaliseres og legger et grunnlag for at de kan reintegreres i samfunnet om de dropper ut.

Når marginaliserte ungdomsgrupper diskuteres, slik gjengforskningen gjør, er det vesentlig å definere hva slags ungdomsgrupper som er under press til ulike tider, og hvorfor. Gjengforskning har i løpet av de siste tiårene endret fokus fra hovedsaklig gjenger bestående av unge med høy reekstreme holdninger til gjenger hvor deltakerne har et nisk minoritetsbakgrunn. Dette gjenspeiler endringene som har skjedd med økt globalisering, hvor andel innvandrere er ett av flere synlige aspekter ved den økte flyten av penger, gjenstander, personer og ideer over landegrensene. Både høyreekstreme grupper og gjenger forbundet med innvandrerungdom knytter an til nye samfunnsbetingelser, og antyder samtidig ulike faser i tilpasning til disse endringene.

I nyere forskningslitteratur om samfunn med økt verdimangfold har begrepet sosial tilhørighet (social cohesion) fått en mer framtrødende plass i analysene (Cheong m.fl. 2007). Begrepet betegner en tilstand der det eksisterer felles verdier og mål i et samfunn, en følelse av tilhørighet og samhold mellom mennesker med forskjellige bakgrunner. Sosial og etnisk segregering, både mellom majoritet og minoritet, og mellom ulike minoriteter, står i kontrast til et medborgerskap basert på felles verdier, rettigheter og plikter som alle godtar og respekterer.

For å sikre sosial tilhørighet kan forskning på sosiale nettverk være nyttig (se f.eks. Putnam 2007). Sosiale nettverk kan øke individers tilgang til ressurser som kan hjelpe dem i å innta en aktiv samfunnsrolle og til å ha tillit til samfunnsinstitusjoner og å slutte opp om fellesverdier. To begreper som brukes i forhold til sosiale nettverk og deltakelse i sosiale fellesskap er *bonding*, som innebærer å knytte bånd innen et fellesskap, og *bridging*, som viser til det å knytte bånd på tvers av ulike sosiale fellesskap og skillelinjer. *Bonding* og sosialt nettverk foregår på ulike nivå og innenfor ulike sosiale fellesskap. Disse begrepene beskriver integrering i fellesskap og gruppeprosesser på mikro-nivå, og er også aktuelle i forhold til å beskrive ungdomsgjenger.

Medborgerskap, sosiale nettverk og marginalisering er begreper som kan være nyttig for å analysere dannelsen av trøblete grupperinger og gategjenger. Dette vil plassere temaet innen et videre perspektiv enn det som kjennetegner denne forskningen.

Å forske på ungdomsgjenger

Kunnskapstilfanget kan røft deles inn i tre forskningstradisjoner. Det ene forskningsfeltet har lenge vært dom inerte av amerikanske studier, men hvor et europeisk forskernettverk *Eurogang* har bidratt det siste tiåret til å synliggjøre særtrekk, utbredelse og fortolkning av gjengfenomenet i Europa. Denne forskningstradisjonen har sett gjenger som et samfunnsproblem med forebygging for øye. Dette forskningsfeltet har lenge vært preget av kriminologer, men hvor også sosiologer og antropologer har deltatt og bidratt til å plassere ganggjenger inn i videre samfunnskontekster. Forskningsfeltet benytter både kvantitativ og kvalitativ metode. Det andre forskningsfeltet, som har vært lite dominerende i nordisk forskning de siste årene, men som internasjonalt er et stort forskningsfelt, er psykologisk orientert forskning på gjengdeltakelse. Vi omtaler dette i den grad vi har kommet over relevant nordisk litteratur. Det tredje forskningsfeltet er forankret i ungdoms- og migrasjonsforskning og kulturstudier, med en bredere tematisk og teoretisk tilnærming. Denne litteraturen kjennetegnes av etnografiske studier av gateliv og de unges sammentatte beskrivelser av sin deltakelse i- og tilknytning til gjenger, hvor dette er plassert innenfor en sosial og kulturell kontekst. De tre tilnærmingene gjenspeiler forskjellige innramminger av gjengfenomenet og perspektiver på ungdom med tilhold på gaten. I de senere årene har imidlertid den kriminologiske forskningstradisjonen og den mer etnografisk beskrivende ungdoms- og migrasjonsforskningen nærmet seg hverandre, og gjenspeiler også generelle endringer i teori og forskningsinteresser innenfor den mer tradisjonelle gjengforskningen.

Vanskelig tilgjengelig felt

Ungdomsgjenger kan være et vanskelig tilgjengelig forskningsfelt. Dette gjelder både datagrunnlag som er basert på kvantitativt og kvalitativ metode.

Flere kvantitative studier legger til grunn kriminalstatistikk (se for eksempel Balvig 1999, Sarnecki 2001, SaLTo 2008). Disse registrene inneholder begrenset type data. Flere nordiske forskningsprosjekter utvider dette materialet ved å samkjøre opplysninger fra registre og politiets etterforskning/rettssaker for å få innsikt i hvem som er med i gjenger, hvor de blir rekruttert og hvordan miljøene henger sammen (Sarnecki 2001, Rigspolitiet 2009).

Det meste av norsk, og for så vidt også internasjonal forskning på gjenger er basert på kvalitativ metode i form av intervjuer og feltarbeid. Særlig Fangen (1995) og Moshuus (2004) har diskutert de forskningsmetodiske utfordringene ved studier av gjenger. Det kan være vanskelig å skaffe tilgang til miljøet, og det tar tid å få innpass. Andre utfordringer er hvilken hensikt slike prosjekter har, hva slags forskningsposisjon forskeren inntar i et studie som

med sannsynlighet også vil inkludere kriminalitet, og hvem sine stemmer og vurderinger som kommer fram. Hvordan forskeren plasserer seg i feltet får betydning for hvilken måte fenomenet rammes inn, og hva slags teoretiske tilnærming som synes anvendelig i analysen av organisasjon, prosess og kontekst.

Et av poengene til Moshuus (2004) er at intervjuer hvor man stiller direkte spørsmål om gjengvirkingsheten ikke egner seg overfor gjengdeltakere. Han viser til at flere av de norske studiene av gjenger baserer seg nettopp på åpne intervjuer (se for eksempel Larsen 1992, Næss 1998, 2000 og Varang 2000), og mener at forskerne møter problemet med å få tilgang til den ungdomsvirkeligheten som de forsøker å beskrive fordi intervjuformen får informantene til å bruke de kodene de har lært seg for å kommunisere med hjelpeapparatet. Moshuus mener samtaler med utgangspunkt i de unges egne erfaringsunivers, som for eksempel å samtale om gangsta-rap, har et større potensial for å få innsikt og viktig informasjon om deres livssituasjon og vurderinger.

Moshuus påpeker at forskningen i mange av de samfunnsforhold vi studerer, er leverandør av terminologien som de vi studerer bruker om seg selv. Dette gjelder derimot ikke gjengvirkeligheten. De unge gjengdeltakerne bruker ikke våre fagdefinisjoner for sitt innhold, de leser ikke sosiologi, skriver Moshuus. Dette, argumenterer han, har ført til en form for akademisk vakuum på området, da det vi leter etter ikke finnes, og det vi finner ikke er det vi leter etter.

Hvordan avgrense og forstå gjengfenomenet?

Et kjennetegn ved gjengforskning er en vedvarende diskusjon om hvordan fenomenet skal avgrenses og defineres, noe vi kommer mer tilbake til i kapittel 2. Viktige spørsmål til den foreliggende litteraturen på forskningsfeltet er derfor:

- Hvordan skiller forskningslitteraturen mellom ulike typer ungdomsfellesskap som lokale ungdomsgrupperinger, trøblete miljøer, gategjenger, andre typer gjenger og organisert kriminalitet? Hva er sammenhengene og distinksjonene mellom dem?
- På hvilke måter er det relevant å kjenne forskningsfeltet?
- I hvilken grad trekkes videre samfunnskontekster og forklaringer inn i studier om gjenger? Hvordan knytter litteraturen an til teorier om sosiale nettverk, legitimitet til samfunnsinstitusjoner og tilslutning til kjerneverdier?
- Hva betyr de teoretiske og empiriske avgrensninger for kunnskapsproduksjonen, og for de involverte, myndigheter, politikktutforming?
- Hva betyr den innrammingen forskningen gjør for forebyggende arbeid og tiltak?

Vår begrepsbruk - ungdomsgjenger

Når vi i denne rapporten har valgt å bruke begrepet ungdomsgjenger er dette ut fra flere overveielser:

- Det viser til at vi avgrenser oss til studier hovedsaklig om ungdom, noe som er særlig aktuelt når vi skal vise til kunnskap om forebygging og intervensjon.
- Ungdomsgjenger er et folkelig begrep, men er ikke et etablert begrep i norsk gjengforskning. Vi plasserer oss derfor ikke innenfor en spesiell forskningstradisjon.
- Ungdomsgjenger kan romme den doble forståelsen av gjengbegrepet som vi har på norsk – at gjeng viser både til et positivt fellesskap og til det mer problematiske gjengfenomenet.

Gjengforskning – et overblikk

I dette kapittelet ønsker vi å gi et overordnet blikk på generelle tendenser i gjengforskningen. Den amerikanske forskningen har vært dominerende og vi gir en kort introduksjon til denne før vi presenterer nyere forskning på gjenger i Europa. Vi gir en kort oversikt over sentrale studier i andre skandinaviske land før vi ser mer detaljert på gjengforskning i Norge. Da litteraturen vi presenterer i dette kapittelet utgjør basisen for hele rapporten går vi her i mindre grad inn på selve empirien, men peker på noen hovedtendenser i forskningen og plasserer de ulike tilnærmingene i forhold til hverandre.

Debatten om hvordan gjenger bør defineres er aktuell da det fortsatt er uenighet rundt dette blant forskere og i praksisfeltet. Vi gir en oversikt over hovedtrekk ved de ulike definisjonene og viser hvordan disse knytter seg til beskrivelser av ulike typer gjenger, samt diskusjoner rundt forskjellige former for struktur innad i de ulike gjengene. Vi oppsummerer også hvordan norske forskere har brukt gjengbegrepet i sine studier.

Bruken av de ulike definisjonene av gjenger har ulike konsekvenser. Vi diskuterer kort noen hovedtrekk her, før vi avslutter kapittelet med å skrive om omfanget av gjenger i Norge. Det finnes ingen klare tall over dette, og dette spørsmålet henger også tett sammen med hvordan man definerer gjeng. Vi presenterer kort to større norske studier om ungdom, som gir noen indikasjoner hvis vi tar utgangspunkt i en nyere norsk definisjon av gjenger.

Internasjonal gjengforskning

Amerikansk gjengforskning

Den amerikanske forskning har dominert forskningsfeltet gjennom hele det forrige århundret. De tidligste amerikanske studiene av gjengfenomenet har ikke bare lagt grunnlaget for, men viser også en del fellestrekk med, den litteraturen som vi vil kalle den nye alternative forskningstradisjonen. De amerikanske studiene har også gitt viktige innspill til forebyggende tiltak.

Gjengforskning går tilbake til 1920-tallet i USA hvor forskere innen Chicago-skolen gjorde storbyen, ghettoen og ungdomskriminalitet til forskningstemaer. Studier som Parks *The City* (1915), Wirths *The Ghetto* (1928) og Shaw og McKeys *The Delinquent Arena* (1929) var i likhet med Thrasher's *The Gang* (1927) empiriske studier av urbane fenomener. Marginalisering, uformell organisering og vold ble definert som essensielle trekk ved gjenger av Thrasher. Han understreker imidlertid at «en gjeng er en mangesidig manifestasjon: ikke to gjenger er like, noen er bra, andre er dårlige, og alle bør studeres ut fra sine meritter» (1927:5, vår oversettelse).

Chicago-skolen har inspirert mange studier både om gjengfenomenet bl.a. Whyte's klassiker *Street corner society* (1943) og ungdomskultur som f.eks. Willies *Common Culture* (1990).

I USA ble gjengforskning etter hvert knyttet nært opp til nasjonal gjengpolitikk og forebygging, og kriminologi avløste sosiologi som dominerende fagfelt. Den amerikanske litteraturen om gjengkriminalitet er omfattende, der ungdomskriminalitet (delinquency) fremstår som det mest fremtredende perspektivet (Harris 1988). Klein (1995) oppsummerer i boka *The American Street Gang* gjengforskning siden 1950-tallet. Dagens viktigste teorier om gategjenger bygger på studier av gategjenger på 1960- og 70-tallet i amerikanske storbyer. I de amerikanske studiene framkommer fellestrekk som lederskap og hierarkisk oppbygging, territoriell forankring, at de består av flere generasjoner og er selvgenererende over tid. Kjennetegn ved den amerikanske samfunnsstruktur som f.eks. ghettoer har også dominert teoriutviklingen (Weitekamp 2001).

I det senere tid er det reist kritikk mot amerikansk gjengforskning (Klein 1995, 2001). Maxson (2001) oppsummerer denne i tre punkter: For det første har den amerikanske gjengforskningen vært kjennetegnet av en atomistisk framstilling av gjengfenomenet, der kunnskapsproduksjonen har vært basert på enkeltstudier uten at forskningsfeltet har klart å ivareta en helhetlig tilnærming verken teoretisk eller metodisk. Maxson anbefaler økt komparasjon der gjengene også sammenlignes med andre former for ungdomsgrupper. Den andre innvendingen er manglende konsensus om hvordan gjengbegrepet skal defineres. En tredje kritisk innvending er at forskningen har vært styrt av hensyn til forebygging og politikktutforming, noe som har begrenset teoriutviklingen.

Hagedorn (2006, 2007, 2008) er en av de nyeste stemmene i amerikansk gjengforskning som stiller seg kritisk til den tradisjonelle kriminologiske tilnærmingen. Han har en bredere teoretisk tilnærming og setter de kriminelle ungdomsgjengene i sammenheng med økt globalisering, som har forsterket bl.a. storbyvekst, sosial ekskludering, svart økonomi og felles ungdomskulturelle referanserammer.

Eurogang

Forskningen på gjenger i Europa er av nyere dato enn den amerikanske. På slutten av 1990-tallet ble det dannet et europeisk forskningsprogram og forskernettverk kalt *Eurogang*. Ett av utgangspunktene var det som forskerne kalte *The Eurogang Paradox*: at myndighetene i ulike europeiske land benektet forekomsten av gategjenger fordi de ikke fant grupperinger som lignet mønsteret beskrevet for amerikanske gjenger (Klein 2001). Flere land, bl.a. Storbritannia, har vært forsiktige med å bruke begrepet gjeng fordi de mener dette kan stemple grupperinger og forsterke en negativ utvikling. Formålet med *Eurogang*-nettverket var å bidra til teori- og begrepsutvikling ved hjelp av en bred komparativ tilnærming til studier både innenfor Europa og mellom amerikanske og europeiske studier. Forskernettverket har publisert flere artikkelsamlinger som har bidratt vesentlig til kunnskapsgrunnlaget om gjengfenomenet. De tre hovedpublikasjonene er:

- *The Eurogang paradox: Street Gangs and Youth Groups in the US and Europe* fra 2001, redigert av Klein, Kerner, Maxson og Weitekamp.
- *European Street gangs and Troublesome Youth Groups* fra 2005, redigert av Decker og Weerman.
- *Street gangs, Migration and Ethnicity* fra 2008 redigert av Gemert, Peterson og Lien.

Gjennom *Eurogang*-programmet dokumenterer forskerne en større variasjon i gjenger i Europa enn det som har kommet fram innenfor den amerikanske gjengforskningen. *Eurogang*-forskerne viser at ikke alle de europeiske gjengene ligner på de amerikanske, og de argumenterer for at det ikke er et så klart skille mellom det de kaller gategjenger og andre ungdomsgrupperinger. I Europa er det de russiske gjengene som har flest fellestrekk med den amerikanske urbane gjengstrukturen, selv om gjengene også har særtrekk f.eks. ved at de også finnes på landsbygda (Salagaev og Shashkin 2005). Salagaev (2001) rapporterer om velorganiserte gjenger som driver utpressing av forretningsdrivende, og som selv investerer i lovlig forretningsvirksomhet. Disse grupperingene kan bedre beskrives som en organisert kriminell gruppe enn som en gategjeng.

Studier fra blant annet Nederland (Gruter og Versteegh 2001, van Gemert 2001) er eksempler på forskning som viser at gategjenger i Europa ofte er mindre territoriale, har en løsere organisering, er mer midlertidige og i mindre grad bevæpnet enn de amerikanske. Også studier fra Tyskland og Storbritannia som beskriver ungdomsgjenger, bl.a. fra Manchester, London, Frankfurt og Bremen, tyder på dette. De europeiske gjengene er imidlertid også involvert i vold og kriminalitet, og de har ofte utviklet en «gangsta» stil inspirert av amerikansk gjengkultur (Weitekamp 2001, Huizinga og Schumann 2001, Tertilt 2001, Mares 2001, se også Alexander 2000).

Forskerne fra *Eurogang* program met beskriver kj ennetegn ved gategjengfenomenet i Europa bl.a. ved at

- de er unge som er sosialt ekskludert og med blokkerte muligheter for utdanning og jobb
- de finnes i depriverte nabolag
- de består ofte av minoriteter og immigranter
- de består hovedsakelig av menn
- de er delaktige i mange typer av kriminalitet
- gjengene er stabile og kan eksistere over lengre perioder

Flere studier tar for seg migrantungdoms deltakelse i gjenger (se Gemert, Petersen og Lien 2008). Flere studier analyser hvordan stigmatiserte ungdommer som opplever stengte muligheter innenfor rammen av konvensjonelle samfunn benytter seg av vold og kriminalitet for å oppnå status, anerkjennelse og økonomisk vinning.

Eurogang-forskningen konsentrerer seg om gategjenger, og inkluderer unntaksvis andre typer gjenger. Det finnes lite forskning på høy reekstremistiske gjenger fra de siste årene. Dette står i kontrast til utbredelsen av slike gjenger på 1980 og 1990-tallet og til gjengforskningen fra særlig Nord-Europa i denne perioden (se f.eks. Pehrson (2005) studie fra Finland, Fangens (1999) og Bjørge og Carlssons (1999) studier fra Norge, Løwens (2001) svenske studie og Willemss (1993) studie fra Tyskland, se også Hebdidges (1979) studie om skinheads i Storbritannia). Et unntak er en studie fra Russland i *Eurogangs* siste volum, som beskriver ungdomsmiljøer med fellestrekk med europeiske rasistiske skinheads grupper. Studien intervjuer eksperter og deltakere og analyserer strukturelle, kulturelle og politiske forhold som bidro til deltakelse i gjenger på 1980 og tidlig 1990-tallet (Shashkin 2008, se også Salagaev 2001 og Salagaev og Sashkin 2005).

Alexander representerer forskning innenfor et migrasjons- og minoritetsperspektiv, og står utenfor *Eurogang*-nettverket. Hennes hovedanliggende i *The Asian gang* (2000) er å få anerkjennelse for kompleksiteten i hvordan identiteter leves ut, og hvor medias representasjon av minoriteter og nabolag i altfor stor grad er overforenkende.

De nordiske land

I Danmark har temaet *bander* vært høyt oppe i mediebildet og på den politiske dagsordenen den senere tid. Siden august 2008 har det vært flere skyteepisoder og tre drap som følge av konfrontasjoner mellom såkalte *invandrerbander*

og *rockergupper*¹, særlig i København. Konflikte ne handler om territorier, om kriminelle markeder for salg av narkotika og interne oppgjør. Rikspolitiet har utarbeidet en statusrapport om kriminalitet begått av rockere og bander i 2008, hvor de antar at det finnes 80 bander med 944 tilknyttede personer (Rikspolitiet 2009). Det foreligger begrenset dansk forskning på bander, likevel gir forskningen en del viktig bakgrunnskunnskap². En som har bidratt til kunnskapsgrunnlaget er Hviid med sin dr.gradsavhandling: *No Life – om gadelivsstil, territorialitet og maskulinitet blandt unge mænd i et forstadskvarter* (Hviid 2007). Det finnes også litteratur som er basert på erfaringer fra praksisfeltet av personer som har stått tett på det forebyggende ungdomsarbeidet:

- Straarup Søndergaards (1998) bok *Den hårde kerne – om bander og kriminelle grupper av unge* bygger på intervjuer med politiet, sosialarbeidere, innvandrerpålitikere og unge, og gir et sammensatt bilde av situasjonen i en del problemområder.

- Lihmes (2002) bok *Det kulørte akvarium. Artikler om unge, kriminalitet og bander*. Lihme kombinerer avisartikler, intervjuer og lengre tekster basert på sin interesse for hvordan «de sosialt marginaliserte unges sociale nødverge i forskjellige form er for gruppedannelser og subkulturer» framstilles i den danske offentlighet.

- Røgilds (2004) bok *De udsatte. Bander, kulturmøder og socialpædagogikk*. Også denne framstillingen har en hybrid form, men gir innsikt og introduserer aktuelle diskusjoner. Som de andre to er også denne rettet mot praksisfeltet og et allment publikum.

I Sverige har gjenger blitt definert snevert. Det har ført til begrenset forskningsvirksomhet på fenomenet. Av forskningen som foreligger kan nevnes:

- Sarneckis (2001) studie *Delinquent Networks. Youth Co-offending in Stockholm*, som er en kvantitativ studie fra bydelene i Stockholm basert på registerdata og nettverksteori.

- Løows (2001) studie *Nazismen i Sverige 1980-1999: Den rasistiska undergroundrörelsen: Musiken, Mytarna, Ritarn*.

- Petterssons (2002) avhandling *Tre aspekter på brottsliga nätverk. Supporterbråk, etnicitet og genus* er et eksempel på forskning der kriminelle nettverk settes inn i bredere strukturelle fortolkningsrammer.

- Bjørks (2006) studie *Ordningmakten i stadens periferi. En studie av polisiära gänginsatser i Göteborg, 2004-2005* og Bjørks (2008) analyse av politiets arbeid rettet mot gjenger, hvor utfordringen er å få anmeldelser og vitneutsagn fra miljøer som gjengmedlemmer rekrutteres fra. Framstillingen tematiserer således forholdet mellom gruppeprosess og etnisitet.

1. Rockere viser i dansk sammenheng til deltakere i det danske motorsykkelmiljøet.

2. www.vitenskap.dk 19/3 2009.

Vi har funnet få studier fra Finland fra den senere tid. Aktuell litteratur er innledningskapitlet i en antologi om maskulinitet og vold: Suurpää og Hoikkala (red.) (2005) *Masculinities and Violence in Youth Cultures*. En studie av Perho om et høyreekstremistisk miljø i en mindre by i Finland: *The construction of Girls and Boys' positions in a racist youth milieu* presenteres også i antologien.

Gjenger som verdensomspennende fenomen

Hagedorn (2007, 2008) har de senere år publisert forskning hvor han viser til at fremveksten av gjenger vokser i omfang og brer seg til nye deler av verden. Komparativ forskning får fram hvordan de t er likhetstrekk blant gjenger i Norge og f.eks. Mumbai eller Sør-Afrika. Hagedorn forklarer dette med økt globalisering og økende forskjeller mellom fattige og rike, der gjenger kobles særlig til fremmedgjorte grupper av unge menn. Han trekker også paralleller til andre gruppebevegelser. Hagedorn understreker at når samme fenomen dukker opp i forskjellige verdensdeler og sosiale kontekster, setter dette ekstra krav til forskning for å utvikle gode teorier for å tolke likhetstrekk og forskjeller. Ett bidrag til det komparative blikket på gjenger er en studie av en boliviansk ungdomsgjeng (Nordvik 2007) som spesielt diskuterer ulike kjønnete identitetskonstruksjoner innad i gjengen.

Forskning på gjenger i Norge

Forskning på gjenger i Norge er domert av relativt få forskere som har studert fenomenet over lengre tid. De norske gjengforskere har bakgrunn i fagfeltene kriminologi, sosiologi, antropologi, psykologi og medievitenskap, og hovedvekten har vært på kvalitative studier. Norsk gjengforskning er av nyere dato, noe som kan forstås på bakgrunn av at kriminelle gjenger, både høyreekstremer og såkalte «innvandregjenger», først ble satt på den politiske dagsordenen på 1980-tallet. Ungdomsgjenger var imidlertid et kjent fenomen også tidligere, jf. Telstes (2004) beskrivelse av Frognerbanden på 1950-tallet. Hauges *Gjengkriminalitet og ungdomskulturer* fra 1968 er et tidlig bidrag om gjenger i Norge.

Inntil 2000 var det en overvekt av studier av høyreekstremer gjenger og såkalte rockere/MC gjenger (se f.eks. Larsen 1992, Bjørge og Carlsson 1999, Carlsson og Lippe 1999, Bjørge, Carlsson og Haaland 2001, Bjørnebekk 1999, Fangen 1995). Senere års studier har særlig fokusert på gjenger hvor deltakerne har etnisk minoritetsbakgrunn (Haaland og Lien 1998, Næss 1998, Lien 2001, 2003, 2004, 2008, Varang 2000, 2009, Azarirad 2007, se også Larsen 1992 og Halvorsen 1998). Flere rapporter om ungdomskriminalitet og

gjenger er i de siste årene skrevet i tilknytning til intervensjonsprosjekter (se f.eks. Carlsson og Haaland 2004, Carlsson 2005, 2006, Lien 2004, Egge, Barland, Ruud og Haaland 2008, Egge m.fl. 2008).

I tillegg til disse gjengstudiene belyses trøblete ungdomsmiljøer i forskningsarbeidene til Andersson (2000, 2006), Moshuus (2004, 2009), Sandberg (2005) og Sandberg og Pedersen (2006). Disse er ikke skrevet med utelukkende fokus på gjenger, men gir innsikt i sosiale fellesskap og konfliktlinjer mellom ungdomsgrupperinger innenfor en gatekontekst. Studien *Gatekapital* (Sandberg og Pedersen 2006) f.eks. handler om sosialisering i byrommet til vold, ran og rusmisbruk. Boka beskriver hvordan livet på gata, som i deres studie er geografisk knyttet til nedre del av Akerselva i Oslo, krever spesielle ferdigheter og kompetanse. Status relateres også til *gangstakultur* og mer generelle ungdomskulturelle uttrykksformer.

Mens de fleste gjengstudiene gir inngående beskrivelser av gateliv, gjengkultur og maskulinitetsformer, finnes det få studier av jenters deltakelse i gjenger og jentegjenger (men se f.eks. Flekkøy 2000, Natland 2003, Bjørge og Carlsson 1999 og Andersson 2000).

Næss, Lien, Azarirad og Andersson beskriver alle gategjenger i Oslo i overlappende miljøer og tidsepoker, men med til dels ulike teoretiske tilnærminger. De fleste studiene beskriver situasjonen i større byer. Det finnes imidlertid en studie som har beskrevet hvordan ungdom i en norsk bygd sosialiseres inn i miljøer hvor lovbrudd, rus og vold er godtatt og normalt, og at denne sosialiseringen ikke skiller seg vesentlig fra hvordan dette foregår i byene (Dyrøy 2001).

Gjengbegrepet – ulike definisjoner

En av de store diskusjonene innen forskning som berører gjenger er hvordan gjengbegrepet skal defineres, og i forlengelsen av det, hva som er forholdet mellom gruppefellesskap og gjengdannelser. Begrepet gjeng har blitt definert deskriptivt, gjennom særlige kjennetegn ved gruppen. Siden fenomenet utarter seg forskjellig i ulike historiske, geografiske og sosiale kontekster har begrepet blitt kritisert og redefinert. Uenigheten om gjengbetegnelsen gjenspeiler dermed forskjellige lokalsamfunn, ulike typer gjenger, ideologiske forskjeller og teoretiske tilnærminger.

De senere årene har flere problematisert de 'klassiske' definisjonene av gjeng. Grovt sett kan denne kritikken plasseres inn i to retninger: de som argumenterer for en gjengdefinisjon med få, men grunnleggende kjennetegn, og de som ønsker en bred tilnærming til trøblete ungdomsgrupper som kan inkludere ulike prosessuelle og kontekstuelle dimensjoner.

Gjengdefinisjoner – konkrete karakteristikk

De amerikanske definisjonene av gjengfenomenet vektlegger detaljerte organisatoriske karakteristikk ved gjengen, som at den har en indre kjerne, hierarkisk struktur, varer over flere generasjoner, og at den har en territoriell tilknytning. Nyere definisjoner har prøvd å identifisere den særegne dynamikken ved gjengene som skiller dem fra andre typer grupperinger: at gjengene utvikler en gruppeidentitet som de uttrykker gjennom forskjellige symboler og eventuelt navn, at de har tilknytning til gata og at de driver med kriminalitet. I tråd med dette definerer Decker og Van Winkle (1996:31) gjeng som en aldersavgrenset kameratgruppe som holder sammen over en viss tid, driver med kriminelle aktiviteter, og har et eller annet symbolsk uttrykk for gruppetilhørighet (navn, symboler, klesstil etc). Deres definisjon ligner den definisjonen som forskerne i *Eurogang* programmet har blitt enige om, og som de benevner «gategjenger» (street gangs):

Any durable, street-oriented youth group whose involvement in illegal activity is part of their group identity (2008:5).

Viktige stikkord i *Eurogangs* definisjon er at gategjengen har en viss varighet, at den manifesterer seg i offentlige rom, består av ungdom, at de utfører ulovlige handlinger, og at de har en felles gruppeidentitet.

Hagedorn (2008) påpeker at hvor Th rasher knyttet gjenger til et ungdomsfenomen, er det godt dokumentert at mange gjenger består av eldre medlemmer. Flere av disse gjengene blir også institusjonalisert, noe som f.eks. Eurogangdefinisjonen og Decker og Van Winkle ikke definerer inn som et vesentlig aspekt.

Vektlegging av vold og kriminalitet

De fleste forskere reserverer gjengbegrepet for grupper som har en voldelig og / eller kriminell atferd som del av sin aktivitet. Et viktig skille mellom gategjenger og vanlige ungdomsgrupperinger er da gategjengmedlemmenes holdninger til - og involvering i, lovbrudd og kriminalitet. Klein (1995) poengterer at kriminalitet er ikke målet, men resultat av gjengens virksomhet. Han har med bakgrunn i sine amerikanske studier identifisert tre «tippepunkter» som fører til at en ungdomsgruppe går over til å bli et tettere fellesskap med en særlig type lojalitetsbånd til hverandre; For det første at gruppen får en voldelig eller kriminell orientering, selv om denne bare utgjør en liten del av deres tidsbruk og aktivitet. Dette fører for det andre til at de betrakter seg i større grad som en gjeng som står i motsetning til andre, som oftest andre gjenger. Og for det tredje, at gjengens selvbilde formes av de reaksjonene den får fra lokalsamfunnet på sin problematiske atferd.

Lien (2005) vektlegger de kriminelle handlingenes avgjørende rolle, fordi de representerer grenseoverskridende erfaringer som preger deltakernes psykologi og bidrar til å skape sterke lojalitetsbånd innad i gruppen. Også Næss (1999) understreker hvordan voldshandlinger har en egen rasjonalitet og meget stor symbolverdi.

Når vold og kriminalitet er sentrale kjennetegn ved gjenger har enkelte forskere funnet det nødvendig å skille mellom *gjengrelaterte* og *gjengmotiverte* handlinger (se f.eks. Decker og Van Winkle 1996). Om et medlem gjør en kriminell handling, har ikke dette nødvendigvis noe med gjengen å gjøre, og da er handlingen gjengrelatert. Gjengmotivert vold er derimot direkte knyttet til gjengaktiviteter, som oppgjør mellom gjenger osv. Denne distinksjonen om hva slags plass og formål vold og kriminalitet har, får betydning når en skal vurdere problemets omfang og eventuelle tiltak (se Bjørge og Carlsson 1999).

En bred tilnærming til gjeng som fenomen

En innvending mot å definere en protogjeng ut fra visse karakteristikk er at dette avgrenser oppmerksomheten mot vi sse typer gjenger. Short (2006) er blant dem som har påpekt at en stram innramming av fenomenet kan føre til at studiene ikke får fram dynamikken i de sosiale fellesskapene. Han etterlyser perspektiver som får fram gruppeprosesser og relevante sosiale kontekster for studiene, slik de tidligste studiene inspirert av Chicagoskolen var kjent for. Short (1996) foreslår en alternativ definisjon som beskriver gjeng som:

en gruppe hvor medlemmene møtes relativt regelmessig over tid på basis av gruppedefinerte kriterier for medlemskap og en gruppebestemt organisasjonsstruktur, vanligvis (men ikke nødvendigvis) basert på en viss territorialitet (Short 1996:xviii, vår oversettelse).

Den sentrale forskjellen her er at i denne definisjonen inngår ikke vold og kriminalitet som nødvendig kriterium.

En mer dynamisk tilnærming kan i større grad rette oppmerksomheten mot mer flytende og midlertidige former for gjengdannelse før de utvikler seg mot en fast organisasjon. Med dette inkludereres gråsoner og grenseflater opp mot ungdomsgrupperinger mer allment. Samtidig vil det med en vid definisjon være vanskeligere å skille mellom ulike typer ungdomsgjenger, og mellom problematiske versus mer uskyldige grupper.

Hagedorn (2008) tar i likhet med Short i bruk en vid definisjon, i det han ser på gjenger som «fremmedgjorte grupper som er sosialiserte på gata eller i fengsler, og ikke i konvensjonelle institusjoner» (2008:31, vår oversettelse). Her er hovedpoenget at gruppene sosialiseres på gata fordi de ikke er integrert i samfunnet. Hagedorn skiller seg fra de fleste andre gjengforskere ved at han

fremhever likhetstrekk mellom gjenger og andre typer fremmedgjorte grupper, som militante religiøse, etniske og politiske grupper, inkludert terrorister.

I dette landskapet kan det være nyttig å påpeke skillet mellom gjeng som observerbart fenomen og gjeng som analytisk begrep. Den analytiske definisjonen av gjeng sammenfaller ikke nødvendigvis med det en gruppe selv definerer seg som.

To norske gjengdefinisjoner

Bjørnebekk (1999) legger til grunn Farrington & Spurgens (1990) definisjon og avgrensner en gjeng gjennom flere karakteristikk. Personer tilhører en gjeng hvis:

- a) de oppfattes som en spesiell gruppe av miljøet de hører til i
- b) de oppfatter seg selv som medlem av en særegen gruppe
- c) de kommuniserer tilhørighet til gruppa ved at den er gitt et spesifikt navn eller andre ytre kjennetegn på at medlemmene «hører sammen»
- d) de har vært involvert i et antall kriminelle eller antisosiale handlinger som utløser negative reaksjoner hos folk i lokalmiljøet og/eller i rettssystemet

Et nyere forsøk på begrepsavklaring er gjort i regi av en interdepartemental gruppe (Justisdepartementet 2007). De har lagt til grunn en definisjon som sidestiller kriminalitet med aggressiv atferd og ordensforstyrrelse, i det de definerer en gjeng som:

En gruppe (ofte aldersavgrenset) som holder sammen over tid, og som utøver straffbare handlinger og/eller ordensforstyrrelser og aggressiv atferd i det offentlige rom. Gjengen har et eller annet symbolsk uttrykk for gruppetilhørighet som for eksempel navn, symboler, klesstil, språk osv. (Justisdepartementet 2007:3).

Denne definisjonen er i stor grad sammenfallende med Eurogangs definisjon. Den inkluderer likevel et bredt spekter av gjenger – både de større kriminelle nettverkene og mindre gjenger som ikke nødvendigvis begår kriminalitet, men som kan opptre truende og aggressivt i det offentlige rom.

Ulike typer gjenger og gråsoner

Carlsson (2007) argumenterer for at det i Norge finnes svært få grupperinger som passer til definisjonen av gjenger slik f.eks. Klein eller Eurogang-nettverket definerer disse. Han mener at for å forebygge gjenger er det viktig å

identifisere ulike typer grupperinger, og han skiller mellom ulike gruppedannelser på denne måten:

Betydning 1	En sosial gruppe. Brukes om ulike sosiale fellesskap
Betydning 2	Småkriminell gruppe: synlige grupper/miljøer som ruser seg/begår noe kriminalitet
Betydning 3	Større mobiliseringsnettverk: ungdom som mobiliseres i nettverk for å ta et oppgjør: gjengslagsmål
Betydning 4	Hyperkriminelle grupper med en identitet: A og B gjengen, Boot boys
Betydning 5	Organiserte grupper med en klar indre struktur, identitet, ritualer og som begår alvorlig kriminalitet: MC gjenger: Hells Angels, Bandidos
Betydning 6	Organiserte politiske bevegelser og lokale grupper som begår hat-kriminalitet: Nynazistiske grupper, islamistiske grupper

Dette gir et utgangspunkt for å skille mellom hva slags typer gjenger vi snakker om. Bjørge, Carlsson og Haaland (2001) reiser en rekke kritiske spørsmål til gjengbegrepet, og spør om kategoriseringen fører til at analysen overbetoner det statiske i situasjonen, der man mister de mer dynamiske elementene av syne. De mener det er nødvendig å beskrive kontekst og dynamikk når det gjelder gjenger: Hvilke prosesser skaper voldelige gjenger? Hvilke prosesser er det som skaper den spesielle formen for «bonding» som finnes i gjenger? Er disse formene for sosiale bånd spesielle for gjenger? Hvordan transformeres gjenger fra ett stadium til et annet, fra vennegruppe til en voldelig gjeng og eventuelt til en mer organisert og profittorientert kriminell gjeng? Hva karakteriserer stedene hvor gjengproblemer oppstår? Dette har betydning for forebyggende virksomhet. De spør videre hvilke føringer valg av merkelapper på hendelsene og aktørene har for arbeidet med forebygging og intervensjon.

Bjørge, Carlsson og Haaland (2001) snakker om *kontinuitet* eller *gråsoner* mellom ulike grupperinger, uten at de bruker disse betegnelsene. Hagedorn (2008) påpeker også at i motsetning til hva de fleste amerikanske kriminologer hevder, så er ikke gjenger stabile og tydelig definerte enheter. Tvert imot går mange gjenger igjennom store forandringer, og det er nettopp i denne foranderligheten at muligheten for å redusere vold og å dra noen gjenger inn i sosiale bevegelser ligger.

Et vesentlig moment i analysen vil være tidsdimensjon: hvordan gjenger over tid utvikler seg. Og det er snakk om en ungdomsperiode, og vanligvis beskrives denne som en tid for løsrivning og utprøving. Den går over i en periode for par- og etter hvert familiedannelse, som setter andre rammer for gatelev.

Forskere har dessuten diskutert konsekvensen av om problematiske gjenger oppfattes som et kontinuum eller brudd med andre ungdomsgrupperinger

(se f.eks. Klein, Kerner, Maxsom og Weitekamp 2001). Her har forskere inn- tatt to forskjellige posisjoner

- 1) De problematiske ungdomsgjengene skiller seg ikke vesentlig fra andre ungdomsgrupper, de er bare bedre organisert og har større vekt på antisosiale handlinger. Forebygging bør derfor legges til grunn generell kunnskap om ungdomsgrupper.
- 2) Det er snakk om kvalitativt forskjellige typer ungdomsgrupper, der forskjellen er knyttet til kriminell aktivitet. Å delta i kriminelle handlinger blir et vendepunkt: det fører til at de former en opposisjonskultur mot de lovlige og en indre kontroll som binder medlemmene sammen på nye måter.

Et sentralt skille er mellom organisert kriminalitet som begås av profesjonelle som tjener store penger på organisert handel (narkotika, våpen, menneskesmugling), og andre typer gjenger. Den organiserte kriminaliteten baserer seg gjerne på et stort internasjonalt nettverk som har kontakt over tid, har en intern arbeidsdeling og er profittdrivert. Den framstår mer forretningsmessig enn gjenger, mens bruk av symboler og språk er vanligvis noe man unngår for ikke å vekke oppsikt (Larsson 2008). Gategjenger kan befinne seg i gråsonen mot organisert kriminalitet, ved at de tar oppdrag eller er langere og selger mindre kvanta av narkotika, og det kan sirkulere mye narkotikapenger i disse miljøene. Noen medlemmer i gategjenger kan være dypt involvert i narkotikahandel og annen alvorlig kriminalitet, mens andre medlemmer ikke trenger å være det. Det kan dermed også være gråsoner innenfor grupperingene (Klein, Kerner, Maxsom og Weitekamp 2001). Også her vil det være relevant å diskutere om det er snakk om brudd eller kontinuitet mellom gategjenger og organisert kriminalitet. Slike overganger og gråsoner blir imidlertid først meningsfulle å beskrive når de kontrasteres av tydelige definisjoner av de ulike kategoriene. Samtidig er det viktig å være kritisk til sammenhengen mellom de analytiske definisjonene som forsøker å ramme inn fenomenet og den empiriske virkeligheten som trer frem gjennom konkrete aktørers faktiske handlinger.

Slike overganger og gråsoner blir imidlertid først meningsfulle å beskrive når de kontrasteres av gode hovedtyper og kategorier. Som vi skal se er forskningslitteraturen rik på nettopp slike gråsoner (se kapittel 3 og 4).

Ulike modeller for gjengstruktur

Definisjonen av gjenger viser til ulike modeller for gjengstruktur. Mens aspekter som formell organisering og autoritetshierarki innad i gjengen er utelatt i Eurogangs definisjon, har særlig en del amerikanske forskere lagt vekt på dette aspektet ved definisjonen av gjenger (se f.eks. Miller 1980). Den mest

brukte modell for å beskrive en gjeng består av en *kjerne med flere ytre sirkler* som skal illustrere en fast indre gruppe av medlemmer og mer perifere deltakere/wannabes (se f.eks. Lien og Haaland 1998).

En beslektet modell er en *avokado*, som i tillegg til kjernen og «kjøttet» også har et skall som understreker den ytre grensen og markeringen av felles identitet i kontrast til omverdenen (se f.eks. Carlsson 2007).

Nettverksmodellen viser til større sosial bevegelighet, hvor samhandling med andre grupperinger og flere og ulike nettverk vektlegges. Den svenske kriminologen Sarnecki (2001) argumenterer for at en slik modell kan tilføre studiet av gjenger viktig kunnskap, bl.a. om hvordan de rekrutteres. Han bygger på teorier om sosiale nettverk som har tatt i bruk begreper som beskriver både relasjonsmønstre og type relasjoner (se f.eks. Mitchell 1969). Type relasjoner viser til *implisitte forventninger* (slektskap, vennskap, sjebnefellesskap), *makt* (enveis, gjensidig), *varighet*, *intensitet* og *frekvens*. For å beskrive nettverkets relasjonsmønstre kan dette gjøres ut fra *ankerpersonene*, altså hvem som utgjør sentrum eller sentrene i nettverket, *tilgjengelighet*, om kontakter går via mellomledd eller direkte, *antall* involvert i nettverket og *tetthet* og *rekkevidde* av kontakter (Sarnecki 2001). I sin studie beskriver Sarnecki bl.a. hvordan ungdomsgjenger ofte oppstår ved at barndomsvenner fortsetter sin virksomhet når de blir eldre. De vokser opp sammen, er venner eller i slekt med hverandre og involveres i hverandres gjøremål.

I norsk gjengforskning er det særlig Lien (2005) som har argumentert for nettverksmodellen, og har benyttet denne i sine studier av A og B gjengene i Oslo. Her har hun beskrevet hvordan både slektskapsbaserte nettverk og vennskapsnettverk mobiliseres inn i de kriminelle nettverkene, og at virksomheten foregår med utgangspunkt i flere kjerner av deltakere som hver opererer med sine overlappende nettverk. Nettverksmodellens fortrinn er nettopp å få fram hvordan gjengaktiviteter innveves i andre typer nettverk og gjensidige forpliktelser og lojalitet som ligger i slike relasjoner.

Nettverksmodellen studerer sosial dynamikk på mikronivå. Sarnecki har gjort dette ved hjelp av registerdata, mens Lien bygger sin analyse på intervjuer, feltarbeid og rettssaker. Metodisk kan nettverksanalyser således gjøres både ut fra kvalitative og kvantitative tilnærminger.

Modellene beskriver ulike empiriske former, men også hva som er forskernes teoretiske tilnærming og hva de legger vekt på ved gjengfenomenet. Modellene gir ulik innsikt, noe som er viktig for forebygging.

Konsekvenser av gjengbegrepet

Mens mange forskere har brukt gjengbegrepet relativt ukritisk, og mye av gjengforskningen har reflektert lite rundt metodologiske spørsmål og mulige konsekvenser av hvordan gjengbegrepet defineres, har det de senere år kommet flere kritiske innspill. Det har også kommet fram erfaringer fra *Eurogang* forskningen når det gjelder å legge et felles begrep til grunn for sammenlignende studier av gjenger i Europa, USA og på andre kontinenter. I oppsummeringen av artikkelsamlingen *Street gangs, Migration and Ethnicity* (2008) påpeker for eksempel redaktørene at selv om den felles definisjonen av gategjenger ble lagt til grunn, belyser studiene presentert i boka ulike fenomen.

Begrepsbruk kan bagatellisere eller forsterke gjengfellesskapet

Gjengbegrepet har blitt kritisert av Sarnecki (2001), som mener det er større ulemper enn fordeler å bruke begrepet, fordi det stempler visse grupper, og fryser dem fast i en forståelse av gruppen knyttet til en negativ dynamikk. Han mener at nettverk begrepet er et bedre begrep enn gjeng.

Også blant danske forskere har det vært skepsis til å bruke begrepet gjeng eller *bande* som er det danske begrepet (Balvig 1999, Andersen m.fl. 2001, Lihme 2002). Et alternativt begrep *wild youth* er blitt brukt. Begrepet viser til hvordan sosial marginalisering henger sammen med personlig karakteristikker og handlemåter, og har blitt kritisert for nettopp denne sammenblandingen og for at det ikke i større grad trekker inn et strukturperspektiv. Samtidig argumenteres det for at dette begrepet kan gripe fatt i viktige kjennetegn ved de unges livssituasjon, og at begrepet dermed kan være nyttig i et intervensjonsperspektiv (se Carlsson og Decker 2005).

I norsk sammenheng har Carlsson (2007) drøftet konsekvensene av å bruke feil merkelapp på ulike gruppefenomen. For eksempel om en gjeng forstått som en småkriminell gruppe brukes på en hyperkriminell gruppe, kan dette bidra til at en ikke ser alvorligheten og ikke klarer å forutsi hvilke konsekvenser aktiviteten deres kan føre til. Motsatt, om en forholder seg til en småkriminell gruppe som om de var hyperkriminelle, kan dette føre til at gruppa blir ytterligere stigmatisert, noe som også kan gjøre den mer attraktiv fordi status øker. Dette kan bidra til at det blir vanskeligere å få til en rettet til normalsamfunnet. Overreaksjon fra politi og samfunn kan gjøre at flere slutter opp om gjengen. På denne måten kan om verdens begrepssetting og reaksjoner skape og styrke gjengfellesskap.

Forskning viser at nettopp denne stigmatiseringen påvirker unge i deres tilknytning til gjenger. En KRÅD rapport som oppsummerer fem gjengstudier (KRÅD 2002) peker for eksempel på at offentlig omtale av gjengdannelsen kan ha betydning for hvilken retning gjengene og kanskje særlig de enkelte medlemmene dreier sin aktivitet i. Anderssons (2000, 2006) studie viser at

ungdommene som var med i gjengene, var svært klar over frykten som samfunnet hadde for dem, og at dette opplevde de som «positivt».

Begrebsbruk som bidrar til å stemple hele grupper

Både populære og akademiske tilnærminger til gjenger bærer preg av sterke stigma. Den britiske antropologen Alexander knytter dette til etnisitet, maskulinitet og alder/ungdom. I boka *The Asian Gang* fra 2000 kritiserer hun både media og akademikere for å forholde seg til gjenger som en standardisert, stereotyp gruppe, nærmest som en fiksjonsfortelling. Hun mener at den utbredte stereotyp forestillingen i England om «den asiatiske gjengen» tydeliggjør hvordan det britiske samfunnet har begynt å automatisk assosiere unge asiatiske menn fra arbeider- eller underklassen som fremmedgjorte og farlige. Hun mener at ikke bare media, men også academia er ansvarlig for dette stigmaet som er særlig tett knyttet til negative diskurser om muslimer.

Alexander (2000) skriver at forestillingen om «gjeng» i Storbritannia er sterkt preget av amerikansk diskurs. Slik sett har ideen om gjeng som en enhet preget av rase og som står for en farlig «Annen» også fått fotfeste i Storbritannia. Alexander skriver at i år 2000, på et tidspunkt hvor lite eller ingen forskning har blitt gjort på gjenger i Storbritannia, så blir begrepet brukt ofte og ukritisk i forhold til svarte og asiatiske ungdomsidentiteter, og i økende grad for å betegne enhver gruppe av svarte eller asiatiske unge menn. Konsekvensen av begrepet er både at det naturaliserer og kriminaliserer gruppeidentiteter, men også at det tjener som et substitutt for en reell analyse.

Hva vi vet om omfanget av gjenger i Norge

Hvordan man definerer gjeng avgjør hva man finner ut om omfanget. Det finnes ingen statistikk i Norge over omfanget av gjenger eller kriminalitet utført av gjenger. Bruk av surveyundersøkelser og registerdata som beskriver kriminalitet kan avgrense en kategori *gjengangere* som utøver hyppig vold og kriminalitet (se f.eks. SaLTo 2008). Denne rammer inn gruppen, men kan ikke si hvor mange av disse som inngår i gjenger. Uansett – disse statistikkene viser at gjengfenomenet er begrenset i Norge. Tilsvarende konklusjoner gjøres i de andre nordiske landene (se f.eks. Rigspolitiet 2009).

Ung i Norge og Ung i Oslo

Ung i Norge og *Ung i Oslo* er surveyundersøkelser gjort av forskningsinstituttet NOVA. *Ung i Oslo* (Øia 2006) hadde 11500 respondenter i alderen 14-17 år. Undersøkelsen belyser ulike sider ved livet til ungdom i Oslo: bl.a. skole,

familie, fritid, vennskap, rusmidler og psykisk helse. Undersøkelsen er en oppfølging av *Ung i Oslo 1996*, og gir dermed gode data for å se på utviklingen de ti siste årene. *Ung i Norge* er en tilsvarende landsdekkende undersøkelse, gjennomført i 1992 og 2002, med like stor respondentgruppe, men der aldersspennet er fra 13-19 år. Undersøkelsene omfatter de som går på skole, og fanger ikke f.eks. de som dropper ut av den videregående skole.

I begge studiene er det viktigste funnet at det overveldende flertallet av ungdom er veltilpasset når det gjelder familie, skole, vennskap og fritid. Det generelle bildet av moderne ungdom er at de i høy grad slutter opp om samfunnets bærende verdier og målsettinger. Innvandrerungdom skiller seg ikke vesentlig fra annen ungdom på de fleste variablene (Øia 1998, Krange og Øia 2005, Bakken 1998). Det er imidlertid en liten gruppe ungdommer som skiller seg ut i forhold til flere risikofaktorer. Disse, kalt *gjengangere*, er skilt ut som gruppe på grunnlag av omfang og alvorlighetsgrad når det gjelder vold og kriminalitet (Øia 2003, 2005, 2007). *Ung i Oslo 2006* - undersøkelsen finner at det er markante forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder de alvorlige, klart kriminelle og utagerende handlingene. Fem prosent av guttene hadde gjort innbrudd, mot 0,9 prosent av jentene og tilsvarende forskjeller finnes også når det gjelder variablene slåsskamp med våpen, å true til seg ting/penger og å stjele bil/motorcykler. Forskjellen mellom majoritetsungdom og ungdom med innvandrerbakgrunn er ikke stor, selv om unge med innvandrerbakgrunn er i flertall på de mer alvorlige formene for problematferd. Majoritetsungdom er overrepresentert når det gjelder de mindre alvorlige, kalt «rølpete», handlingene (Øia 2007:48-51).

Ung i Norge - undersøkelsen finner at over en tiårsperiode (1992-2002) har flertallet blitt mindre «rølpete», men samtidig er det et lite mindretall, gjengangere, som driver med mer alvorlige former for kriminalitet, og omfang av typen mer alvorlige handlinger har økt. *Ung i Oslo*-undersøkelsen finner derimot at endringene går klart i retning av mindre kriminelle og asosiale aktiviteter i tidsrommet 1996-2006. Dette synes å bryte med en langvarig trend der vi har sett økning av problematferd og ungdomskriminalitet (Øia 2007:46). En tolkning her er at gjengaktivitet også er et trendfenomen, og at intervensjoner i gjengmiljøer viser resultater.

Gjengdeltakelse

En annen studie som bygger på ungdoms selvrapportering er Bjørge og Haaland (2001) studie av vold og gjenger blant ungdomsskoleelever i Skedsmo. I undersøkelsen oppga 5,5 prosent å være medlem i en gjeng, og en av tre elever sa at de kjente en eller flere som var medlem i en trøblete gjeng. Forskerne identifiserte det å være medlem i en gjeng eller kjenne gjengmedlemmer som en viktig form for sosial kapital (Bjørge og Haaland 2001:5).

Trendrapport fra SaLTo prosjektet 2008

Trender over kriminalitet utført av /erfart av barn og ungdom opp til og med 23 år er de tre siste årene blitt samlet i en årlig rapport i regi av SaLTo prosjektet (se kapittel 5). Trendrapporten legger til grunn kriminalstatistikken for Oslo. I Trendrapporten til SaLTo (2008) er gjengangerproblematikk blitt særlig vektlagt. Her kommer det fram at enkelte ungdommer begår mye kriminalitet i løpet av et år og at kriminaliteten de begår fordeler seg på forskjellige lovbruddskategorier. Elleve gutter under 18 år ble registrert for både ran, vold eller narkotika. De ti mest registrerte ungdommene sto for åtte prosent av all registrert kriminalitet i denne aldersgruppen. Statistikken får fram at mange av gjengangerne begår kriminalitet med andre personer som også er registrert som gjengangere, dette gjelder særlig for de som er registrert for ran, vold og trusler. Trendrapporten konkluderer med at enkelte av disse gjengangerne tilhører kriminelle grupperinger. «Det er grunn til bekymring for at enkelte av disse ungdommene kan utvikle kriminalitetskarrierer og at enkelte miljøer kan utvikle seg i retning av kriminelle gjenger eller at ungdom kan rekrutteres til allerede etablerte gjenger» (2008:65). Trendrapporten er således forsiktig med å definere gjengangere inn i gjengkategorien.

En utbredt oppfatning er at de største kriminalitetsproblemene finnes i de største byene. Jon (2007) har undersøkt ungdoms selvrapportering av kriminalitet i tre byer: Oslo, Skien og Narvik. Hun finner at Skien har en høyere andel ungdommer som har inngått i ulike typer kriminelle aktiviteter, med obbing og gått med våpen, enn i de to andre byene. Denne undersøkelsen ny anserer således oppfatningen om at storbyene har de største kriminalitetsproblemene. For Oslo er det flere kilder som viser at ungdomskriminalitet går ned (Trendrapport 2006, Øia 2006). En studie fra Danmark (Balvik 2006) viser at andelen ungdom som aldri har deltatt i noen form for kriminalitet har økt, mens den andelen som tradisjonelt har utgjort «flertallet» som har begått mindre alvorlige tyverier, går ned. I 2005 utgjorde denne ca 50 prosent, mens den på 1970-tallet utgjorde mellom 70 og 80 prosent. Balvik finner imidlertid at den gruppen som er involvert i mer alvorlig kriminalitet har økt sin aktivitet. Det er dermed snakk om en forsterket polarisering i ungdomsgruppen.

Ungdomsgjenger som samfunnsfenomen

I forskningslitteraturen kan man grovt skille mellom studier som plasserer gjengdeltakelse inn i en vid samfunnssammenheng, bl.a. etter inspirasjon av de tidlige sosiologiske studiene av gjenger (f.eks. Thrasher 1927, Whyte 1943), og forskning som avgrenser studiet til å hovedsakelig fokusere på selve gjengdeltakelsen og dynamikken innad i gjengen. Forsøk på å forklare gjengfenomenet er imidlertid sentralt i begge forskningstradisjonene. Årsaken til at noen unge blir med i gjenger forklares både med *strukturelle* forhold som arbeidsløshet, klasses tilhørighet, innvandring, nabolag eller annen forklaring på sosial og økonomisk marginalisering, og *individuelle* forklaringer som familiesituasjon og personlige problemer. Selv om forskere vektlegger disse forholdene ulikt, trekker de fleste på en kombinasjon av strukturelle og individuelle forklaringer.

Fra amerikansk forskning har studier av gategjenger tradisjonelt vært knyttet til depriverte områder som *ghettoen* og til etnisitet eller det som i amerikansk forskning omtales som «rase». Amerikansk forskning har også vektlagt push-faktorer som spiller inn på et barns sårbarhet i forhold til å søke seg inn i gjenger. Eksempel på slike er familieoppløsninger, fysisk mishandling, seksuelle overgrep, og/eller alvorlig dysfunksjon som for eksempel rusmisbruk eller psykiske problemer hos en av foreldrene (se bl.a. Korem 1997, Thornberry m.fl. 2003).

Wacquant (2007, 2008) argumenterer for at framstillingen av gjenger i amerikansk forskning hovedsaklig bygger på et ytre blikk som har frosset fast et bilde bl.a. av ghettoen hvor fravær av struktur, mangler og oppløsning er stikkordene, mens organisering av alternative institusjoner og livsstrategier i liten grad er blitt belyst.

I sine sammenlignende studier av de amerikanske ghettoene og franske drabantbyer, *banlieues*, argumenterer Wacquant (2008) for at den sosiale uro og opptøyer som i de siste årene har foregått i de større byene i Frankrike ikke kan tilskrives etnisitet, men den livssituasjon befolkningen i disse drabantbyene befinner seg i. Han mener at forståelsen av urban marginalitet i dag, både i USA, Europa og i andre verdensdeler, må bygge på en analyse av sosial klasse i stedet for etnisitet.

Alexander (2000) finner tilsvarende i sin studie *The Asian gang* hvordan offentligheten, og særlig media, skaper et bilde av gjenger bygget på etnisk opphav og dannelsen av muslimsk identitet. Representasjonen av unge, mannlige briter med asiatisk bakgrunn fokuserer på etnisitet/religiøs tilknytning, maskulinitet og ungdom, og refererer i tillegg til dem som en problemgruppe plassert på bunnen av den britisk klassestrukturen. Dette fryser fast en negativ oppfatning av nabolaget og det sosiale fellesskapet de tilhører som setter merkelapp på unge menn uavhengig av deres tilknytning til problematisk atferd eller ikke. Når etnisk tilhørighet knyttes til problematisk atferd videreføres også forestillinger om gruppens lave økonomiske status, noe som ikke nødvendigvis stemmer med virkeligheten, i miljøer der sosial mobilitet så vel som marginalisering kan forekomme i samme område på samme tid.

Forskningslitteraturen kan vise til at den sosiale bakgrunnen til gjengdeltakere gjerne blir populære myter som ikke stemmer med virkeligheten. F.eks. understreker Shashkin (2008) dette i sin analyse av rasistiske *skinhead*-grupper i Moskva. Hans informanter besto av unge som brukte uttrykksformer knyttet til tradisjonell arbeiderklassekultur, men som selv hadde middelsklassebakgrunn og var i gang med universitetsutdanning. Tilsvarende trekk finnes også i Fangens (1995, 1999) studie av radikale nasjonalistgrupperinger i Norge. De fleste hadde fedre med manuelt arbeid eller håndverksyrker i enmannsforetak, og medlemmenes egne utdannings- og yrkesaspirasjoner var innefor det samme sjiktet som foreldrene. Som del av gjengfellesskapet konstruerte de imidlertid symboler for arbeiderklasseverdier i opposisjon til borgerskapet og særlig venstreradikale intellektuelle. Disse symbolene gjenspeilte ikke nødvendigvis den verdiforankringen de praktiserte. Shashkin's advarsel mot enkle konklusjoner når det gjelder hva slags sosiale forankring de som rekrutteres til gjenger har, synes derfor å ha relevans også i en norsk kontekst.

Gjengfenomenet i Russland knyttes av flere forskere til de store endringene som samfunnet har gått igjennom de siste tiårene. Fra en studie av gjenger i Barcelona (Feixa m.fl. 2008) argumenterer forfatterne for at en slik endringsfase ikke bare gjelder samfunnet, men også kan være kjennetegn ved personenes livssituasjon. Selv om gjengene disse forskerne beskriver fra Barcelona knyttes til sin latinamerikanske bakgrunn, var deltakelsen først og fremst et uttrykk for en tilværelse preget av en overgangsposisjon, på vei til å finne en fastere sosial og økonomisk tilknytning til det spanske samfunnet. Retningen på denne tilpasningen er imidlertid usikker. Studien omfatter to konkurrerende gjenger som begge fikk press på seg - og hjelp til å organisere seg som interesseorganisasjoner, og som dermed ga deltakerne nye utgangspunkt for deres videre tilpasningsstrategier.

Norsk forskning på gjengdeltakeres livssituasjon

Ung i Norge-undersøkelsene (1993, 2003) beskriver en kategori unge *gjengere* som utfører vold og kriminelle handlinger med en viss hyppighet.

Det kommer ikke fram i undersøkelsen om denne aktiviteten er knyttet til gjengdeltakelse, men kategorien vil nødvendigvis fange opp de som deltar i gjeng hvor slik atferd inngår. Øia (2005) har sammenlignet gjengangere med flertallet av ungdommene i forhold til ulike variabler. Han finner at gjengangene har dårligere skoletilpasning, de opplever mindre støtte fra familien, det er mer krangel og konflikter i familien, og mindre sosial kontroll. Videre fungerer foreldrene mer indre som ressurs personer. Gjengangere utmerker seg også gjennom at de i større grad opplever avstand og opposisjon til det voksne samfunnet. De er mer ute i fritida, og de har mindre tro på mulighetene for å få jobb i framtiden. Blant de kriminelle gjengangerne har vel en fjerdedel planer om å ta høyere akademisk utdanning, mens hos flertallet ligger denne opp mot 50 prosent. Når det gjelder politisk aktivitet har gjengangerne i større grad deltatt i politiske aksjoner, mens de samtidig viser generelt mindre interesse for politikk og samfunnsspørsmål.

Ung i Oslo sammenligner andelen av unge kriminelle i de fire byområdene etablert østkant, ytre øst, indre øst og Oslo vest. Fire funn er interessante her: Oslo vest ligger noe lavere i andel gjengangere enn de andre bydelene, men skiller seg ikke vesentlig fra etablerte østkant og ytre øst når det gjelder andel unge med kriminell aktivitet. For disse tre byområdene har kriminalitet gått ned fra 1996 til 2006. For indre øst er det derimot en svak stigning. Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn er ikke spesielt kriminelle i indre Øst, mens unge med etnisk norsk bakgrunn ligger betydelig høyere her sammenlignet med samme gruppe i de andre bydelene.

Selv om andelen unge med innvandrerbakgrunn i kategorien gjengangere er noe større sett under ett sammenlignet med ungdom med norsk bakgrunn, mener Øia at årsakene til kriminalitet ikke kan knyttes til kulturforskjeller og etnisitet, men har sammenheng med de unges levekår og livssituasjon. Årsakene kan derfor først og fremst forklares ut fra mulige belastninger og risikofaktorer gjengangerne har til felles: Ungdomskulturer, skoletilpasning, familierelasjoner, fritid og livsstil. Alternative forklaringer mener han kan være erfaringer av etnisk diskriminering og fattigdom (Øia 2003, 2007).

Trendrapporten (SaLTo 2008) viser til at mønsteret i gjengangerkriminalitet blant barn og unge er stabilt fra år til år. En høy andel har minoritetsbakgrunn, men er norske statsborgere. Flere som arbeider med forebygging trekker fram sosial og økonomisk marginalisering som en mulig forklaring på den høye andelen med minoritetsungdom blant unge gjengangere. Spesielt fremheves dårlig familieøkonomi, språkproblemer og manglende integrering i forhold til skole og yrkesliv (SaLTo 2008).

Bjørnebekk (1999) har særlig trukket fram familiesituasjonen som årsak til at ungdom orienterer seg mot trøblete miljøer. Hun finner i sin studie at nesten tre av fire har opplevd familieoverganger, mer enn to av tre har alvorlige problemer i sin familie, f.eks. rusmisbruk eller psykiatriske diagnoser. Ni av ti har opplevd vold i familien, og en av tre har blitt seksuelt misbrukt. Anders-

son (2000) utfordrer, ny anserer og bekrefter noen av fremstillingene til Bjørnebekk. Selv om noen av Anderssons informanter kom fra oppløste hjem, hadde de fleste god kontakt med søsken og familie. Noen dro hjem hver dag for å spise familiemiddag, og selv om de tilbrakte mye tid i Oslo sentrum, tok mange av dem vare på yngre søstre og brødre (Andersson 2000). De fleste hadde også mannlige rollemodeller, som onkler eller eldre brødre å identifisere seg med, som ikke var gjengmedlemmer. Samtidig var denne kontakten med familien også et uttrykk for det doble livet mange av dem levde. Hjemme var de gode sønner og omsorgspersoner, mens ute med gjengen hadde de andre roller.

Betydning av nabolag

I en svensk studie av dannelsen av gjenger i bydeler i Stockholm finner Sarnecki (2001) at sammenhengene i nettverkene gjenspeiler nabolagets befolkningssammensetning. Det er dermed nabolagets befolkningsgrunnlag mer enn etnisk tilhørighet som bestemmer hvem gjengene består av. F.eks. er det kriminelle nettverket dominert av etniske svensker i bydeler hvor flertallet av innbyggerne tilhører middelklassen, mens i de etnisk mer sammensatte bydelene består nettverkene av ungdom med en sammensatt etnisk bakgrunn. Sarnecki finner, slik også en annen svensk studie konkluderer (Pettersson 1998), at konfrontasjoner mellom gjenger med majoritets- og minoritetsbakgrunn forekommer sjeldent, og han konkluderer med at nabolag og stedstilhørighet var viktigere enn ungdommens etniske familiebakgrunn.

Tilsvarende argumentasjon finnes i studier fra andre land. I en større studie fra Toronto i Canada, som omfatter surveyundersøkelse og oppfølgingsintervjuer med tidligere gjengdeltakere, finner Wortley og Tanner (2008) at nesten alle ungdommene, uavhengig av deres bakgrunn, mener at påvirkningen av andre unge i nabolaget var vesentlig for sin gjengdeltakelse. Flere av gjengene startet opp som uformelle vennegrupper med unge fra samme nabolag og som gikk på samme skole. Betydningen av nabolag kan videre kobles til et annet element som går igjen i forskningslitteratur om drøfter motivet for at unge knytter seg til gjenger, nemlig behovet for beskyttelse. Mange av Wortley og Tanners informanter beskrev nabolaget de vokste opp i som ekstremt voldelig, og at gjengen ga dem beskyttelse som var helt avgjørende.

I tillegg til Alexander (2000) fra London viser også Whites (2008) studie fra Sydney hvordan medieoppslag gir negativt rykte til nabolag, og dette kan bli en medvirkende faktor i ungdommens selvframstilling der de aktivt utnytter beskrivelsen av nabolaget og beboere som «farlige». White beskriver dette som en type avviksdynamikk, der et geografisk område preget av fattigdom og sosial marginalisering utvikler seg til å få et negativt omdømme, som de

unge bruker som en motstrategi. Med referanse til de negative medieoppslagene bygger de opp et alternativt om dømme, bl.a. basert på fellesskap der vold og kriminalitet inngår. Dette ordømmet får betydning for de individuelle handlingsstrategiene de unge benytter seg av, og som bidrar til at de utvikler en identitet som avviker. I denne dynamikken spilte nabolagtilhørighet en rolle, men bare i noen situasjoner.

I flere studier fra Oslo er ikke nabolaget den sentrale arenaen for gjengdannelse slik det beskrives fra amerikansk litteratur. I stedet er det byens sentrum og nettverk som spenner over flere bydeler som utgjør dynamikken i gjengutviklingen. Andersson (2000) beskriver hvordan byvankerne, de fleste gutter, valgte de travleste og mest sentrale offentlige stedene i sentrum som sine miljøer, noe de gjorde med vilje. Dette var rom hvor deres annerledeshet og truende utspill var mest effektiv. Ungdommenes synlige statusmarkører var rettet mot et publikum; andre gjenger og den bredere gruppe av andre unge i samme aldersgruppe. De konkurrerte om å være synlig annerledes gjennom statusmarkører som klær, jenter og kroppskontroll. Andersson tolker dette som at det handlet om å endre konnotasjonene til hudfarge og til sted. De ville endre den negative stereotypen ung, kriminell, mannlig «innvandrerungdom», og ved å innta sentrale områder av Oslo sentrum gjorde de det til et mindre norsk sted, et sted hvor etniske majoritetskoder ikke lenger kunne tas for gitt.

Lien og Haaland (1998) bruker betegnelsen «urbane nomader» for å beskrive gjengungdommenes rastløshet. De tematiserer informasjonsflyten i ungdomsmiljøene, og teknologiens økende betydning, i form av mobiltelefon som raskt kan mobilisere sosiale nettverk i konfliktsituasjoner. Også Azarirad (2007) påpeker hvordan mobiltelefoner og raske biler har gjort at faste møteplasser blir mindre vesentlig. Trendrapporten fra Oslo 2008 (SaLTo 2008) viser dessuten til Internet og *chatting* som måter å kommunisere og mobilisere på. Denne kommunikasjonsmåten innebærer også at motsetninger mellom grupperinger i form av beskyldninger og haterklæringer kan øke gjennom Internet uten at de møtes fysisk.

Gjenger og kjønn

Kjønnspektivet er sentralt i studier av gjenger. Likevel tematiserer litteraturen i liten grad kjønn, den snakker primært om gutter når den bruker begrepet gjeng. Hva ligger implisitt av forestillinger her, og hva kom mer frem eksplisitt i de studiene der kjønn tematiseres?

En studie som tematiserer kjønn eksplisitt er artikkelsamlingen *Masculinities and Violence in youth Culture* (2005) som tar utgangspunkt i hvordan vold utført i offentlige rom bl.a. av gjenger, er knyttet til motsetningsfylte

kjønnede identiteter. I innledningskapitlet diskuterer Suurpää og Hoikkala hvordan kjønn produseres gjennom voldelig atferd, også ved at jenter adopterer karakteristikk for tøff framferd som tradisjonelt har vært knyttet til maskulinitet. Pettersson og Karlsson (2005) beskriver i sin artikkel i boka hvordan jenter og gutter selv oppfatter både psykisk og fysisk vold, og hvordan de forsto offerposisjonen for den som utsettes for volden. De konkluderer med at det også i en nordisk kontekst, med likestillingsideologi, produseres kjønnede hierarkier, især når det er snakk om vold.

I mange studier av jenters deltakelse i gjenger tematiseres hvordan relasjoner seksualiseres samtidig som jentene bryter med normene for jenteatferd i form av å utøve vold og kriminalitet. Knox (2004), en av de sentrale forskerne innenfor amerikansk, kriminologisk gjengforskning, påpeker i sin litteraturgjennomgang av amerikansk forskning hvordan seksuell vold og utnyttning av kvinner «skjer som et resultat av gjenger og gjengmedlemmer». Archer og Grascia (2006) skriver på sin side at forskningen indikerer at jenter blir med i gjenger av samme grunner som gutter; for å finne et sted hvor de føler tilhørighet og kan få beskyttelse for andre former for vold som de opplever i sine liv. De konkluderer likevel i sin litteraturgjennomgang om «problemet med kvinnelig deltakelse i gjenger» at i de fleste tilfeller har jenter som deltar selv vært ofre for overgrep.

Anderson m.fl. (2002) argumenterer for at det har skjedd en endring av den rollen kvinnelige gjengmedlemmer har, i løpet av de siste tiårene, og at de i dag er mer uavhengige og bevisste sin gjengtilhørighet enn tidligere. De hevder videre at de i mindre grad enn før blir sett på som kun seksuelle objekter, og at dette kan skyldes deres villighet til å utøve ekstreme former for vold og inngå i narkotikahandel.

Utprøving av alternative kjønnede identiteter beskrives også av den amerikanske sosiologen Moore. Hun skriver om muslimske jentegjenger i Europa som opplever dilemmaet mellom å gjøre opprør mot tradisjonelle patriarkalske normer, mens de samtidig står sterkt imot diskrimineringen av islam (Moore 2007).

Vold er gjerne forbundet med maskulinitet. Natland, har i sin doktoravhandling *Volden, horen og vennskapet* gjort en kulturanalytisk studie av unge jenter som utøver vold (2007). Hun beskriver hvordan jenter som prøver å løse problemer med vold bryter med «kjønnskontrakten» og vekker oppsikt, forvirring og bekymring på en annen måte enn det voldelige gutter gjør. Natland er kritisk til begrepet «jentevold», som hun mener tilslører at jenters vold på mange måter har samme årsaksforhold som den volden gutter utøver. Forskning viser at for både gutter og jenter er risikoen for å utvikle voldelighet og antisosial atferd knyttet til faktorer som vanskelige oppvekstvilkår, omsorgssvikt, rusproblemer, eller nevrologiske diagnoser som ADHD.

Natlands studie støtter opp under andre forskeres funn om at konfliktmaterialet kan være kjønnsspesifikt, og at gutter og seksualitet er en utbredt årsak

til voldelige konflikter mellom jenter. Dette er igjen knyttet til bruken av begrepet «hore». Natland finner at horebegrepet ser ut til å ha en helt sentral plass i konflikter mellom jenter, og reflekterer over at dette begrepet, brukt gjennom flere århundrer, har så stor betydning i moderne ungdomskultur. Årsaken mener hun ligger i horens sosiale funksjon, i det at hun er en kvinne som bryter grensene for feminin atferd, og dermed markerer hvor grensene for kvinnelighet går³.

Norsk forskning på jentegjenger

I Norge har det vært relativt få studier av jentegjenger, men de som foreligger peker alle på noen sammenfallende tendenser om hvordan handlingsnormer er kjønnes og utfordres. Flekkøy (1999) har undersøkt om mediebildet av jenter i jentegjenger som er voldelige og utspeskulerte enn guttegjengene, stemte. Hun intervjuet elleve jenter i alderen 13-18 år i gjenger fra Oslo og omegn, og fant at jentene til daglig var mer opptatt av relasjoner til venninner og kjærester enn av konfliktløsning og vold. Lagdelingen i miljøet var preget av et statushierarki, som sier noe om hvor attraktive jentene er som venninner og kjærester. Jentene som sto høyt i dette statushierarkiet hadde større handlingsrom enn de som sto lavt. Videre var det jentas rykte som avgjorde hvor hun ble plassert i hierarkiet, og kampen for å definere ryktet lå til grunn for mange av konfliktene som jentene beskriver. Jentenes rykte var i stor grad knyttet til hennes seksuelle tilgjengelighet og aktivitet. Samtidig spilte andre forhold som status inn, og de kunne i større grad enn de mindre kule være seksuelt aktive uten å bli stemplet som horer. Jentene opplevde det ofte som vanskelig å finne en balansegang mellom å være passende tilgjengelig og aktiv, og passende tilbakeholden og prippen.

Studien beskriver hvordan posisjonering i gjengene er kjønnet. Mens guttenes rykte bunngrunnet i fysisk styrke og evne til å vise lojalitet til kammerater i konfliktsituasjoner, er jentas rykte i stor grad basert på hennes seksuelle tilgjengelighet. Ettersom guttenes rykte defineres på den offentlige arena, mens jentenes rykte er basert på handlinger som skjer i det private rom, er det vanskeligere for jentene å bevise eller motbevise godt eller dårlig rykte (Flekkøy 2005). Dette grunnlaget for rykter gjenspeiler kjønnsroller i disse ungdomsmiljøene: Å være seksuelt aktiv sammenfaller i større grad med normene og idealene knyttet til gutterollen enn til jenterollen.

Flekkøy fant også uttrykk for at jentene navigerte etter guttenes verdisett ved at de var opptatt av å vise mot, være hardtslående og tøffe. Jentene møtte motsetningsfylte forventninger; på den ene siden skulle de være sterke, selv-

3. Se artikkel på Kilden (09.08.2007)

<http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=47099>

stendige og sette grenser, og på den annen side skulle de være feminine og beskjedne. Flekkøy konkluderer med at jentene løser dette krysspresset ved å gi jenterollen to utforminger hvor de tradisjonelle og mer likestilte kjønnsrollene kommer til uttrykk i ulik grad: enten som *gangsterjente* eller som *berte*.

Flekkøy tolker jentenes forventninger om å kunne slå fra seg og markere seg i konflikter, som et uttrykk for at oppgaver som tidligere lå hos familien nå er flyttet til vennegruppen. Slik sett spiller tilhørigheten jentene har til sine familier inn på hvor viktig vennegruppen var og hvordan denne overtar deler av familiens primærsosialisering.

Jenter som voldsutøvere har vært tema i en artikkel av Natland (2003). Hun beskriver her om den offentlige debatten av jentevold med utgangspunkt i en jentegjeng i Rognan der en episode de var involvert i endte i retten. Hun konkluderer med at fokuset på jentevold impliserer at vold stadig er knyttet til aspekter ved maskulinitet. Dette gjør det vanskelig å forholde seg til at også jenter kan utøve vold. Hun mener derfor at jentevold må inkludere oppfatninger om at unge jenter er ansvarlige for sine handlinger, og rette oppmerksomhet mot vilkårene for å være unge, gutter som jenter.

Bjørge og Carlsson (1999) beskriver at selv om jenter utgjør et lite mindretall av voldsutøverne, har de i noen tilfeller utført svært brutale voldshandlinger. De påpeker at kjønnsam meningen av rasistiske og nasjonalistiske miljøer har gått igjennom en viktig endring i løpet av 1990-tallet i flere land, og ikke minst i Norge, ved at andelen av jenter som er med i gjenger har økt kraftig. De beskriver den nasjonalistiske jentegjengen *Valkyria*, som ble opprettet i Oslo rundt årsskiftet 1994/1995. De nevner også at det utenfor dette miljøet var en fremvekst av jentegjenger med svært voldelig atferd; noen av gjengene bestod av jenter med innvandrers- og flyktningbakgrunn, andre av hovedsakelig norske, eller en kombinasjon. Det meste av volden jentene var involvert i var rettet mot andre jenter, og i likhet med Flekkøys funn handlet voldsepisodene ofte om krangler om gutter eller beskyldninger om å være «hore».

Bjørge, Carlsson og Haaland (2001) har gjort studier blant ulike ungdomsgrupper i Kristiansand, hvor de også finner forskjellige standarder for jenter og gutter. Mens alle gjengmedlemmene utsettes for fornærmer med referanse til moralsk og ideologisk posisjon og etnisk tilhørighet, ble jenter i tillegg utsatt for fornærmer som går på seksualmoral. Respektspillet som var sentralt i disse gruppene, hadde en klart kjønn eller seksualisert dimensjon. Betegnelsen «hore» ble ofte benyttet for å betegne jenter som tilhører «den andre siden». Samtidig var en av grunnene til at guttene «gikk i kamp» å hevne fornærmelser rettet mot jenter i sitt miljø. Selv om noen av jentene deltok i slåsskamper var det guttene som var de «egentlige» krigerne. Jentene måtte ofte holde seg hjemme.

En av grupperingene som Bjørge, Carlsson og Haaland (2001) beskriver er *The Mafia Girls*, som besto av mellom 8-15 jenter med tilknytning til det mul-

tietniske miljøet i Kristiansand. Gjengen vokste frem parallelt med en større multietnisk guttegjeng, begge med utspring i en bestemt ungdomsskole. Forfatterne skriver at det er et påfallende trekk ved dette jentemiljøet at flere av dem la klar vekt på å fremstå som usexy og lite feminine. De tolker dette både som en form for defensivt forsvar mot å bli stemplet som hore, og som et forsøk på å markere avstand til «bimbo-stilen» som de assosierte med jentene i nynazistmiljøet i en nabokommune. Jentene i *The Mafia Girls* brukte vold som en strategi for å slå ned på «drittpreik», og for å sette seg i respekt. Bjørge, Carlsson og Haaland beskriver også hvordan tradisjonelle kjønnsrollemønstre, uttrykt gjennom normative utsagn som «gutter slår jo ikke jenter», ga seg utslag i en arbeidsfordeling mellom guttenes gjeng og *The Mafia Girls*. Jentene fikk tildelt ansvar for å banke opp jenter «som hadde slengt dritt» til guttene. Dette hang nært sammen med at guttene ikke slår jenter. Forfatterne påpeker at guttene hadde også andre strategier overfor jentene. De kunne provosere en jente «til det klikker for henne». Samtidig kommer det også frem flere historier hvor gutter har slått jenter, og i flere av disse tilfellene også med egne kjæresten.

Maskulinitet

Det overveldende flertallet av unge i gjenger er gutter og menn. De fleste studiene tematiserer ikke kjønn eksplisitt, likevel ligger det en kjønnedimensjon implisitt også i de studiene knyttet til forestillinger om maskulinitet.

Hagedorn (2008) som er opptatt av gjengenes *kultur* og at maskulinitet er en viktig kilde til forståelse av deres orientering, påpeker at mye av tekstene i rap musikken er svært voldelige og hypermaskuline, og at de reflekterer tradisjonelle «bad boys». Men, argumenterer han, hatet mot kvinner som gjennomsvorer så mange rap sanger, kaster også lys over usikkerheten som mange svarte menn føler. Hooks (2004) utdyper dette, og skriver at dyrkingen av klær, hører og penger i tekster av rappere som N.W.A. (Niggaz With Attitude), er uttrykk for at svarte menn ønsker å ha kontroll de ikke har. *Gangsterkulturen* er i hennes øyne essensen av patriarkalsk maskulinitet (Hooks 2004).

Mens mye av litteraturen om gjenger handler om at gutter ønsker å gi uttrykk for egen maskulinitet, påpeker Nauni⁴ i sin doktoravhandling at norske kosovoalbanske gutter opplever å bli stigmatisert på grunn av sine veltrente kropper. Dette illustrerer et poeng som bl.a. Alexander (2000) tar opp i sin bok *The Asian gang*. Hun beskriver hvordan også gutter som ikke er kriminelle eller med i gjenger, opplever å bli satt i bås med disse, på grunn av kropp og hudfarge. Dette er en av de utilsiktede konsekvenser av *fiksjonen* om

4. Avhandlingen er under arbeid. Se artikkel på: <http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=47902>

gjengen, skapt bl.a. gjennom media. Studien til Alexander, som tar utgangspunkt i et ungdomsprosjekt for asiatiske ungdom mer i Sør-London, utforsker dannelsen av ungdomsgrupper og lokale id entiteter, satt opp mot et bakteppe av nasjonale og lokale mytologier om «den asiatiske gjengen». Alexander mener at forestillingen om den asiatiske gjengen knytter sammen konvensjonell akademisk kunnskap om hva det betyr å være svart, ung og mann, for å legitimere dannelsen av et bilde av en ny samfunnsfiende. Sentrale elementer i mytespinnningen om den asiatiske gjengen er assosiasjonene til en maskulinitet i krise, kriminalitet og arbeiderklasseungdom. For unge muslimske menn forsterker deres etnisitet og religiøse tilhørighet disse assosiasjonene, og plasserer unge asiatiske menn i en tredobbel krise; tredobbelt avvikende og tredobbelt farlige. Alexander argumenterer for at de sterke stereotypene om maskulinitet, ungdom og etnisitet som både forskning og media har bidratt til, har usynliggjort asiatiske unge i Storbritannia.

Gjenger speiler samtidens utfordringer

Innledningsvis knyttet vi gjengforskning til spørsmål om samfunnsborgerskap og sosial og kulturell tilhørighet. Gjengfenomenet kan antas å speile viktige spenninger og tendenser til marginalisering som endringer i samfunnet forårsaker. Ett markant trekk de siste tiårene har vært økt innvandring. Dette kan være en av forklaringene på at både politisk oppmerksomhet og forskning har dreid seg om rasistiske gjenger og gjenger bestående av ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.

Høyreekstremer gjenger

Bjørge (1999) har i sin studie av rasistiske grupper i Norge trukket fram motiver som ideologi og politikk, provokasjon og sinne, draging mot vold, våpen og uniformer. De unge han intervjuet eksperimenterte med ulike subkulturer og aksjonene ble sett på som et ungdomsopprør. Bjørnebekk finner at disse motivene også går igjen i hennes studie (Bjørnebekk 1999), men at motivene kan være mer diffuse og at noen går inn i gjenger også mer tilfeldig.

Bjørge og Carlsson (2001) påpeker imidlertid i sine studier av nynazistiske gjenger at vanligvis går ikke ungdom inn i disse miljøene fordi de er rasister. Disse holdningene vokser gradvis frem som et resultat av deltakelse i dette miljøet. Samtidig er det noen som oppsøker disse miljøene på grunn av det ideologiske innholdet, og som er provoserte og sinte over det de opplever som uakseptabel opptreden fra innvandrere, antirasister eller myndigheter.

Sarnecky (2001) finner i sin studie fra Sverige at de høyreekstremistiske gruppene utgjør mer løse nettverk av individer som aktiveres i forbindelse med spesielle hendelser, mens de venstreorienterte ekstremistene utgjør et mer

helhetlig fellesskap som ikke hadde overlappende nettverk eller kontakt med andre grupperinger, og hvor deres voldelige opptreden var spesifikt politisk motivert.

Også Carlsson (2007) finner ulike trekk ved organisering og lokal forankring av høy reorienterte grupperinger i Norge. Studiene av lokale fremmedtlige gjenger har vist hvordan disse har stått i spissen for voldelige konfrontasjoner med innvandrere lokalt, men hvor den lokale gruppen har hatt kontakt med- og blitt pleiet av høyreekstreme nettverk og organisasjoner utenfor lokalmiljøet. MC-bander kjennetegnes på sin side ved at de rekrutterer medlemmer fra et stort område, men slår seg så ofte ned i samme tettsted. De inngår i en større kriminell organisasjon, og utfører betydelig kriminalitet som ran og narkotika, ofte ved hjelp av rekrutter og nettverk.

«Innvandregjenger»

What chance has a guy like me got in the real world? A poor Black guy? Schools are shit, teachers don't think you can do the work. Nobody's gonna give me a good job. So I'll get paid and live in another way, in another world where I can get respect and nobody cares what I look like or where I came from. I know I'll probably die young or go to jail, but what other chance is there? (22 år gammel gjengdeltaker i Canada, i Wortley og Tanner 2008:203)

Betydningen av etnisk minoritetsbakgrunn for dannelsen av gjenger har stått sentralt i forskningslitteraturen til ulike tider, men forklaringene på sammenhengen har endret seg. Migrasjon som forklaring stod for eksempel sentralt i Thrashers tidlige arbeid om bl.a. irske og polske gjenger i Chicago på 1920-tallet. Selv om forskning kan vise til mange typer trøblete grupperinger, har det i amerikansk litteratur og i senere europeiske forskning, vært en overrepresentasjon av studier av innvandrers- og minoritetsungdom. Det er imidlertid store forskjeller i hvordan forskerne har nærmet seg forklaringer på at disse gjenger består av unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Moshuus (2004:210) understreker at betegnelsen «innvandregjeng» i utgangspunktet er en betegnelse på en situasjon som beskriver fenomenet utenfra. Utfordringen, slik flere har formulert det (se f.eks. Hagedorn 2008), er å adressere og utforske sammenhengen mellom etnisk minoritetsbakgrunn og ungdomsgjenger uten å falle i forenklete stereotypier om unge med etnisk minoritetsbakgrunn.

Strukturelle eller kulturelle forklaringer?

Eurogang-nettverkets siste bok fra 2008 ser på forholdet mellom gategjenger, migrasjon og etnisitet. Van Gemert, Lien and Peterson (2008) skriver i introduksjonen at viktige omdreiningsspørsmål for de ulike bidragene i boken er å undersøke på hvilke måter migrasjon bidrar til gjengdannelse; hvordan etnisi-

tet knytter seg til gjengkarakteristikkene og gjengoppførsel; og om etnisitet overhodet er relevant for å forstå gjenger (ibid:6-7). Klein skriver i forordet at blant «gjengproduserende befolkningsgrupper» («gang-producing populations») finner man ulike typer marginaliserte grupper, hvorav noen er innvandrere eller flyktninger (ibid:xiii). Mens boka sammentsett reiser en rekke relevante spørsmål om sammenheng mellom migrasjon, etnisitet og gjenger, og i stor grad knytter dette til marginalisering, nabolag, klasse og spredningen av en global ungdomskultur, bærer den preg av at forfatterne nærmest er seg disse spørsmålene på ulike måter. Det problematiske med å bruke et begrep som «gjengproduserende befolkningsgrupper», eller å stille spørsmål om hvordan migrasjon *bidrar* til gjengdannelse er at fokus for årsaken allerede er satt; det er migrasjonen som sådan som fremstilles som problemet, snarere enn de utfordringer som knytter seg til integrering av innvandrere i landene de flytter til. Et annet problem er at det knytter gjengaktivitet til visse grupper og ikke rommer individers faktiske valg og handling innenfor gitte rammer.

Også i norsk sammenheng er det flere forskere som diskuterer forholdet mellom gjenger, etnisitet og migrasjon. Noen av Liens hovedkonklusjoner i rapporten *Ugripelig ungdom* (2004) er at barn og unge med innvandrerbakgrunn utsettes for noen generelle risikofaktorer som kan føre til kriminalitet, i tillegg «opphopnings- og forsterkningseffekter som skyldes migrasjonssituasjonen» (ibid:8). Hun peker på lav sosioøkonomisk status, dårlige karrieremuligheter og diskriminering som store risikofaktorer. Videre peker hun på at barneoppdragelsen i mange innvandrerfamilier er preget av streng disiplin og ytre sosial kontroll, som at møtet med det norske liberale samfunnet kan gjøre at flere foreldre mister kontroll og styring over barna sine. Videre skriver hun risikofaktorene øker når foreldrene integreres saktere i samfunnet enn ungdommen, og ungdommen må søke kunnskap om samfunnet utenfor familien. Hos foreldre som opprettholder streng kontroll med døtrenes seksualitet, kan en konsekvens bli at guttene får større frihet og kan ende i risikozonen for kriminalitet (ibid).

Lien understreker at de som utøver kriminalitet i innvandringsbefolkningen er en minoritet i minoriteten. Disse kriminelle skaper problemer også for minoritetsmiljøene, og det er viktig å ta ansvar for disse kriminalitetsproblemer sammen med innvandrerfamiljene.

Anderssons (2006) argumenterer for at det ikke var foreldrenes landbakgrunn, men de unges felles minoritetsbakgrunn, deres ikke-hvithet, som ga noen felles erfaringer av eksklusjon som de delte, og som bidro til at de søkte sammen. Andersson mener det er nødvendig å skille mellom hvordan minoritetsguttene brukte etnisitet som merkelapp før og etter de ble «byvankere». I de unges egne tolkninger og fremstillinger er opplevelser av diskriminering viktige hendelser som har påvirket dem til å søke mot byvankermiljøet. Disse opplevelsene av diskriminering var ofte baserte på deres synlige annerledeshet, deres mørke hudfarge, og en identifisering av dem som utlending. Til-

trekningen til byvankermiljøet var basert på en forståelse av at de delte erfaringer om å bli plassert i denne *andre-posisjonen* i forhold til majoritetsbefolkningen. I et fellesskap med andre med lignende erfaringer følte de seg mer komfortable og trygge. Det gjorde det også lettere å slå tilbake. Etter å ha kommet inn i byvankermiljøet ble de tidligere erfaringene omgjort til en felles posisjon som «utlendinger». Denne identifikasjonen, som de selv tok på seg, gikk på tvers av de ulike undergruppene på den måten at de signaliserte et skille mellom dem selv som byvankerne og resten av samfunnet. De unge brukte sjelden referanse til sine opprinnelsesland, og selv de som hadde tilhørt gjenger hvor alle medlemmene hadde røtter i samme land, refererte til den felles identifikasjonen som utlendinger og til deres følelse av å være outsiders (ibid:18).

Carlsson (2005) finner i sin studie av et intervensjonsprosjekt i Oslo at en del barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn vokser opp med det han karakteriserer som et «betydelig handikap, når det gjelder å holde utdanningsmessig følge med det store flertallet ungdommer» (ibid:139). Han kobler dette til at mange med ikke-vestlig bakgrunn som har satset på utdanning og fått gode faglige resultater, utsettes for diskriminering. Videre påpeker Carlsson at de valg unge gjør i dag når det gjelder å prioritere utdanning og arbeid, i stor grad er motivert ut fra hva slags fremtid man ser for seg i det samfunnet man lever i. Hvis arbeidslivet diskriminerer mennesker med minoritetsbakgrunn, vil dette med stor grad av sikkerhet demotivere en viss andel av unge med slik bakgrunn fra å satse på skolen. Når de unge faller fra skolegang – og særlig for dem som i tillegg har vanskelige familieforhold, er det for noen ikke andre valg enn et «jevnalderfellesskap bestående av andre ungdommer i samme situasjon» (ibid:139).

Sandberg (2005) har studert gatekulturen i området rundt Karl Johan, Oslo City og Oslo sentralstasjon, som han mener er arena for en spesiell type maskulin gatekultur. Han beskriver hvordan de unge guttene som er del i denne kulturen aktivt forholder seg til offentlige stereotypier, samt hvilke strategier de bruker for å iscenesette seg selv som farlige. Sandberg finner at skillet mellom østkant og vestkant er den mest brukte kategoriseringen som hans informanter bruker. Samtidig er dette skillettet vedtatt sammen med kategorien utlending/norsk, og de går delvis over i hverandre. Studien viser at minoritetsguttene iscenesetter seg selv som farlige gjennom stereotypien om farlige utlendinger. Slik sett oppnår de det som forfatteren kaller «gatekapital» og får kontroll over et sentralt og attraktivt territorielt område.

Sandberg (2005) poengterer at det ikke er nytt at ulike grupper og gjenger har spilt på frykt for å dominere situasjoner og områder. Samtidig mener han det er alvorlig at etnisitet, som tegn, brukes på nye måter, fordi det viser tilbake på en større gruppe. Når minoritetsgutter på gata fremstiller seg som farlige utlendinger vil dette bidra til å stigmatisere minoritetsgutter mer generelt. Han poengterer også at mens for eksempel nynazistenes og motorsyklisterenes stil-

markører består av fleksible tegn som kan byttes ut og eksperimenteres med, er hudfarge mer stabilt (jf. Prieur 2002).

De kanadiske forskerne Wortley og Tanner (2008) har gjort lignende funn i en stor studie av gjenger i Toronto, Canada. De argumenterer for at hvordan gjengmedlemmer forklarer og rettferdiggjør sin deltakelse i gjenger, kan bidra til å forklare hvorfor noen etniske grupper er sterkere representert i gjeng-handlinger enn andre. Første steg i deres undersøkelse var en større kvantitativ survey.⁵ Denne viste at de ungdommene som opplevde diskriminering i møte med politiet og i forhold til boligsituasjon, utdanning og arbeidsm uligheter i større grad var involvert i gjenger enn de som ikke opplevde diskriminering. Informantene med etnisk minoritetsbakgrunn følte seg ekskludert fra storsamfunnet. De mente at sosial urettferdighet var utbredt i Canada, og at de var ofre for sosial ulikhet, rasisme og økonomisk undertrykkelse. Ingen av de hvite informantene fremmet denne typen sosial kritikk. Vi ser her formulert en forståelse av gjenger som et uttrykk for protest og forsvar mot hvit undertrykkelse. Mange av de ungdommene med minoritetsbakgrunn så på sin tilknytning til gjengen som en motstandshandling mot et samfunn som de følte hadde avvist dem. Forskerne mener at dette er i tråd med internasjonal forskning som viser at kjønn, alder og rase/etnisitet er de sterkeste indikatorene for at unge begår kriminelle handlinger. utfordringen for kriminologer, skriver de, har derfor vært å finne en teori som kan bidra til å forklare etniske forskjeller i tilbøyelighet til kriminell aktivitet. Mens informanter fra alle ulike etniske bakgrunner oppgir nabolag og påvirkning fra jevnaldrende, og ønske om penger, respekt beskyttelse og vennskap som årsaker for at de ble med i en gjeng, sa mange av ungdommene med minoritetsbakgrunn at deres tilknytning til gjenger direkte kan kobles til deres dypt følelser av urettferdighet og sosial utestengning knyttet til raseforskjeller.

Wortley og Tanners studie tydeliggjør at opplevelse av diskriminering undergraver både legitimiteten til det offentlige lovsystemet og personlige bånd til samfunnet for øvrig. Mange av gjengmedlemmene uttrykte lite eller ingen skam i forhold til deres tilknytning til gjenger, men snarere en stolthet i deres motstand mot de konvensjonelle lover og regler i samfunnet. Resultatene fra studien viser at opplevelsen av diskriminering ikke bare undergraver lovsystemet, men også den opplevde tilhørigheten til samfunnet og legitimiteten til myndighetene (se også Sykes og Matza 1967).

5. Denne omfattet 3,393 studenter ved videregående skoler i Toronto, gjennomført i 2000 (Wortley og Tanner 2008).

Gjengdeltakelse som individuell erfaring

I dette kapitlet vil vi se nærmere på hva særlig nordisk forskning sier om de unge gjengdeltakernes erfaringer fra det å være del av en gjeng. Vi vil peke på de aspektene som forskningen særlig legger vekt på. For det første handler det om motivasjonen for å bli med i en gjeng. Deretter ser vi på utvikling av en gjeng, hvordan den posisjonerer seg som et fellesskap i forhold til andre, hva slags ferdigheter deltakerne utvikler i disse grupperingene, og hva kriminalitet, respekt og ære betyr. Avslutningsvis diskuteres studier som adresserer hvordan ungdomskulturelle uttrykksformer kan virke som inspirasjon og lim i fellesskapene.

Motivasjon for å bli med i gjenger

De nordiske studiene som drøfter gjengrekruttering peker på de samme motivasjonene som kommer fram i internasjonal forskning. Et viktig moment her er at det ofte er en kombinasjon av flere forhold som virker sammen og fører til at noen blir med i en gjeng. Likevel er det mulig å skille mellom ulike typer motivasjoner. En av de internasjonale studiene som gjør dette er Wortley og Tanner (2008). På bakgrunn av sin kvantitative undersøkelse av gjengdeltakelse i Toronto, Canada har de laget en inndeling i seks tematikker for hva som motiverte de unge til å bli med i en gjeng: 1) Innflytelse fra venner, familie og nabolag, 2) beskyttelse, 3) vennskap og sosial støtte, 4) status og respekt, 5) penger og 6) diskriminering. De som utgjorde en gjeng hadde ofte vokst opp i samme nabolag og hengt sammen over tid. Wortley og Tanner finner at uansett type gjeng har deltakelsen startet under innflytelse av jevnaldrende i nabolaget. Alle informantene beskriver nabolaget som ekstremt voldelig, og deltakelse i en gjeng var attraktivt fordi det ga dem beskyttelse fra lokale overgripere.

My community is rough, man. Somebody always jump you for your money or just beat you for fun. But when you got your own crew, all that shit stops,

'cause people don't want a war, man. (Mann, 21 år, i Wortley og Tanner 2008:199).

Videre var viktige grunner for deltakerne det vennskapet i form av emosjonell støtte, materiell hjelp og samvær de fikk med andre deltakere. Flere beskriver at gjengen erstattet familie.

That's why lots of people go to gangs because they don't have parents and they don't have any family to love'em or trust'em. So you go to a gang where you have a big family, so you stay with them and it's like you're in a gang family. (Mann, 19 år (ibid)).

En annen viktig motivasjon var den sosiale status og respekten de fikk gjennom å delta i gjengen.

The best thing about being a gang member I would say [is]... the respect you get, basically, the respect you get. (Mann, 20 år, (ibid)).

Noen av informantene sier at de nøt den friheten som deres rykte som gjengmedlem medførte. De sa at de likte den respekten og respekten som var knyttet til gjenglivsstilen. Her ble også beundring fra jenter trukket inn. Gjengmedlemskap handler for dem om å søke sosial status og materielle mål på en måte hvor de samtidig kan bevare personlig autonomi og stolthet. Mange sa at de hadde mer selvrespekt og stolthet som gjengmedlem enn hvis de hadde hatt en lavt betalt jobb. Penger var den oftest nevnte fordelene tidligere gjengmedlemmene knyttet til det å være medlem i en gjeng. Mange så på gjengrelatert kriminalitet, og særlig narkotikahandel, som en grunnleggende mulighet for å tjene penger, og sa at penger var hovedårsaken til at de ble medlem i en gjeng. Andre igjen uttrykte et perspektiv på at det lå mer i respekten i narkotikahandel og andre former for gjengaktivitet enn å jobbe i dårlig betalte lavstatusyrker i serviceindustrien.

Wortley og Tanner konkluderer med at for en del unge med minoritetsbakgrunn er gjengmedlemskap mer enn en søken etter materielle goder, beskyttelse og status, og at det også kan oppleves som en grunnleggende handling av stolthet, motstand og opprør. Det å være i en gjeng gir da en mulighet for å uttrykke sitt syn på samfunnet som grunnleggende urettferdig – og å samtidig demonstrere motstand mot reglene i det de opplever som et diskriminerende samfunn. Wortley og Tanner poengterer at informantenes ideer om diskriminering, sosial ulikhet, urettferdighet og undertrykkelse vitner om samfunnsinnsikt.

Motivasjon - nordisk forskning

Sarneckis (2001) kvantitative studie fra Stockholm bekrefter flere av Wortley og Tanners tematikker for motivasjon for å delta i gjenger. Sarnecki finner at innflytelse fra venner, familie og naboer er helt vesentlig for rekruttering. Videre skriver han at vennskapet mellom barn er viktigere, men understreker at selv om relasjonene kan være sterke, er de gjerne kortvarige (Sarnecki 2001).

Også i gjennomgangen av fem studier fra Norge er det å dele felles møtesteder med kamerater det viktigste utgangspunktet for utviklingen av et fellesskap som etter hvert får en mer konfliktsøkende og asosial retning (KRÅD 2002). *Vennskap* i disse grupperingene bevises gjennom lojalitet. Dette er et viktig moment i Næss' studier (ibid) hvor det at de stiller opp for kameratene sine når de tør slåss, tåle juling og ikke stikker av er premisset for å være del av gruppen. Kameratskap og kampefellesskap er dermed to sider av samme sak. Lojalitet og samhold innad forsterkes av kampefellesskapet. Dette har også en annen side: Ryktet om at noen har sviktet i et slagsmål spres fort og deretter må «feigingene» klare seg selv. Gjengen gir dermed trygghet så lenge de andre er med deg (KRÅD 2002). Vennskap er også avgjørende for informasjon til Azarirads studie av X- og Y-gjengene (Azarirad 2007).

Fra København beskriver Røgilds (2004) hvordan en gruppe på fem -seks jenter blir oppfattet som gjeng av andre barn.

De har vært typiske for det yngre barn vil betegne som en bande. De har gått i det samme tøy, de har vært enormt truende og har allerede gått én, men minst tre, ad gangen. «Her kommer vi, forsvind med jer» har parol en lyd. «Deres moral og etik, deres begreper, ligger et helt annet sted enn det der er normalt i dagens Danmark, og det kan vi da også se, på den måten de opfører seg på. De var meget hurtig på avtrekkeren».(Røgilds 2004:152f).

Røgilds oppfatter at for jentene er det vesentlige å uttrykke vennskap og tilhørighet til hverandre, bl.a. ved å gå i likt klær og ha samme stil og væremåte. Denne likheten blir av andre barn fortolket som truende.

Andre forskere kommer til at vennskap innad i gjengen, men ser i stedet på gjengdeltakelse som uttrykk for asosialitet, og at de ikke kommer overens med jevnaldrende (Pape 1997, Bjørnebekk 1999). Argumentet er at motivet for individer for å gå inn i gjenger ikke er å søke fellesskap og vennskap, tvert imot, de søker seg mot antisosiale grupper på grunn av deres manglende evne til å inngå i mer konstruktive sosiale relasjoner.

Behov for beskyttelse henger sammen med terskelen for å bruke vold og å starte konflikter. Med utgangspunkt i to studier fra Oslo finner Næss at et felleslekk ved gjengene er den lave terskelen for slåsskamper. Guttene betegnes som «hyperårvåkne» - det er lite som skal til for å starte bråk. Begge gruppene

har mulighet for å mobilisere flere ungdommer for å delta i slåsskamper (KRÅD 2002).

I Azarirads studie av X- og Y-gjengene i Oslo oppgir samtlige at det å få beskyttelse - «... at ingen andre skal bråke med dem» - er en av hovedårsakene til at de ble med i gategjengen. «... hvis du ikke er med en gjeng er det ingen som gidder å hjelpe deg» (Azarirad 2007:66).

Respekt gjennom fysisk styrke er et fellestrekk ved de to gjengene som Næss har studert i Oslo (KRÅD 2002). Dette oppnår de ved å ha et rykte om at det ikke lønner seg å bråke med dem. Dette er også et moment som går igjen i de fleste studier av gjenger i Norge (se f.eks. Bjørge og Carlsson 1999, Moshuus 2004, Sandberg 2005).

Tiltrekning mot ungdomsmiljøer hvor de kunne oppnå en *statusposisjon* de ikke hadde tilgang til i andre grupperinger var det som særlig skiller byvankerne fra andre ungdommer, i følge Anderssons beskrivelse av byvankerne i Oslo på slutten av 1990-tallet (Andersson 2000). Her passer Anderssons studie inn med en større forskningslitteratur som argumenterer for at gatekulturen gir unge med etnisk minoritetsbakgrunn mulighet for å være synlig og tilbyr en status som ikke er tilgjengelig på andre måter. I Anderssons studie hadde dessuten alle til felles at deres posisjon som bråkmakere på skolen gjorde dem synlige også der, og ga dem en sosial status som de ellers ikke ville oppnådd.

Et annet moment fra Wortley og Tanners (2008) studie som rapporteres fra flere arbeider også i Norge er knyttet til mulighet for *inntekt og forbruk*. Medlemskap i en gjeng virker attraktivt for ungdom som føler at de ikke har noen karrieremulighet i det vanlige arbeidsmarkedet. Dette gjelder spesielt ungdom med kriminelle rulleblad (Azarirad 2007, se også Sandberg og Pedersen 2006).

Flere forskere skriver at gjengenes involvering i kriminalitet var tett knyttet til behovet for statusmarkører, som dyre klær. Noe av det de stjal mest var klær, selv om noen også stjal varer som kunne omsettes i penger. At ønsket om status gjennom å ha de riktige klærne er en av de viktigste grunnene til tyverier beskrives også i Næss' studier om gjenger i Oslo (KRÅD 2002, se også Bjørnebekk 1999).

Asosial atferd – individuelle risikofaktorer

Parallelt med forskningstradisjoner som er opptatt av sosiale og sosioøkonomiske tilnærminger til gjengdeltakelse, finnes en forskningstradisjon som har sett på individuelle disposisjoner for kriminalitet og gjengdeltakelse, forstått som antisosial atferd. Her står kognitive og atferdsorienterte teorier og strategier sentralt. I denne litteraturen identifiseres individuelle risikofaktorer for gjengmedlemskap. Bjørnebekk (2008) oppsummerer disse til å være

- Aggressive tilnærminger til problemløsning
- Høy hyperaktivitet, lav angst og lav pro-sosialitet
- Lav empati og svak impuls kontroll
- Høy sensitivitet for belønning, lav sensitivitet for negative konsekvenser og lav framtidsorientering
- Positiv til avvikende oppfatninger og nøytraliseringsteknikker

En av diskusjonene om utvikling av antisosial atferd har dreid seg om hvorvidt det er gjengen som fører til antisosiale handlinger og kriminalitet, eller om gjengene rekrutterer de som allerede er kriminelle eller har høy tilbøyelighet for dette.

Mange forskere har vært opptatt av hva det betyr å utføre kriminelle handlinger. Lien (2004, 2005) argumenterer for eksempel for at *følelser og motiver* må bli inkludert i analysen av den interaksjon som foregår når kriminalitet utøves. Hennes argument er at årsaker til kriminalitet også må forklares med hva det å begå en kriminell handling *gjør* med personene. Hun begrunner det med at kriminalitetshandlinger er sosiale systemer som kommuniserer aktelse og forakt med konsekvenser for individer og grupper. Å utøve vold og kriminalitet skaper følelser av ambivalens, stolthet, frykt og skam på grunn av brudd på grunnleggende sosiale kontrakter. Med utgangspunkt i egen empiri drøfter hun hvordan ulike emosjonelle trekk som stolthet, blokkering av empati, vedlikehold av selvkontroll, kjærlighet, frykt, skam, sinne og hat er aspekter ved gjengdeltakernes handlinger og fellesskap. Hun finner at kriminalitet leder til en mentalitet som motiverer og rettferdiggjør ytterligere kriminelle handlinger.

Livet som gjengmedlem

Motivasjonen for å gå inn i gjenger kan være flere, og det er ikke nødvendigvis sammenfall i hva som motiverer til å delta og hva gjengfellesskapet viser seg å innebære for de unge som tar del i det. Flere av de nordiske studiene baserer seg på intervjuer med ungdom eller evalueringer av tiltak som beskriver tilværelsen som gjengmedlem. De aspektene vi vil trekke fram er foranderligheten ved grupperinger som definerer seg som gjeng, hva slags sosialisering som foregår, ære og kriminalitet som særtrekk ved gjengdynamikken, og bruk av kulturelle uttrykk og symboler som markerer gruppetilhørighet. Et kjennetegn ved den nordiske litteraturen er at den i liten grad formidler organisasjonsform og hierarkiske relasjoner. Et unntak her er Liens artikkel om mulighetene ved å bruke en nettverksmodell i studiet av gjenger (2005a).

Gjenger i utvikling

Det finnes få inngående beskrivelser av hvordan konflikter mellom ungdomsgrupperinger går over til å bli permanente fellesskap som kan karakteriseres som ungdomsgjeng. Trendrapport 2008 (SaLTo 2008) fra Oslo beskriver imidlertid hvordan en konflikt mellom to ungdomsmiljøer fra ulike bydeler eskaleres og fører til ny konfrontasjon, mobilisering og konsolidering.

Konflikten startet etter en konsert i Oslo sentrum i juni 2007 der to ungdommer kom i kangel ved Oslo S. Noen dager etter ble det avtalt en slåsskamp hvor ungdommene fra begge grupperingene møtte. Dette ble avtalt på mobil og chat. Mange ungdommer kjente derfor til slåsskampen og det kom en del tilskuere. Etter slåssing og trusler endte det opp med at en gutt truet den andre grupperingen med en pistol. Dette viste seg senere å være en softpistol.

I etterkant av denne slåsskampen kjenner politiet til mer enn 20 episoder hvor ungdommer fra begge sider av denne konflikten har vært involvert. Flere av disse har dreid seg om grove voldshandlinger. Det har variert hvor mange og hvem som har vært involvert i de enkelte episodene. Det tok derfor litt tid før politiet så på å dette som mer enn en hendelse. Det var hendelser med kun få involverte, samt slagsmål med flere titalls ungdommer involvert. Enkelte ganger med svært mange tilskuere. På det meste ble det rapportert om totalt 200 ungdommer.

Episodene fortsatte også etter at politiet fikk kjennskap til konflikten. Den eskalerte etter hvert til at storebrødre også blandet seg inn i konflikten, hvorav noen hadde tilknytning til etablerte gjengmiljøer.

Mobiliseringen av de to grupperingene befinner seg i ytterkanten av et mer etablert gjengmiljø, men har ikke etter vår kunnskap utviklet seg videre. Vi har i liten grad kommet over studier som sier noe om hva som bidrar til at slike miljøer ikke utvikler seg til permanente gjengefellesskap. Sandberg og Pedersen (2006) viser f.eks. til et gatemiljø med mange unge med svak forankring i familie, skole eller arbeid og der kriminalitet er en vesentlig del av livet i relasjonene, men hvor det ikke er gjengefellesskapet som framstår som vesentlig ramme for de unges relasjoner. Mange av konfliktfylte ungdomsgrupperinger og gjengangere innen vold og kriminalitet inngår altså ikke i gjenger. Hva er det som gjør at unge ikke rekrutteres selv om de er i en livssituasjon tilsvarende de som blir med eller selv utvikler en gruppe som etter hvert definerer seg som gjeng?

Siden det er lite kunnskap om dette, skal vi i stedet se hva forskningslitteraturen sier om hva som fører til at en gruppering endrer status og blir til en ungdomsgjeng.

Rapporten *Tett på gjengen* (Carlsson 2005) presenterer en evaluering av et intervensjonsprosjekt rettet mot en avgrenset kriminell ungdomsgruppe i Oslo, som ble identifisert som Furuset Bad Boys. Gruppen passet til anerkjente definisjoner av en gjeng, men Carlsson påpeker at det ikke var kriminale-

ten som opprinnelig brakte dem sammen; Det var et fellesskap som ble utviklet mellom unge som hadde felles erfaringer med å ha etnisk minoritetsbakgrunn, store problemer på skolen og høyt konfliktnivå og vold i hjemmet. Gjengen ble for dem en erstatning for dette, hvor de fikk oppleve varme og omsorg, og vennene kom etter hvert til å bety alt. Samtidig skjedde det en gradvis legitimering av vold. Smerten og angeren etter de første voldshandlingene ble bearbejdet i gjengen, og guttenes fellesskap gjorde at når de var sammen fikk de et helt annet og positivt bilde av seg selv, sammenlignet med hva de fikk ute i normalsamfunnet.

Også Azarirads (2007) studie av X- og Y-gjengene i Oslo beskriver en gruppe gutter som hadde vært venner i mange år, og som hadde begått kriminalitet både sammen og hver for seg. Et fellestrekk var at de ikke deltok i organiserte fritidsaktiviteter, men at de møttes i det offentlige rom og bestemte seg spontant for hva som skulle skje. Noe av kriminaliteten begikk de av kjedsomhet. Det var først etter konflikter med andre gjenger at de kom i rampelyset. Denne konflikten førte til at de begynte å se på seg selv som en gjeng. Azarirad (2007) poengterer at de som rekrutteres til gjenger må kjenne noen med tilknytning til gjengen for å bli vurdert. Han beskriver hvordan de må bevise sin kompetanse ved å begå f.eks. flere ran i begynnelsen, og på denne måten vise mot og lojalitet.

Alle de fem studiene av gjenger i Oslo på 1990-tallet, som rapporten fra det kriminalitetsforebyggende råd (KR ÅD 2002) beskriver, bygger på intervjuer med gjengmedlemmene selv. Deltakerne i de ulike gjengene hadde forskjellige tilnærminger til begrepet gjeng. K-gjengen ønsker å bli oppfattet som gjeng, mens en gruppe norske ungdommer ikke ønsker dette, da de oppfatter gjengbegrepet som belastende, fordi de tross alt så ofte knyttes til kriminalitet. Ungdommene i denne gruppen har et individualistisk syn på seg selv, - de tar ansvar og ære for det de ser som positivt, mens de helst vil dele ansvar og skyld med andre. Dette står i kontrast til K-gjengen. De tre andre studiene som rapporten ser på, viser at medlemmene ikke har noe utpreget behov for at omverdenen skal oppfatte dem som en gjeng. Deres behov for gruppen er primært det å «høre til», vennskap og aksept. I den grad kriminalitet ble mer fremtredende i gruppen, var dette noe som skjedde mer tilfeldig. For den ene gjengen, Los Muchachos, ble vold sentralt, og gjengen ble en plattform til å begå kriminalitet. En annen studie beskriver utviklingen av et gjengfellesskap fra et mindre tettsted, hvor det å definere seg som gjeng ikke var entydig. Viktigere var den lojalitet og fellesskapsfølelse som utviklet da de gjorde innbrudd og tyverier for å finansiere høyt forbruk. De uttrykker frustrasjon over manglende fritidstilbud og forklarer handlingene sine med dette. I starten var innbruddene relativt uskyldige, de gjorde det for å være tøffe og oppleve spenning. Etter hvert utviklet det seg til mer alvorlige handlinger, men ikke til en klar gjengidentitet, kanskje fordi de manglet andre grupperinger og felles ytre fiender som de profilerte seg imot (KRÅD 2002).

Også flere av de tidligere «byvankerne» som Andersson (2000) har intervjuet så ikke på sin gruppe av venner som «gjeng». Det var først da andre begynte å referere til dem som en gjeng at de tok denne merkelappen til seg og fant et bestemt navn på sin gruppe.

Næss beskriver at samholdet i K-gjengen delvis ble utfordret og svekket gjennom «business», hvor penger blir satt over gjengfellesskapet. I konfrontasjoner med andre står gjengen og støttespillere samlet som en enhet. Men når det er snakk om innbrudd eller ran er de på vakt overfor hverandre for ikke å bli lurt, og det er en konkurranse innad i gjengen hvor man prøver å lure de andre for ideer til nye innbrudd. Denne praksisen blir for K-gjengen en kime til konflikt fordi den går på tvers av kampanjefellesskapets lov om den absolutte lojalitet. Ifølge Næss er gjengen klar over motsetningen som ligger i at gjengen på den ene siden er opptatt av individuell vinning og på den andre kollektiv ære, men at de har vent seg til å leve med motstridende hensyn og prioriteringer (1998).

Gruppeidentifisering

I flere av de nevnte studiene har vi sett at grupperinger og gjenger utvikles i kontrast til hverandre og til samfunnet for øvrig. Andersson m.fl. (2001) beskriver for eksempel guttene på Blågårds Plads i København som utgjør en gruppe og et sosialt rom mellom hjemmet og den dominerende kulturs institusjoner, først og fremst skolen. Guttene finner støtte hos hverandre og former strategier og et repertoar som står i et komplekst forhold både til andre unges og voksnes strategier. De bruker uttryksformer som en type rituell motstand, som både rettes mot opphavskultur og den dominerende kultur, og tilpasser uttrykkene til den spesifikke situasjonen de står i. De kommer mer ofte i konflikt med det om liggende samfunnet fordi deres fortolkninger av respekt og ære skaper konfrontasjoner.

Flere studier viser eksplisitt til teorier om sosiale grenser og grensemarkeringer, hvor Barth (1994) er en sentral referanse knyttet til etniske grupper. Poenget til Barth er at i studier av grupper må man rette søkelyset mot de sosiale gruppenes grenseprosesser og ikke mot det kulturelle stoffet som grensene omslutter. I studier av grupper er det dermed prosessene som opprettholder grensene, i form av hvordan fellesskap signaliserer forskjellighet, som er sentrale i analysen. Grensemarkørene er dermed de symbolene som har potensial for å uttrykke forskjellighet, slik at de som tilhører fellesskapet selv tilskriver seg en identitet i kontrast til andre, og der denne også blir oppfattet og tilskrives dem av andre.

Hviid (2007) er en av dem som finner teorien om sosiale grenser nyttig som forklaringsmodell på de sosiale grupperingene som dannes blant sosialt ekskluderte unge på gaten. Hun bruker dette som teoretisk tilnærming i analysen av handlinger som de unge mennene hun intervjuet, brukte for å få respekt

og gi respekt. Gruppeidentifisering ble skapt gjennom ulike form er for å gjøre seg synlige. Dette inngikk i de unge m ennes kamp for subjektivitet, i form av handlinger som uttrykte hvem de var som individ og kollektiv. Det var også en m åte å skape sosiale grenser på, for å definere positivt hvem de var, og å få adgang til ressurser.

Logikken i sosial grensedragning er godt beskrevet i en artikkel av Moshuus (2009). Han skriver ikke he r om gjenger, men en gruppe ungdom s-skoleelever han fulgte et skoleår. De kom fra forskjellige ungdomsmiljøer, men alle hadde vært i kontakt m ed politi og / eller barnevernet, og alle hadde foreldre med forskjellig landbakgrunn. Den konkrete episoden Moshuus trekker fram spilte seg ut en dag gruppen var på skitur. Stem ningen var høy , og ingen så ut til å bry seg om begrensede skiferdigheter. Men plutselig befant gruppen seg i bunnen av en alpinbakke, hvor det var stor aktivitet, og dy ktige snowboardere i m oteriktige klær suste ned bakken. Kontrasten til kursdeltakerne som alle hadde like Helly Hansen-dresser og lånte, sm ørefrie ski, var slående. Stemningen endret seg, deltakerne ble urolige og aggressive, de insisterte etter hvert på å gå opp alpinbakke n. Halvveis oppe i bakken klarte de, uten å diskutere med hverandre hva de skulle gjøre, å stille seg opp som en mur som blokkerte store deler av nedkjøringen. Da Moshuus overrasket spurte hva de holdt på m ed, svarte en av de unge av de skulle lage en bomring og avkreve bom penger: «De drittungene skal få lære seg respekt for oss utlendinger» (ibid:159). Kursinstruktørene fikk raskt stoppet guttene, m en først etter at et par snowboardere allerede hadde stoppet opp, tydelig redde. En bedre stemning blant kursdeltakerne vendte tilbake, og på vei hjem maste de unge på instruktørene om at de ville prøve snowboard på kurset.

Moshuus skriver at episoden viser hvor dan guttene reagerte i en situasjon hvor de ble minnet om sin marginale status i møtet med privilegert majoritetsungdom. Denne posisjonen handl et ikke primært om at de var innvandrere, men om at de alle gjorde det dårlig på skolen og at deres viktigste sosiale arena var i gatemiljøer, som tydelig var i konflikt m ed det etablerte sam funnet. Moshuus poengterer at de unge hadde samme drøm mer som andre om hva som var det gode liv, m en at de manglet midler til å realisere drømmene. Han argumenterer videre for at grunnen til at de handlet som de gjorde, var at situasjonen truet med å ta fra dem selvrespekten. De ville vise for seg selv og for guttene på snowboard at de kunne ha byttet plass med dem (ibid). I forlengelse av Sandberg og Pedersens (2006) argum ent om at gatekapital i stor grad er tuftet på å vise potensial for vold, som så skal gjøre livet lettere, konkluderer også Moshuus m ed at det for gatedeltake ren er gjennom vold, eller gjennom trusselen om vold, at han prøver å gjøre slutt på sin avvikssituasjon.

Gatesosialisering

I alle studiene vi har referert til kommer det fram at de unge gjengdeltakerne er gateorienterte og at de bruker mye tid utenfor hjemmet. Internasjonalt finnes det flere studier som belyser hvordan ferdigheter for å delta i gjenger, nettopp tilegnes gjennom gatelivet. En sentral referanse her er f.eks. Vigils (2002) *A rainbow of gangs. Street cultures in the mega-city*. Som nevnt i kapittel 2 inkluderer Hagedorn (2008) nettopp momentet om gatesosialisering i sin definisjon av gjeng, mens *Eurogang*, som nettopp fokuserer på *gategjenger*, trekker frem at gjengen skal være orientert mot gata.

I en nordisk sammenheng belyses gjengers tilknytning til «gata» eller det offentlige rom godt i den danske studien «*No Life*» – *om gadelivsstil, territorialitet og maskulinitet blandt unge mænd i et forsvarskvarter* (Hviid 2007). Her understreker Hviid hvor sentralt gatebaserte fellesskapet er for marginaliserte unge, der de gjennom disse fellesskapene finner solidaritet, respekt og felles verdier gjennom den omfattende tiden de oppholder seg ute i byrommet. Det skjer noe når de står sammen på gaten, det er der de oppnår suksess eller anerkjennelse som de ikke får hjemme eller på skolen. Når gruppen blir truet, rykker den sammen og det skapes etter hvert et det Hviid karakteriserer som et brorskap, bygget på det hun beskriver som «offervilje og blodsband». Hun konkluderer at hvis unge som ikke lykkes på andre samfunnsarenaer bruker mye tid i grupper på gaten, og særlig om de har kontakt med voksne kriminelle, vil dette ofte føre til at de unge vil gjøre hva som helst for å forsvare seg selv, deres venner og deres territorium, hvis de føler seg truet. Hviid viser til erfaringssosiologien og ser dette som løsning på de marginaliserte unges *kamp for subjektivitet*. De drives av trangen til å være aktør, til å kunne kontrollere handlinger og å skape erfaringer som aktiv premieissleverandør for eget liv, tross de motsetninger som disse handlingene fører til.

Et sentralt poeng hos Sandberg og Pedersen (2006) når de beskriver hva slags gatekapital de unge utviklet i miljøet langs Akerselva i Oslo, er *fortellingene* om slagsmål. Enda viktigere enn slagsmålene i seg selv, er fortellingene om dem, disse former livet deres på en rekke måter. Historiene var både utgangspunkt for deres forståelser av seg selv, og de utgjorde kategorier som ble brukt til å plassere andre i. Sandberg og Pedersen argumenterer for at dynamikken i gatekulturen kan bidra med bedre forklaringer som at det skaper respekt, og at beskyttelsen i gatekulturen kan være knyttet til å tilhøre fryktede symbolske kategorier.

I oppsummeringen av hva slags ferdigheter de trenger for å hevde seg i dette miljøet, nevner Sandberg og Pedersen (2006) særlig

- å være gode historiefortellere om egne bedrifter og hvem de er
- ha et rykte om potensielt voldelig atferd
- å lese trussel og faresignaler, og å beholde kontrollen i slike situasjoner
- kunne forsvare seg i kritiske situasjoner
- «håndverksknep» når det gjelder ran og lignende

Sandberg og Pedersen viser til Bourdieus begrep *habitus* og hevder at guttene på gata utvikler en innforstått kunnskap og væremåte som slår ut negativt for dem på felt som skole og arbeidsliv. Det at de forsterker den generelle stereotypien om utlendinger bl.a. som farlige innebærer på den ene siden at guttene finner en måte å snu denne stereotypifiseringen til sin fordel, men på den andre siden bidrar de selv til å bygge opp under sin egen marginalisering.

Brorskap

Andersson (2000) beskriver et fellesskap mellom gjengdeltakerne der de så på hverandre som brødre og som en utvidet familie. Dette forholdet bunnet i en opplevelse av likhet, basert på felles erfaringer og tolkninger av deres minoritetsposisjon i Norge som «utlendinger». En av informantene sier i ettertid at det var støtten fra hans «brødre» som gjorde at han i dag klarer å forholde seg til livet. Uten dem tror han at han ville tatt livet av seg eller endt opp i fengsel. Denne beskrivelsen går igjen hos alle de informantene som ikke ville bruke ordet «gjeng» om sin tidligere vennegruppe. De understreker hvordan solidariteten mellom venner i dette miljøet gjorde dem sterke og ga dem både følelsemessig og økonomisk støtte.

Andersson viser til at teorien om gjeng som en *utvidet familie* (extended family) går igjen i amerikansk gjengforskning. Forklaringen er da at den alternative familien kommer i stedet for oppløste hjem eller andre vanskelige oppvekstvilkår. Kritikere av dette perspektivet hevder at dette ikke kan forstås som *hovedforklaringen* på hvorfor unge knytter seg til gjenger, men at de bruker en kjent modell for et sterkt fellesskap og en følelse av solidaritet. Grunnene til at de i utgangspunktet søkte seg til gjengene er mer komplekse enn at de «trengte» en ny familie. Andersson poengterer at når de unge understrekte solidariteten og samholdet som en viktig dimensjon i denne perioden i livet deres, pekte de på noe som *ble* og ikke noe som for dem konstituerte *selve grunnen* til at de knyttet seg til disse gruppene. Selv om informantene hadde mer spesifikke og nyanserte forklaringer på hvorfor de ble tiltrukket av gjengmiljøet, er Anderssons tolkning at deres ønske for anerkjennelse som likeverdige i forhold til etnisk norske ungdom mer er det vesentligste for dem. Behovet for å få anerkjennelse kan dekkes på forskjellige måter, og en av disse var å bli med i en ungdomsgjeng, og dermed bli gjenkjennelig og respektert i det offentlige rom.

Som bl.a. Hviid (2007) påpeker også Andersson dermed at det er flere positive elementer knyttet til gjengmedlemmenes erfaringer som gjengmedlemmer. Ved å skape en gjeng opplevde de unge å være kreative og aktive i stedet for å innta en isolert offerrolle. Videre førte gruppen med seg solidariteten og vennskapet som varte over tid.

I en artikkel som oppsummerer studier av europeiske gjengers voldskriminalitet, konkluderer Klein m.fl. (2006) med at gjengmedlemskap er sterkt assosiert med voldsbruk. Artikkelen baserer seg på en kvantitativ undersøkelse som inkluderer nitten studier fra ulike europeiske land. De vanligste motivene for voldsutøvelse blant europeiske gjenger er identitetsrelaterte årsaker, instrumentell vold og hevn og æresrelatert vold.

Æresbegrepet – flere tolkninger

Flere forfattere påpeker at det å vinne ære og respekt er viktig for enkeltindivids posisjon i forhold til de andre i gjengen, men også for gjengens anseelse i forhold til andre grupper. Hvis et medlem vanæres kan dette smitte over på de andre (Bjørge og Carlsson 1999). Det blir en trussel mot gjengens rykte og eksistens hvis det blir kjent utad at de ikke står samlet i kollektivt forsvar (Varang 2000). Ære og respekt kan virke opptrappende på konflikter og bidrar dermed til den særlige gjengdynamikken overfor omverdenen.

Forståelsen av denne æreskodeksen har vært årsak til diskusjon innen norsk gjengforskning. Der hvor andre forskere knytter æreskodeks i gjengkulturen til de unges virkelighet på gata, fokuserer Lien på de unges innvandrerbakgrunn, og argumenterer for at migrasjonen har ført med seg føydale tenkemåter inn i moderne samfunn (Lien 1998, 2002, 2005a). Lien kobler dermed voldskriminalitet blant norskpakistanske gjenger til æreskodeks med røtter i den pakistanske kulturen. Moshuus (2004) påpeker at selv om Lien også beskriver at mange av de unge som er med i gjenger er svært opptatt av amerikanske spillefilmer, stiller hun ikke spørsmål om hvorfor de er det. Moshuus argumenterer, som Hagedorn (2008), at det er i nettopp slike filmer, og i musikkjangeren *gangsta-rap* at de unge finner sine selvbilder. Også Sandberg og Pedersen (2006) og Prieur (2002) argumenter tilsvarende (se også Aarset, Lidén og Sæland 2008). I artikkelen «Samtale med Aki. Det jeg lærte av å lære om gangsta-rap» (2004), beskriver Moshuus hvordan han gjennom intervjuer med «Aki», en ungdom med innvandrerbakgrunn som sitter i fengsel som følge av et gjenrelatert drapforsøk, forstår de meningsrammer som Aki selv forstår sine handlinger innenfor. For Aki er det ikke kulturen i landet han er født i, men derimot amerikansk populærkultur som utgjør denne meningsrammen. Det er i lys av *gangsta-rap*, med sine referanser til amerikansk gjengkultur, at Aki forstår og forklarer sin livssituasjon og det drapforsøket han har vært involvert i.

Moshuus viser til Andersson (2000) som understreker at det nettopp var blant gjengmedlemmer med innvandrerbakgrunn at hun fant minst bruk av kategorier som viste til deres etniske bakgrunn. Han tror at i motsetning til å handle om føydale æreskodekser fra andre land, handler unge gjengdeltakeres referanserammer om noe nytt; nemlig nye populærkulturelle ideer om Gangsteren, assosiert med andre velrenomerte uttrykk ved afroamerikansk kultur.

«Gangsta-rap som en stil, en trend, har slått rot i brede lag av den norske ungdomsbefolkning» (Moshuus 2004:224).

Dette knytter an til teorier der ungdomskriminalitet ikke anses å være en reaksjon på det etablerte samfunn, men heller som følge av at de forholder seg til et annet sett av verdier, som fattigdomskultur eller lavklassekultur (Miller 1958 i Klein 1995).

Azarirad (2007) argumenterer på sin side at ungdommene han har intervjuet fra X- og Y-gjengene ikke forbandt tyveri, ran og narkotikahandel med ære. Tvert imot, slike kriminelle handlinger skadet familiens rykte. De ga ære og respekt en annen betydning enn hva den vanlige pakistaner forstår med begrepet, hevder han. Ære og respekt forstår han i stedet som ungdommenes kapital, ved at det å bli fryktet var nødvendig for å overleve som gjeng og lykkes med deres økonomiske virksomhet.

Identitetens kraft

For å forstå gjenger må vi forstå dybden av følelsen av fremmedgjøring hos dem som blir latt utenfor, skriver Hagedorn (2008). Han er opptatt av at musikk er en viktig kilde til denne følelsen og mener at for å forstå gjengenes kultur må vi forstå deres musikk. Hip-hop og gangsta-rapen er kulturelle svar på den vedvarende rasismen og undertrykkelsen, en «motstandsidentitet» ifølge Castells terminologi (Castells 1997). Hagedorn anbefaler derfor å lytte til musikken: *“To begin to understand the searing anger that forms the cultural scaffolding of gangs, download some hardcore rap and carefully listen to it”* (Hagedorn 2008:xxix).

I amerikansk, kriminologisk forskning om gjenger har gangsta-rap og den verdensomspennende omfavnelsen av hip-hop kulturen så og si vært totalt fraværende, påpeker Hagedorn. Han ser på hip-hop og gangsta-rap som eksempler på motstandsidentitet blant ungdom, en måte der både gjengmedlemmer og andre unge mennesker skaper mening i sine liv. Til grunn for dette ligger Hagedorns perspektiv på kultur som noe som ikke bare speiler og reproducerer strukturelle forhold, men også er en uavhengig kraft i seg selv. Kultur er ikke bare responsiv, men også transformativ. Dette er i tråd med det store skillet i dagens hip-hop, som ifølge Hagedorn er preget av en kamp mellom to ulike motstandsidentiteter. På den ene siden den utfordrende men livsbekreftende «black Atlantic hip-hop» og på den andre den konsumorienterte «corporate hip-hop» som i dag kontrollerer gangsta-rapen.

Hagedorn beskriver at den opprinnelige gangsta-rapen har uttrykt sinnet til gjengmedlemmene i ghettoen og trasser og utfordrer det hvite systemet, særlig politiet. Men denne musikkformen har i økende grad blitt kommersialisert, og er i dag en kilde til store inntekter for mediemoguler som Time Warner. Det at

hvite fra forstedene etter hvert utgjorde den størst forbrukergruppen av rap musikk har ført til at ledende aktører i bransjen forsterket de mest stereotype budskapene i gangsta-rapen, for å appellere til hvite forbrukere som ønsket å erfare en eksotisk fantasi av det svarte amerikanske ghettolivet utenfra. Hagedorn poengterer hvordan gangsta-rapen på den ene siden forsterker rasistiske stereotyper blant hvite. Disse stereotypene påvirker så på den andre siden gjengmedlemmene selv. Den nye studio-produserte gangsta- eller niggaidentiteten påvirker hvordan faktiske gjengmedlemmer, så vel som andre ungdommer, ser dem selv; *life imitating art imitating life*-måte (ibid:100). Hagedorn argumenterer for at unges internalisering av gangsta-identiteten som de hvite plateselskapene har definert, er en av de mest ødeleggende konsekvensene av fremveksten av rap-musikk i verden. Dette er også en annen variant av hva Alexander (2000) beskriver i *The Asian Gang* om spenningen mellom ytre forestillinger og intern identifisering.

Globaliseringen av en ungdoms/motstandskultur

Identitetene i gangsta-rapen både reflekterer og påvirker identitetene på gata, både for kvinnelige og mannlige gjengmedlemmer. I norsk forskning er det Moshuus, som vi bl.a. refererer til tidligere i dette kapitlet, som mest direkte har vist til at påvirkningen av hip-hop kultur og kjennskap til de amerikanske gjengene har direkte innflytelse på informantene i hans studie. Samtidig viser Moshuus (2004) hvordan hans informant Akis tolkning skiller seg betydelig fra hva som faktisk skjedde i disse gjengene i USA.

Også studiene til Vestel (2003, 2004) av et multikulturelt ungdomsmiljø i Groruddalen beskriver hvordan de unge bevisst og aktivt bruker forskjellige musikkformer kombinert med merkeklær som stilmarkører i sin sosiale posisjonering seg imellom og overfor andre ungdomsmiljøer. Vestel poengterer imidlertid særlig «bruddene» i deres uttrykk, at de aktivt kombinerer de ulike stilmerkene de har tilgjengelig.

Bjørnebekk (1999) beskriver samme fenomen som Hagedorn, men i forhold til påvirkning av filmer. Hun poengterer at tilgangen på antisosiale helter, via filmer eller Internet fører til at dette fenomenet øker. Den transnasjonale ungdomskulturens potensial for å påvirke ungdom og måten den kan brukes som identifikasjonsmarkør, engasjerer også myndighetene. St. melding nr. 8 *Om menn, mansroller og likestilling* (2009) diskuterer hvordan den kommersielle volden retter seg særlig inn mot gutter og menn, og kan ha en innvirkning på deres utøvelse av vold. De viser til Likestillingsgranskningen (Holter, Svare og Egeland 2009) som i respondentenes svar på om de liker å se voldfilmer, på TV, film og Internet, finner at forskjellene er klart kjønnet. Mens flere enn en av tre menn sier de liker slik underholdning, svarer færre enn en av ti kvinner det samme. Som en av de sentrale strategiene og tiltakene for å dempe voldelige holdninger og handlinger, særlig hos gutter og

menn, foreslår de å utrede sammenhengen mellom den kommersielle volden og gutter og menns voldelige holdninger og handlinger (St.m. eld. nr. 8, 2009:132).

I Frankrike har politikere i etterkant av opprørene i de franske forstedene i 2005 foreslått å forby rap-musikk. Dette begrunnet de med at rap var et av de sentrale mediene og referansene for opprør. Sprengkraften ligger i at i musikken deler ikke-hvite ungdom i forskjellige vestlige land sin frustrasjon over å være plassert både innenfor og utenfor de nasjonale fellesskapene (Andersson 2006).

Forebygging og intervensering

I gjennomgangen av gjengforskning har det flere steder blitt påpekt at særtrekk ved gjengene har sammenheng med det samfunnet de springer ut av. Dette har betydning for hva slags tiltak som rettes mot gjengdeltakelse.

I en artikkel om gjenger og voldelige ungdomsmiljøer kontrasterer Carlsson og Decker (2005) amerikansk og skandinavisk innsats for forebygging og intervensjon. Forfatterne trekker fram en rekke kjennetegn ved den nordiske velferdsstaten som premisser for dette arbeidet i Skandinavia. De peker på at velferdsstaten på kommunenivå allerede har en rekke institusjoner og tiltak rettet mot barn, unge og familier som dette arbeidet kan trekke veksler på. Det er heller ikke kontroversielt at kommunale og statlige midler brukes i gjengforebyggende arbeid eller intervensjon, ulikt situasjonen i USA. Innsatsen i Skandinaviske land kan dessuten settes i sammenheng med andre offentlige oppgaver når det gjelder oppvekst så vel som sosial og økonomisk integrering av marginaliserte grupper. Et vesentlig spørsmål blir da hvordan koordineringen av denne innsatsen fungerer.

Når Carlsson og Decker (2005) sammenligner amerikansk og skandinavisk innsats finner de at de amerikanske tiltakene dreier seg om å fjerne de unge fra hverdagsarenaer ved utstrakt bruk av arrestasjoner og fengsling, mens de skandinaviske tiltakene går i motsatt retning. Her er formålet å reintegrere dem i støttende institusjoner som familien, fritidsaktiviteter og utdanning.

Artikkelen gjennomgår ulike typer tiltak som benyttes i Skandinavia. Flere av disse er inspirert av amerikanske programmer, men videreutviklet for å tilpasses europeiske eller skandinaviske land. Noen er *individrettede* treningsprogrammer som NEW START, eller *familieorienterte* som Marte Meo og MST (parental management therapy). Andre er skole- eller lokalsamfunnsorientert (egne skoleprosjekter, antimobbesprosjekter, konferanser osv.). Flere av tiltakene som er brukt i Norge er opprinnelig utviklet i Danmark, for eksempel SSP-modellen (en metode for å koordinere gjengkriminalitet innenfor hjelpe-tjenesten, skoler og politiet) og andre lokalsamfunnsbaserte prosjekter som har som formål å være forebyggende og problemløsende på lokalt nivå. Sverige er opphavsland for Natteravnprosjektet og utvikling av en politimodel der fokus er på problemorientert politiinnsats etter inspirasjon fra et prosjekt i San

Diego, USA. Norge har selv bidratt med EXIT-programmet for unge som inngår i voldelige ungdomsmiljøer (Carlsson og Decker 2005).

Forfatterne konkluderer med at i dette landskapet av forebyggings- og intervensjonsprosjekter synes den viktigste ingrediensen å være de personlige relasjoner og den tillit som bygges opp, som springbrett for at de unge kan benytte seg av mulighetene som ligger i de ulike tiltakene.

I dette kapitlet vil vi konsentrere oss om norske studier, de fleste utført som evalueringer, av forebyggings- og intervensjonsprosjekter. Denne evalueringslitteraturen gjenspeiler det politiske engasjementet de senere årene, først mot rasistiske miljøer og så mot gjenger bestående av unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Vi deler inn presentasjonen i studier av tiltak rettet mot familien og ressurspersoner innenfor oppvektsmiljøene, og studier som oppsummerer erfaringer med samarbeid mellom ulike instanser, inklusive fritid og skole. Innledningsvis presenteres en norsk og en nordisk rapport om rekruttering til og brudd med slike miljøer. Rapportene peker på en del kjennetegn som er vesentlige for alle de forebyggende og intervensjonerende tiltakene.

Veier inn og ut av trøblete miljøer

Rapporten *Våld, populism och extremism i Norden. Nordiska insatser mot nazism, våldsbenägna ungdomsgäng och andra extremistiska rörelser* fra 2003 er redigert av Kuure og består av korte presentasjoner av 28 nordiske prosjekter og tiltak rettet mot å bekjempe rasisme og nynazisme. Den inneholder mye materiale fra Finland, Norge og Sverige, mens det er lite tilgjengelig informasjon om dette fra Danmark og Island. En av rapportens hovedkonklusjoner er at de nordiske tiltakene for å bekjempe rasisme og ny nazisme er overraskende varierte, samtidig som de er godt forankret i forskning på feltet. Tiltakene inkluderer hovedsaklig forebyggende arbeid og tiltak for å bryte opp etablerte miljøer. Den antirasistiske ungdomspolitikken som har lyktes har basert seg på et samarbeid på tvers av ulike sektorer, og et viktig suksesskriterium er at det tas hensyn til et bredt spekter av unge menneskers livsforhold, levekår og velferd når tiltak settes i verk.

I *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse* påpeker Bjørge og Carlsson (1999) med utgangspunkt i sine erfaringer med det nynazistiske miljøet på Sørlandet, at det er lettere å komme inn i en ekstrem gruppe enn å komme ut av den, og samtidig også å fri seg fra stigmatisering som rasist, nazist, gjengmedlem eller voldsutøver som deltakelsen har gitt dem. Forfatterne peker på en rekke ulike motivasjoner som fører til at unge blir med i de nynazistiske miljøene de har studert. Denne kunnskapen om motivasjoner er viktig for å kunne bryte opp slike miljøer. Motivene tilsvarer de som er påpekt

i andre studier vi har gjennomgått (se kap. 4). I tillegg får rapporten fram spesifikke referanser som finnes i dette ungdomsmiljøet, for eksempel:

- De søker beskyttelse, særlig fra grupperinger som avviser deres politiske holdninger.
- De er tiltrukket av militaristiske sider ved miljøet, hvor gruppen tilbyr et sosialt miljø der de kan dyrke sin interesse for våpen.
- De søker et substitutt for familie og mannlige rollemønstre, der eldre, kontroversielle, profilerte personer får stor påvirkningskraft.

Selv om den vanligste måten ungdommene kommer i kontakt med rasistiske grupperinger er gjennom å bli introdusert av venner eller eldre søsken, er det også noen som selv tar kontakt, for eksempel etter oppslag i mediene. Det finnes egne medier innenfor det rasistiske miljøet, som tidsskrifter og musikkmagasiner, radiokanaler og hjemmesider på Internet. I løpet av 1990-tallet var Hvit Makt musikk på CD, video, og konserter den mest effektive propaganda- og rekrutteringskanalen.

Bjørge og Carlsson påpeker at selv om noen både går inn og trekker seg ut av disse gruppene relativt ubemerket, er situasjonen langt mer dramatisk for andre mer profilerte medlemmer. Mange går gjennom to parallelle og gjensidig forsterkende prosesser: Den ene handler om inkludering og sosialisering til et nytt og lukket fellesskap, og den andre handler om at båndene til det «normale» samfunnet utenfor brytes. Etter hvert som disse prosessene forsterkes kan det bli svært vanskelig, og noen ganger nesten umulig å bryte ut av gruppen.

Vanligvis tar det en viss tid for nykommere å bli sosialisert inn i gruppen, i hvert fall før de blir ansett som fullverdige medlemmer. Mange opplever at status i gruppen avhenger av hvor lenge de har vært med. Voldelige konfrontasjoner med fiender, som rivaliserende gjenger, antirasister, utlendinger eller politiet styrker fellesskapet. Stigmatiseringen og utestengningen bidrar til å styrke fellesskapet og gruppeidentiteten, som blant annet kom mer til uttrykk gjennom uniformering (ibid).

De fleste medlemmer av ekstreme grupper ønsker før eller senere å forlate gruppen for å leve et mer «normalt» liv. Bjørge og Carlsson finner at også når det gjelder å forlate en gruppe er det nyttig å skille mellom utstøtnings- (push) faktorer på den ene siden, og tiltreknings- (pull) faktorer på den andre. Utstøtningsfaktorer inkluderer negative sansasjoner fra gruppa, og tap av tillit og status innad i gruppa; at man mister troen på ideologien og gruppas politikk; at man føler det går for langt særlig i forhold til voldsbruk. Mange beskriver at de blir utslitte og ikke orker presset lenger, dette gjelder særlig «frontlinje»-aktivistene. Andre utstøtningsfaktorer er tap av illusjoner, for eksempel at man synes at miljøet er for lite seriøst, med øldrikking som viktigste fellesaktivitet, eller en opplevelse av manglende lojalitet medlemmene imellom. På

den andre siden nevner forskerne tiltrekningsfaktorer som lengselen etter det normale liv og frykten for å ødelegge sine framtidsmuligheter. Det å etablere en familie med forpliktelser overfor partner og barn nevnes som et av de sterkeste motivene for å trekke seg ut av en militant eller nasjonalistisk ungdomsgruppe.

Bjørge og Carlsson peker på flere hindringer som kan ligge i veien for å forlate miljøet. Det er flere positive trekk ved gruppen som det kan være vanskelig å gi slipp på, som tap av beskyttelse, og det sosiale fellesskapet. De kan også oppleve negative sanksjoner fra gruppen. Dette gjelder særlig aktivister som har vært med lenge og tilhører kjernen i gruppa, og som andre har hatt tillit til. De kan dermed sitte på sensitiv kunnskap vedrørende andre medlemmers kriminelle forhold. Ledende aktivister som hopper av mottar ofte drapstrusler. Samtidig beskriver forfatterne ulike veier ut av disse gruppene. Noen gjør et skarpt og offentlig brudd med gruppa, og går bokstavelig talt over til den andre siden, ved å engasjere seg i ulike former for antirasistisk arbeid. Andre bryter med gruppen uten å bryte med ideologien, mens andre igjen bryter med ideologien uten å bryte med gruppen. Endelig finnes det noen som trekker seg ut i stillhet uten åpent brudd, dette er først og fremst en mulighet for medlemmer som ikke er offentlig kjent som rasistiske aktivister. Det finnes også tilfeller hvor gruppen bryter med enkeltmedlemmer.

Bjørge og Carlsson påpeker i sluttordet at kunnskapen om ekstreme og voldelige gjenger er viktig å benytte når en skal gripe inn overfor dette fenomenet. De understreker samtidig at effekt av et tiltak på ett sted ikke nødvendigvis kan overføres som tiltak i en annen sammenheng. For å kunne gripe mest mulig fornuftig inn i et gitt lokalsamfunn, er det nødvendig å gjennomføre en lokal kartlegging og analyse før en velger lokalt tilpassede tiltak. De kommer med to viktige poeng: For det første påpeker de at de tilnærminger og tiltak de presenterer kun er eksempler som bør vurderes i lys av en lokal problemanalyse. For det andre understreker de at problemet er med rasisme og diskriminering er et langt mer omfattende og sammensatt problem som omfatter en annen type kunnskap enn de presenterer i rapporten.

Samtidig konkluderer de med at gjenger bidrar til å stigmatisere store folkegrupper og fyrer opp under både rasisme og fremmedfrykt. Dette gjelder både minoritetsgrupper og majoritetsbefolkningen for eksempel i Kristiansand og Brummundal som har blitt assosiert med nazistiske grupper. De mener at dette er viktige argumenter for å prioritere å forebygge og bekjempe også nynazistiske og rasistiske gjenger.

Tiltak som inkluderer familien og dens støttespillere

EXIT

EXIT som prosjektidé ble utviklet i 1997 gjennom et samarbeid mellom det forebyggende politiet ved Manglerud Politistasjon i Oslo, forsker Tore Bjørgo og organisasjonen *Voksne for Barn*. Prosjektet bygget i stor grad på Bjørgos doktorgradsarbeid om rasistisk vold i Skandinavia, hvor en av hovedkonklusjonene var at mange av de prosessene som fører unge inn i høyreekstremermiljøer kan påvirkes (Bjørgo 1997). Det er, med relativt enkle grep, mulig å redusere både motivasjon for å gå inn i slike grupper, øke motivasjon for å trekke seg ut av dem, og å redusere hindringene for å forlate slike miljøer.

EXIT har blitt prøvd ut flere steder, også i Sverige. Den svenske BRÅ-rapporten (Bråttförebyggande rådet 2001) er en evaluering av et EXIT-prosjekt i Sverige i perioden 1998-2001. Prosjektets hensikt var å hjelpe ungdommer som ønsket å forlate rasistiske og nazistiske miljøer, og å støtte foreldrene og andre personer som gjennom sitt arbeid kommer i kontakt med ungdommer fra disse miljøene. For avhopperne var det et fem-punktsprogram som bygget på de behov avhopperne hadde under ulike faser. De fikk praktisk, sosial og følelsesmessig støtte over en lengre tidsperiode, - vanligvis hadde de kontakt med EXIT i mellom syv og tolv måneder. Foreldrene ble henviset til en foreldregruppe eller fikk hjelp av EXIT til økt forståelse for hva slags gruppe barna deres hadde blitt en del av, og hvordan de som foreldre burde forholde seg til dem. Også personer som møtte de unge i jobbsammenheng fikk tilført kunnskap om nazistmiljøet og om hvordan f.eks. skolen kunne bistå ungdommene og å hindre ytterligere rekruttering til miljøet.

En stor andel av ungdommene som inngikk i det svenske prosjektet har forlatt gjengmiljøet. Både foreldrene og profesjonsgruppen mente at EXITs bidrag hadde vært viktig for å redusere problemene for de aktuelle ungdommene. BRÅ-rapportens konklusjon er at EXIT har gjort et omfattende og vellykket arbeid. Samtidig peker forfatterne på utfordringer knyttet til tiltaket. EXIT er en organisasjon som drives av ildsjeler, tilsvarende mange lignende prosjekter gjør. Dette innebærer både styrker og svakheter. Styret ligger bl.a. i at prosjektet er fleksibelt, og kan f.eks. tilby hjelp til alle døgnets tider. Svakheter er knyttet til den organisatoriske strukturen og det profesjonelle lederskapet. I det svenske tilfellet av EXIT var samarbeidsvansker med myndigheter på lokalt nivå et problem, selv om det presiseres at dette ligger utenfor EXITs påvirkningsmulighet.

Rapporten melder om stor interesse for EXIT som metode både i Sverige og fra andre land (se også Kuure 2003).

I Norge er EXIT-konseptet blitt prøvd ut flere steder. I årene 1997-2000 ble det igangsatt et nasjonalt EXIT-program, drevet av organisasjonen *Voksne for*

Barn, med støtte fra daværende Barne- og familiedepartementet, Justis- og politidepartementet og Utlendingsdirektoratet. Carlsson og Haaland (2004) har beskrevet hvordan prosjektet er gjennomført i Kristiansand. Fra 1995 og fram til 2001 opplevde Kristiansand gjentatte sammenstøt mellom en ny nazistisk og en multi-etnisk ungdomsgruppe. En viktig begrunnelse for å gi støtte var at den kompetansen som ble utviklet i *Voksne for Barn* skulle videreføres til aktuelle kommuner, som etter hvert skulle bli i stand til å møte utfordringer knyttet til nazistiske ungdomsmiljøer.

På lokalt plan i Kristiansand var målsettingen å trekke ungdommer som allerede var kommet inn i det nazistiske miljøet ut av dette så tidlig som mulig mens foreldrene fortsatt hadde muligheter for å påvirke og kontrollere barna sine. Prosjektet var først og fremst rettet mot det nye nazistiske miljøet, men forsøkte også å nå ut til «møtmiljøet» i Kristiansand, som hovedsakelig besto av ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn.

I Kristiansand startet EXIT-prosjektet i 2000, før konflikten toppet seg. Organisasjonen *Voksne for Barn* støttet opp om et nettverk med foreldre til 39 ungdommer. Våren 2004 ble ti av foreldrene intervjuet om sine erfaringer med dette nettverket. De var enstemmig positive til den funksjonen som foreldregruppen spilte for dem, særlig når det gjaldt å drøfte grensesetting og andre vanskelige tema. Mye av æren for prosjektets vellykkethet ble gitt til den lokale prosjektlederen. Dette er som nevnt noe forfatterne trekker fram som en svakhet ved prosjekter som EXIT: innsats og positivt utfall er avhengig av ildsjeler.

MST

Et annet program som er benyttet i Norge, er multsystemisk terapi (MST), med opprinnelse i USA. Dette programmet er også blitt brukt i Kristiansand, og er et av de andre tiltakene som Carlsson og Haaland (2004) har evaluert i rapporten *Voldelige ungdomsgjenger – intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004*. Ifølge forskerne har multsystemisk terapi (MST) vært det kriminalitetsforebyggende tiltaket i Norge som det har knyttet seg sterkest optimisme til. I USA har metoden lenge blitt ansett som et lovende tiltak overfor deltakere i ungdomsgjenger. MST er et familiebaseret program som retter seg mot kjente årsaker til atferdsproblem i den unges miljø. Hovedstrategien er å styrke foreldrenes evne til å gripe fatt i ungdommens atferdsproblemer.

Carlsson og Haaland mener at MST-metoden har fungert godt i den 4-6 måneders lange intervensjonsperioden hvor 13 ungdommer som inngikk i prosjektet hadde et aktivt kontrollregime rundt seg. I denne perioden var ungdommene i liten grad involvert i kriminalitet. To år etter avsluttet behandling var situasjonen derimot ikke så god, og fire av de åtte fra det nye nazistiske miljøet var fortsatt involvert i kriminalitet, og fem av dem deltok fortsatt i det

nynazistiske miljøet. De fem fra motmiljøet som også hadde et aktivt kontrollregime rundt seg, var fortsatt aktivt kriminelle. Også Carlsson (2005) og Lien (2005) påpeker i forhold til andre ungdomsgrupperinger at for noen representerer nære familiemedlemmer - som skulle være forbilder og kontrollører - også en vei inn i slektsbaserte kriminelle nettverk. Dette har resultert i en diskusjon om det vil være bedre å gi ungdom i denne typen familier hjelp til å løsri seg fra familien, fremfor å styrke familiens grep om dem.

Mobilisering av voksne med minoritetsbakgrunn

I Carlsson og Haalands (2004) evaluering fra EXIT-prosjektet i Kristiansand oppsummerer forfatterne at det å få foreldrenettverk til å fungere - noe EXIT-prosjektet var avhengig av - forutsatte at foreldrene har en felles agenda for arbeidet, at både foreldre og prosjektansatte arbeider ut fra et felles verdigrunnlag og at de «bokstavelig talt snakker samme språk». Både politiet og representanter fra det kommunale apparatet erfarte at det i dette prosjektet var vanskelig å få kontakt med foreldrene til de voldelige ungdommer med minoritetsbakgrunn. EXIT manglet også kontakt med voksne ressurspersoner i de aktuelle etniske miljøene. Selv om enkelte ressurspersoner viste sterkt engasjement, oppnådde de ikke en bred foreldre- og voksenmobilisering innenfor disse miljøene. Carlsson og Haaland peker på at viktige grunner til dette er at flyktning- og innvandrer miljøene ikke nødvendigvis har de samme tradisjoner for å organisere seg som slike tiltak ellers legger til grunn (jf. Lien 2004). Foreldrene utgjør ikke et enhetlig fellesskap, men er splittet ut fra bl.a. klassebakgrunn, religion og politisk tilknytning.

Erfaringene fra Kristiansand viser at mobilisering av frivillig innsats forutsetter at grunnlaget for engasjement og samarbeid er på plass. Carlsson og Haaland peker også i likhet med Lien (2004) på at kommunale instanser bør rekruttere personer fra de aktuelle etniske gruppene i kommunale tiltak for barn og unge. Her kan det være aktuelt å tilby kurs og etterutdanning hvis disse personene mangler formell kompetanse, foreslår de.

En studie som særlig har samlet erfaringer med å mobilisere minoritetsmiljøer i forebyggende arbeid mot ungdomskriminalitet er Liens (2004) rapport *Ugripelig ungdom. Kriminalitetsforebygging og gjengbelympelse i innvandringsmiljøene*. Denne er skrevet på oppdrag av daværende Kommunal- og regionaldepartementet og Utlendingsdirektoratet, på bakgrunn av deres ønske om å kartlegge « de etniske nettverkens rolle for å forhindre gjengkriminalitet » (ibid:5). Lien har fokusert på de pakistanske og somaliske miljøene i Oslo.

Rapporten bidrar med relevant kunnskap om innvandrerorganisasjonenes egne initiativ og innsats for å samarbeide med kriminalitet i sine miljøer. Den beskriver ulike former for engasjement; ungdom som somaliske menn som har startet organisasjoner som skal trekke ungdom inn i aktiviteter som fotball, arrange-

rer konferanser og driver opplysningsarbeid, bl.a. m ot bruk av khat. Flere somaliske kvinneorganisasjoner jobber og så med bl.a. krim inalitetsforebyggende arbeid. Både de unge guttene og m ødrene som deltar i dette arbeidet beskrives som ressurspersoner som jobber på fritiden. Til tross for sterkt engasjement opplever de arbeidet som svært vanskelig.

I det pakistanske m iljøet, der arbeidet vanligvis er rettet m ot førstegenerasjonsinnvandreres problem er, har arbeid et m ed krim inalitets- og gjengbe-kjempelse fått en fremtredende plass. Generelt finner Lien at m enighetene som familiene var tilknyttet selv oppfattet at de gjorde et stort krim inalitetsforebyggende arbeid, gjennom å organi sere aktiviteter for ungdom som sport, morsmålsundervisning, leksehjelp og kor anfortolkning. Videre besøker de fengsler, inviterer politiet til diskusjoner og arrangerer konferanser og m øter hvor de debatterer spørsmål knyttet til kriminalitet og gjenger. Lien påpeker at myndighetene i liten grad har invitert menighetene og innvandrerorganisasjonene med i et form elt arbeid, og at det kan være hensiktsmessig å involvere dem mer. Særlig gjelder dette krim inalitetsforebyggende arbeid, da de har et fortrinn i å nå frem til foreldre, og kan bidra til å danne foreldregrupper. Samtidig mener hun at det kan være en utfordring å stim ulere til religiøse menigheters arbeide i et sekulært sam funn. Lien m ener de fleste tiltak rettet mot ungdomskriminalitet i innvandremiljøene bør inngå i det offentlige hjelpeapparatet og være felles for alle. Megli ng i konflikter bør derfor ikke overlates til de ulike minoritetsmiljøene, da hun m ener dette kan gi et feilaktig signal om at krim inaliteten i disse m iljøene ikke er det norske samfunnets problem. Lien understreker videre at det er politiets oppgave å m ekle mellom de ulike gjengene når det trengs. Sam tidig påpeker hun at en bør sørge for å bruke personer m ed innvandrerbakgrunn i hjelpapparatet. Et annet konkret tiltak som fremmes i rapporten er opprettelse av et kompetansesenter på kommunalt nivå. Dette er begrunnet m ed et behov for kompetanseheving på avviksproblematikk innenfor de varierte tilbud som finnes i kommunen. Lien vektlegger at dette kompetansesenteret kan betjene og skolere personer som eventuelt har behov for dette, som imamer, ildsjeler og organisasjoner som jobber tett på ungdommene. Samtidig bør senteret drive m ed foreldreopplæring som er tilpasset innvandrerforeldrenes behov og so m også kan fungere som støttegrupper. Kompetansen som allerede finnes i de ulike innvandrerorganisasjonene må dessuten trekkes inn, understreker hun.

Rapportene som her er nevnt tillegger foreldrene og andre voksne ressurspersoner i de unges sosiale om givelser en viktig rolle i det forebyggende arbeidet og i tiltak som skal trekke ungdom ut av negative m iljøer. Rapportene beskriver hvordan organisering av foreldre til ungdommer i faresonen i tillegg til frivillige organisasjoner og menigheter kan inngå i dette arbeidet. Et aktuelt spørsmål blir da hvordan disse samarbeider med offentlige instanser.

Samarbeid mellom ulike instanser

Rapporten *Tett på gjengen. En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet «Tett på» i Oslo* (Carlsson 2005) presenterer en evaluering av et 3-årig intervensjonsprosjekt rettet mot en avgrænset kriminell ungdomsgruppe i Oslo, hvor samarbeidsrelasjoner mellom ulike instanser sto sentralt. Prosjektet ble finansiert av daværende Barne- og familiedepartementet, Justis- og politidepartementet og Oslo kommune, og dreide seg om en intervensering overfor en gruppe på femten gutter i alderen 15-19 år, hovedsakelig med minoritetsbakgrunn, identifisert som Furuset Bad Boys. Guttenes kriminalitet hadde blitt stadig mer alvorlig, fra å handle om å få respekt fra andre ungdommer til å dreie seg om mer alvorlig volds- og vinningskriminalitet. Gruppen passet til anerkjente definisjoner på en gjeng, men Carlsson påpeker at det ikke var kriminaliteten som opprinnelig brakte guttene sammen. Flere av guttene havnet i fengsel, og med ønske om å motvirke at de fortsatte med kriminalitet etter endt soning ble *Tett På*-prosjektet startet opp i 2001. Målsettingen var å løse opp Furuset Bad Boys som kriminell gjeng, stoppe den destruktive utviklingen, og sørge for at guttene kom inn i vedvarende arbeids- eller skoleforhold. *Tett På* ble lansert som et gjengintervensjonsprosjekt og er ifølge Carlsson trolig det første gjengintervensjonsprosjektet i Norge hvor hoveddelen av arbeidet skjer gjennom andre instanser enn politiet, og hvor deltakerne i gjengen har minoritetsbakgrunn. Dette var også et av hovedargumentene for å evaluere det. Lignende prosjekter er gjennomført i Brumunddal, Nordstrand, Bøler og Kristiansand overfor kriminelt belastede og rasistisk orienterte ungdommer. Samtidig, skriver Carlsson, representerte prosjektet på Furuset andre og troligere vanskeligere utfordringer. Et sentralt argument for å evaluere det var derfor å finne ut om prosjektet nådde de ønskede resultater og om det kunne overføres til lignende problematiske forhold andre steder.

En sentral del av evalueringen omhandler samarbeidet mellom de ulike instansene som var involverte i prosjektet. De viktigste aktørene, både i forberedelsene og gjennomføringen av prosjektet, var Friomsorgen i Oslo, Furuset bydel ved fritidssektor og barnevern, og Furuset politipost som lå under Stovner politistasjon. Evalueringen av prosjektet viser at *Tett På* hadde betydelige utfordringer når det gjaldt samarbeid med de viktigste samarbeidende etater og avdelinger. Noe av dette handlet om betydelig uenighet mellom de sentrale aktørene om hva som var prosjektets målgruppe og hvilke midler de skulle bruke. Dette førte til en laber interesse fra de som var tiltenkt de viktigste rollene i prosjektet, men dette må også knyttes til uheldig timing, med omorganiseringssprosesser innad både i politiet, bydelen og Friomsorgen, skriver Carlsson.

En vesentlig del av arbeidet i prosjektet var å etablere tillit til ungdommene. Dette tok tid. Prosjektet var frivillig, flere av ungdommene var skeptiske til å delta, særlig fordi de oppfattet det som en forlenget arm av politiet. Fem

av guttene ville derfor ikke ha kontakt med prosjektmedarbeiderne overhodet, mens også de øvrige som deltok var skeptiske. Den personlige relasjonen gjennom mentorrollen som de prosjektansatte hadde overfor guttene viste seg å være det viktigste virkemidlet i *Tett På*-prosjektet. En sentral del av arbeidet deres var å åpne dører til de arenaer hvor guttene selv kunne bygge opp kompetansen de trengte for å etablere seg på nytt. Utfordringen var å få tilgang til skole og arbeidsmarked for guttene som hadde droppet ut av ungdomsskolen og hadde et kriminelt rulleblad. I tillegg måtte det innsats til for å motivere skoler og arbeidsplasser til ikke å avvise de unge så fort de brøt normer og regler. Carlsson mener at dette «døråpningsarbeidet» er det *Tett På* har lyktes best med. Dette skyldes delvis at det finnes mange enkelte skoleledere, bedriftsledere, byråkrater i forvaltningen og betjenter i fengslene med et sterkt sosialt engasjement og som er villige til å gjøre en ekstra innsats for å hjelpe ungdommer som har kommet skjævt ut. Carlsson påpeker behov for et fora for å drøfte problemer, og at det finnes noen med det helhetlige ansvaret for den enkelte ungdom. Det at prosjektansatte var lett tilgjengelige gjorde at de andre ville, orket og turte mer.

Tett På-prosjektet viste at det var mulig å «gripe» tak i ungdommer som det øvrige apparatet for lengst hadde gitt opp. Carlsson anbefaler å utvikle arbeidsformen, men med en bedre forankring i den lokale forvaltningen.

I *Tett På*-prosjektet i Oslo ble det vurdert bruk av MST, men dette viste seg ikke å være en hensiktsmessig metode for arbeidet med de unge som inngikk i dette prosjektet.

Også rapporten til Carlsson og Haaland (2004) *Voldelige ungdomsgrupper – intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004* (2004) beskriver samarbeid mellom ulike etater og organisasjoner i tillegg til erfaringer med EXIT-programmet og bruk av MST, som vi beskrev i forrige underkapittel. Forskerne har gått i tett dialog med kommune, politi og andre sentrale aktører for å finne gode virkemidler for å motvirke nazistiske miljøer og andre voldelige ungdomsgjenger, og oppsummerer bl.a. viktige erfaringer om samarbeidsrelasjoner på kommunalt nivå. De understreker at det politiske og administrative arbeidet mot voldelige ungdomsgrupper krever både ressurser og engasjement. I Kristiansand minnet dette ut i en 12-punktsplan mot rasisme, og et initiativ til å utarbeide en handlingsplan mot sosiale konflikter, vold og rasisme. Forfatterne vurderer verdien av sistnevnte som tvilsom, da forslagene i planen neppe er interessante før de kommer opp til politisk behandling som konkrete forslag. Den skapte likevel en økende bevissthet rundt marginaliserte ungdommer, noe som uansett virket positivt. At Kristiansand hadde mange arbeidsledige ungdommer som var avhengige av sosialhjelp var en faktor som politikerne mente kunne fremme ekstreme holdninger, rasisme og konflikter. Det var derfor politisk vilje til å gjøre noe med dette. Spørsmålet, skriver Carlsson og Haaland, er hvor stor evnen er.

Kristiansands rolle som koordinator i arbeidet med de voldelige gruppene har bidratt til å bedre dialogen mellom politikere og fagfolk. Videre kjennetegnes arbeidet overfor gruppene av et løpende kartleggings- og analysearbeid, hvor både kommunale instanser og politiet samarbeider godt.

Politiet i Kristiansand har spilt en nøkkelrolle i arbeidet med de voldelige ungdomsgruppene, og oppgir å ha fått god kontroll med det nynazistiske miljøet. Politiet samarbeider tett med ungdomsskolene hvor de fleste aktuelle ungdommene gikk. Politiet kunne dermed raskt rykke ut ved behov, og grensen for når politiet skulle trekkes inn i saker ble satt relativt lavt. Videre benyttet politiet seg av bekymringsamtaler. Et problem i arbeidet med de voldelige gruppene var at straffesakskjeden tar lang tid, i noen tilfeller opptil et par år. Dermed mister straffen noe av sin avskrekkende funksjon, og det ble vanskelig å bruke straff og fengsel for å prøve å splitte de voldelige gruppedannelsene.

Carlsson og Haaland (2004) beskriver også hvordan skolen og fritidsarenaer trekkes inn i arbeidet for å oppløse voldelige ungdomsmiljøer. De aktuelle skolene i Kristiansand har over tid hatt et tett samarbeid med politiet, og videre iverksatt en rekke særlige tiltak for å motvirke de negative ungdomsmiljøene. Blant annet innførte de forbud mot å bære symboler og klesplagg som kunne forbindes med ny nazisme. Dette førte til at gruppepresset ble mindre, og at usikre elever slapp å ta stilling til hvilke miljøer de skulle tilhøre. Et annet tiltak var å igangsette alternative skoleprosjekter for elever med atferds- eller lærevansker i disse miljøene. Selv om ungdomsmiljøet fortsatte å være tøft, førte dette til at skolen ikke i like stor grad var en arena hvor denne tøffheten utspilte seg. Andre tiltak var en bevisst satsning av skolene på kunnskaps- og verdiformidling som utfordret elevenes oppfatninger på temaer som menneskerettigheter, rasisme, nazisme og globalisering.

Kristiansand kommune tok også aktivt i bruk fritidsarenaer for å gi utsatte barn muligheter for mestring og opplevelser, og deltakelse i såkalte prososiale fellesskap. Bl.a. idrettsaktiviteter, hvor særlig basket og motorsport har vært populært, og kulturtiltak som *Gatekompaniet* ga positive resultater. Forfatterne bak rapporten påpeker at mangelen på anerkjennelse er et problem, både for barn og unge med minoritetsbakgrunn og marginalisert majoritetsungdom. Å gi barn og unge mulighet til å oppnå anerkjennelse gjennom å lykkes på andre og mer prososiale og positive måter, representerer en velprøvd og viktig strategi, som også førte til resultater i dette prosjektet.

To rapporter evaluerer modellen for kommunenes samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT). SLT-modellen ble i hovedsak utviklet på 1990-tallet, og har tre nivåer: styringsnivå, arbeidsutvalg og utførende nivå. Modellen forutsetter ansettelse av en SLT-koordinator som både har et administrativt og faglig ansvar. Rapporten *Modell for forebygging av kriminalitet?* (2008) er en evaluering av SLT-modellen i Norge. Evalueringen omfatter 137 kommuner og bydeler og er gjennomført av forskere ved Politihøgskolen.

En viktig målgruppe for evalueringen har vært deltakere i SLT-arbeidet og hensikten er at resultatene kan brukes til å vurdere praksis og gi et grunnlag for utvikling av evalueringsverktøy til bruk i egen virksomhet.

Evalueringen viser at SLT-modellen er godt forankret i kommunens planer og at politiledelsen er sterkt inne som støttespillere for samordningsgruppen. Til tross for at SLT skal samordne kriminalitetsforebyggende tiltak, vektlegger SLT-arbeidet i like stor grad den byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende arena. Den byggende arena handler om den gode oppvekst. Den forebyggende arena innebærer styrket innsats der de byggende strukturene er svake. Den kriminalitetsforebyggende arena innebærer målrettet arbeid knyttet til endring når unge lever med mange risikofaktorer rundt seg. Disse kan være orientert mot lokale miljøer eller mot sosiale, marginaliserende eller psykologiske faktorer ved ungdommen selv, foreldrene eller nære omgivelser. Forfatterne finner at SLT-arbeidet er fundert på en sosialfaglig ramme, og verken politiets forebyggingsstrategier eller alternativ konfliktløsning preger SLT-arbeidet i særlig grad. Rapporten konkluderer med at SLT-arbeidet står ved et veiskille. Begge «veier» finnes innenfor sy stemet i dag, og representerer derfor ikke noe revolusjonerende nytt. Det handler mer om å tydeliggjøre og utvikle modellen slik at SLT kan bli mer målrettet og gjenkjennelig.

Rapporten *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene. En evaluering av praksis i fem kommuner* (Egge m.fl. 2008) følger opp samarbeidsrelasjoner når det gjelder å arbeide med trøblete ungdomsmiljøer og gjengkriminalitet i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand. Utgangspunktet er en kommunalt iverksatt modell for samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT). I 2007 hadde mer enn 160 kommuner tatt i bruk modellen. Denne bygger på en forståelse av at politiet er avhengig av å samarbeide med andre fagmiljøer og ressursgrupper for å lykkes i sitt forebyggende arbeid. Undersøkelsen viser hvilke likheter og forskjeller i organisering og drift det er mellom byene og diskuterer hvilke erfaringer dette gir i forhold til et effektivt kriminalitetsforebyggende arbeid.

Også denne evalueringen benytter begrepene byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende som analytisk rammeverk. Når det gjelder modellenvalg har denne blitt tilpasset kommunal organisering og struktur. I flere av byene er modellen videreutviklet, og f.eks. i Oslo har den blitt mer kunnskapsbasert ved å legge til grunn årlige statistikker og analyser (se f.eks. SaL-To 2009). Evalueringen gjennomgår organisering av SLT-modellen i de fem byene og vurderer styrker og svakheter i forhold til byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende innsats. Ett funn er at skolene i liten grad er trukket med som samarbeidspartner. Målgruppen er også definert forskjellig i de ulike byene, noen orienterer seg mer mot ungdom generelt mens andre mot ungdom som lever med mange risikofaktorer.

Sentrale funn når det gjelder det forebyggende feltet er en dreining bort fra troen på generelle forebyggende tiltak mot mer spesifikk og målrettet innsats.

Storbyundersøkelsen har vurdert innsatsen opp mot fire målkriterier: samarbeidets evne til å *avdekke*, *initiere* tiltak og *koordinere*. Det fjerde resultatindikatoren var sam arbeidets *kunnskapsproduksjon*. Når det gjelder evne til å *avdekke* er det vesentlig at de sam arbeidende fora både har oversikt over hele feltet og består av personer som gjennom sin profesjon er problemorientert og jobber med marginaliserte grupper. I de største byene der SLT-arbeidet er lagt til bydelene, får de god lokalkunnskap og nærhet til ungdomsgruppene. Ansvar for ungdom som oppholder seg i sentrum kan falle ut av samarbeidende strukturer, noe de i Oslo har løst med å ha en egen koordinator i sentrum. Når det gjelder å *initiere* tiltak er det en økende bevissthet om at de, særlig mot de mest krevende ungdommene, må være «skreddersydde» med en gjennomarbeidet tiltaksstruktur. De finner at kommunene har stor bredde i tiltak som speiler kommunenes vekt på innsats når det gjelder bygging/forebygging. *Koordinering* skal motvirke dobbeltarbeid og sikre at viktige innsatsområder ikke blir oversett. Det skal også gi brukerne en opplevelse av å møte et helhetlig hjelpeapparat. Evalueringen finner at *kunnskapsproduksjonens* omfang og form varierer i de fem byene, fra kunnskap som formidles gjennom møter og tiltak til skriftlige rapporter, nettsteder og felles fora. De finner også at begrepsbruken varierer.

Gatemebling

Gatemebling knytter an til utviklingen av *restorative justice* som en alternativ form for konfliktløsning. Begrepet «*restorative justice*» omfatter en rekke tiltak for å gjenopprette påført skade og brutte relasjoner (se f.eks. Hydler og Hasund 2004, Moore 2004). Megling mellom offer og gjerningsperson er ett eksempel. I Norden handler det hovedsakelig om meging mellom gjerningsperson og fornærmede. Formen benyttes i en del saker der unge har vedgått skyld for mindre alvorlige hendelser (Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi 2009). Det finnes lite litteratur som beskriver hvordan meging har blitt brukt overfor unge deltakere i gjenger eller trøblete ungdomsmiljøer. Evalueringen av gatemeblingsprosjekt til Røde Kors er imidlertid et unntak.

Gatemeblingsprosjektet i Oslo Røde Kors (Hydler 2007) er et tiltak hvor utsatt ungdom blir utdannet i konflikthåndtering. Det overordnede målet er å styrke ungdoms evne til å håndtere konflikter i sine miljøer på en konstruktiv måte uten å bruke vold. Prosjektets mandat er å bidra til å forebygge vold, kriminalitet og konflikter, ved å være tilstede der konfliktene oppstår og ved å aktivt bidra til å løse reelle konflikter. Prosjektet startet i 1998 ved Konfliktrådet i Oslo og Akershus, for å møte det som av statlige og kommunale myndigheter ble oppfattet som en økning av kriminalitet, gjengatferd og vold i ungdomsmiljøer i byen. Gjennom *konfliktverksteder* lærer ungdommene i

prosjektet konflikthåndtering. Et sentralt aspekt ved prosjektet er mobiliseringen av et støttende og kontrollereende nettverk av voksne rundt ungdommene, gjennom *stormøter*. Til tross for en positiv ekstern evaluering (Bitel 2002, Hydle 2007) ble det første gatemeglingsprosjektet avsluttet i 2002. Det ble gjenopprettet i 2005, til dels som et resultat av samarbeid mellom Konfliktrådet og Oslo Røde Kors. Hensikten med prosjektet er å heve kompetanse og bygge nettverk for arbeidet med konflikter i ulike ungdomsmiljøer.

Evalueringen av gatemeglingsprosjektet i Oslo Røde Kors, er gjort på oppdrag fra Justisdepartementet og Oslo kommune⁶. Evalueringen skulle gi et beslutningsgrunnlag for en eventuell videreføring av faste tiltak. Prosjektets innhold, styring, organisering, ressursutnyttelse, brukergruppe, administrativ forankring og finansiering ble vurdert, samt hvordan gatemegling som aktivitet plasserer seg i forhold til andre forebyggende tiltak. Metodene evalueringen la til grunn var dokumentanalyse, samtaler med deltakere og samarbeidspartnere i prosjektet, og observasjoner fra aktiviteter.

I evalueringen kom det fram at det er særlig uorganisert ungdom som strever, som har deltatt i prosjektet. De fleste har ikke-vestlig bakgrunn, men prosjektet har mobilisert frivillig deltakelse blant et stort antall unge voksne med lik fordeling av minoritets- og majoritetsbakgrunn. En lang rekke institusjoner og organisasjoner har blitt berørt av prosjektet: videregående skoler, ungdomsklubber, frivillige organisasjoner, flere bydelsadministrasjoner, Oslo kommune, Oslo Politi og UDI (Hydle 2007).

Hydle oppsummerer at prosjektet er klart i tråd med mandatet og forutsetningene. Deltakere, de frivillige og de berørte organisasjonene har gjennom prosjektet fått et viktig verktøy for å forebygge eller håndtere konflikter. Det har foregått en omfattende kompetanseheving i organisasjonene og av de unge voksne instruktørene som deltar i prosjektet. Videre anses tilbudet å ha både fengst og interessert ungdommene. Samtidig formuleres en bekymring for at ferdighetene som er utviklet i prosjektet gjennom stormøter, gatemeglingsenheter og konfliktverkstedene, ikke blir godt nok utnyttet.

6. Evalueringens omfang er begrenset fordi oppdraget omfattet to månedersverk (Hydle 2007).

Oppsummering og veien videre

Denne kunnskapsstatusen har tatt for seg nye nordiske og internasjonale forskningslitteraturer om ungdomsgjenger. Formålet har vært å systematisere kunnskap om gjenger og gjengrelaterte miljøer, med særlig vekt på hva forskningslitteraturen sier om rekruttering til - og motivasjon for å delta i gjenger, og tiltak som forebygger at gjengmedlemmer blir alvorlig kriminelle. Å studere ungdomsgjenger er å studere ungdom i risikosoner. Det er flere måter å nærme seg dette forskningsfeltet på. Et kjennetegn ved gjengforskning er en vedvarende diskusjon om hvordan fenomenet skal avgrenses og defineres. Vi stilte derfor innledningsvis en del spørsmål til den foreliggende litteraturen på forskningsfeltet:

- Hvordan skiller forskningslitteraturen mellom ulike typer ungdomsfellesskap som lokale ungdomsgrupperinger, trøblete miljøer, gategjenger, andre typer gjenger og organisert kriminalitet? Hva er sammenhengene og distinksjonene mellom dem?
- På hvilke måter er det relevant å kjønne forskningsfeltet?
- I hvilken grad trekkes videre sammenhenger og forklaringer inn i studier om gjenger? Hvordan knytter litteraturen an til teorier om sosiale nettverk, legitimitet til sammenfunnsinstitusjoner og tilslutning til kjerneverdier?
- Hva betyr de teoretiske og empiriske avgrensninger for kunnskapsproduksjonen, og for de involverte, myndigheter, politikkkutforming?
- Hva betyr den innrammingen forskningen gjør for forebyggende arbeid og tiltak?

Kunnskapstilfanget har vi røft delt inn i tre forskningstradisjoner. Det ene forskningsfeltet har lenge vært domineret av amerikanske studier, men hvor et europeisk forskernettverk *Eurogang* har bidratt til å synliggjøre særtrekk, utbredelse og fortolkning av gjengfenomenet i Europa. Denne forskningstradisjonen har sett gjenger som et sammenfunnsproblem med forebygging for øye. Den andre forskningstradisjonen er psykologisk orienterte studier. Denne tradisjonen er lite representert i nordisk forskning det siste tiåret. Det tredje

forskningsfeltet er forankret i ungdoms- og migrasjonsforskning og kulturstudier, med en bredere tematisk og teoretisk tilnærming. Denne litteraturen kjennetegnes av etnografiske studier av gateliv og de unges sammensatte beskrivelser av sin deltakelse i og tilknytning til gjenger, hvor dette er plassert innenfor en sosial og kulturell kontekst. De tre tilnærmingene gjenspeiler forskjellige innramminger av og perspektiv er på ungdom med tilhold på gaten, og følgelig hva de legger i gjengbegrepet. I de senere årene har de faglige tilnærmingene nærmet seg hverandre, og gjenspeiler også generelle endringer i teori og forskningsinteresser innenfor den mer tradisjonelle gjengforskningen.

Kunnskapsoversikt – en oppsummering

Europeisk forskning

Kunnskap om gjenger har det siste tiåret fått et vesentlig bidrag gjennom det europeiske forskernettverket *Eurogang*. Også ledende amerikanske forskere har engasjert seg i dette forskningsmiljøet, og har forhåpninger til at denne forskningen kan imøtekomme noen av de begrensningene de ser i amerikansk gjengforskning. Disse begrensningene oppsummeres i tre punkter: en fragmentert forskningsinnsats, mangel på en felles definisjon av gjeng, noe som gjør sammenligninger vanskelig, og – som en konsekvens av de to første: mangel på systematisk datainnsamling. Det er derfor satt høye forhåpninger til *Eurogang*-nettverkets forskningsprogram basert på felles definisjon av gategjenger.

Eurogang-forskningen kjennetegnes av en rekke empiriske studier av gategjenger, og har identifisert 60 byer i Europa med slike gjenger (Klein 2008). Forskningen gjør bruk av ulike metodiske tilnærminger, og intensjonen er å sammenligne studiene på tvers av landene. Studiene viser at viktig trekk ved europeiske gategjenger er at de fleste enten har grobunn i nabolag med høy andel innvandrere, eller er gjenger med høyreekstremistiske holdninger som er dannet som en reaksjon på innvandring. Et annet trekk er at det er mindre konflikter mellom gjenger enn det som er kjent fra USA.

Norsk og nordisk forskning

Et fellestrekk ved nordisk forskning om gjenger er at omfanget av denne forskningen er begrenset, og det er få forskere på feltet, særlig gjelder dette våre naboland. Norge skiller seg ut ved at det har vært en håndfull forskere som har arbeidet på feltet over lengre tid, og de har også vært aktive i internasjonale forskningsmiljøer. Det finnes lite sikker kunnskap om omfanget av

gjenger i de ulike nordiske landene, men oversiktene som finnes antyder et begrenset omfang.

Et kjennetegn ved forskningsfeltet er at det har vært handlingsrettet. Forebyggings- og intervensjonsperspektiv har derfor definert mye av studienes tema og tilnærming. Denne forskningen går tett på lokale miljøer, og er innsiktsfull både når det gjelder årsaker til deltakelse, motivasjon for å gå inn og ut av gjenger, og samarbeidsrelasjoner i intervensjonsarbeidet. Premisset for denne forskningen har imidlertid sine begrensninger når det gjelder teoretisk og empirisk innramming av forskningsfeltet.

Det finnes imidlertid en del studier forankret i andre forskningstradisjoner som belyser gateliv og trøblete ungdomsmiljøer ut fra en bredere teoretisk og tematisk tilnærming. Vi har vist til noen av disse (for eksempel Andersson 2000, Moshuus 2004, Sandberg og Pedersen 2006, Hviid 2007), og mener at begge forskningstradisjonene er nødvendige for å gi tilstrekkelig innsikt i forskningsfeltet. Ikke minst kan en bredere tilnærming fange inn hvordan globaliserte ungdomskulturelle trender bidrar til å forme fellesskapene.

Ikke bare når det gjelder forskning er det et begrenset miljø i Norden, dette gjelder også kompetanse når det gjelder gjengforebygging. Ytterligere forskningssamarbeid på tvers av landene vil derfor kunne gi nyttig tilfang til forskningsfeltet.

Gjengbegrepet

Definisjon av gjengfenomenet med utgangspunkt i et felles begrep har stått sentralt i kriminologisk orientert forskning den senere tiden. Viktige stikkord i *Eurogangs* definisjon av en gategjeng er at denne har en viss varighet, at den manifesterer seg i det offentlige rom, består av ungdom, at de utfører ulovlige handlinger, og at de tar i bruk symboler som uttrykker felles identitet.

Behovet for en definisjon er å kunne måle og sammenligne gjengaktivitet. Innføring av en felles definisjon av gategjeng synes imidlertid vanskeligere enn antatt (Gemert, Peterson og Lien 2008). Dette har sammenheng med at studiene beskriver overlappende, mer enn sammenfallende, fenomener, ut fra de lokale kontekstene. Erfaringene til nå har vært at de samfunnsmessige betingelsene som produserer marginalisering, og i noen tilfeller gjengdannelse, har en del fellestrekk på tvers av land, men kjennetegnes like mye av helt lokale sosiale og politiske utfordringer og løsninger på disse. Analysene må dermed ta høyde for den lokale sosiale konteksten bl.a. preget av landets velferdsstatlige modell, nivå av arbeidsløshet og migrasjons- og integreringspolitikk. Et annet moment er at definisjonen kan vende oppmerksomheten bort fra aktuelle ungdomsfellesskap som ikke passer inn i dette bildet. Internasjonal kontakt via Internett, selvpresentasjon på hjemmesider og mobilisering via sms er eksempler på endrede betingelser for hvordan ungdomsgrupperinger utvikles.

Flere studier fra *Eurogang* programmet viser til nettverksorganisering i stedet for fast organiserte fellesskap, og til bevegelige og tidsavgrensede grupperinger. Erfaringene fra norsk forskning vi ser at et lukket gjengperspektiv kan forhindre de som arbeider forebyggende i å se hvilke relasjoner aktuelle miljøer og personer de følger opp faktisk alle rede har, eller er i ferd med å utvikle, bl.a. til andre kriminelle grupper og nettverk i Norge (Carlsson 2005). I studiet av gjenger er det derfor behov for å inkludere en nettverksmodell for å forstå de relasjoner som ungdommene har til andre individer, grupper, gjenger, slektskapsbaserte nettverk, skolekamperater, velferdsapparatet osv.

Oppmerksomheten mot gategjengde finisjonen på den ene siden og oppdragsforskning på den andre har ført til at forskningsfeltet i begrenset grad har utforsket sammenhengene og distinksjonene mellom ulike typer ungdomsfellesskap, som lokale ungdomsgrupperinger, trøblete miljøer, gategjenger, andre typer gjenger og organisert kriminalitet. Det finnes, etter vår erfaring, begrenset forskning av gjengenes sosiale omgivelser, av gateliv, trøblede ungdomsmiljøer og motkulturer. Vi har inkludert det vi har funnet av slike studier, og mener at denne type forskning kan bidra med utfyllende kunnskap for dette forskningsfeltet.

Årsaker til deltakelse

Carlsson og Decker (2005) mener den nordiske velferdsstatens sosiale profil, offentlige ungdomsrelaterte tilbud, og legitimitet for politiske tiltak overfor trøblete ungdomsmiljøer er viktige momenter for å forstå hvorfor gjengaktiviteten er begrenset i Skandinavia, sammenlignet med USA. Å være klar over det velferdspolitiske utgangspunktet er også avgjørende for å igangsette tiltak. Slike perspektiver vil også gjøre gjengforskning til et forskningsfelt som tematiserer samfunnsvitenskaplige grunntemaer som teorier om sosiale nettverk, legitimitet til samfunnsinstitusjoner og tilslutning til kjerneverdier. I dag er slike perspektiver lite tilstede i forskningslitteraturen.

Et perspektiv som ligger nær gjengforskningen, men som er lite belyst, er hva som gjør at unge ikke rekrutteres til slike miljøer selv om de er i en livssituasjon tilsvarende de som blir med eller selv utvikler en gruppe som etter hvert definerer seg som gjeng.

Marginalisering i form av svak forankring i de viktigste institusjonene for ungdom som familie, skole og fritidsaktiviteter er blant de faktorene som nevnes som de viktigste årsakene til gjengdeltakelse. Forskning som er gjort på motivasjon for å delta i gjenger antyder også at manglende anerkjennelse og erfaringer med diskriminering er faktorer som bidrar til at unge lar seg rekruttere til gjengfellesskap (Andersson 2000, Wortley og Tanner 2008). Senere litteratur har knyttet slike erfaringer særlig til ungdom med innvandrerbakgrunn.

I *Eurogangs* siste bok *Street gangs, migration and ethnicity* er redaktørene særlig opptatt av innvandring og kulturelle aspekter, inklusive den etniske og religiøse dimensjonen, som de mener er sentral for å forstå dannelsen av gategjenger i Europa (Peterson, Lien og Gemert 2008). Studiene i boka beskriver vel så mye sammensatte samfunnsstrukturelle barrierer, der de etniske og religiøse aspektene synes å ha uklar betydning, noe også redaktørene selv oppsummerer. Det kan derfor hevdes at de kulturelle dimensjonene like gjerne kan tolkes ut fra andre teoretiske perspektiver og gruppeprosesser. Dette er i tråd med hva en del kritikere av gjengforskning har hevdet (for eksempel Hagedorn 2008, Wacquant 2007).

Gjeng = menn

Når marginaliserte ungdomsgrupper diskuteres, er det vesentlig å diskutere hva slags ungdomsgrupper som er under press og hvorfor. Ett aspekt ved dette er kjønn. Et kjennetegn ved mye av gjengforskningen er at kjønn tematiseres i begrenset grad. Begreper som gjeng, gjengmedlemmer og de unge brukes kjønnsnøytralt selv om det i all hovedsak gjelder menn. Maskulinitet, kjønnete prosesser og fellesskap, og barrierer for unge menns samfunnsdeltakelse er tema som ligger implisitt i studiene, og som kunne vært løftet fram i større grad. Det finnes noen studier av jentegjenger. I en del av disse er forholdet til mannlige gjengdeltakere gitt mye plass, mens jenters livssituasjon og hvilke ressurser de har tilgjengelig er i mindre grad utforsket (Jon 2008).

Fellesskap

Flere forskere viser til positive erfaringer knyttet til gjengfellesskapet (Andersson 2000, Hviid 2007). Ifølge en av guttene i Furuset Bad Boys (Carlsson 2005) ble gjengen et sted for «de som ikke hadde noen». Her ble mangelen på anerkjennelse på skolen og andre arenaer kompensert gjennom en tøff væremåte som ga dem makt og skapte frykt hos andre ungdommer. Dette tolket de som respekt og anerkjennelse. På denne måten utviklet de et fellesskap som gjorde dem ytterligere ekskluderte fra normalsamfunnet.

Tilsvarende internasjonal forskning viser nordisk forskning hvordan medieoppslag bidrar til å konstruere stereotype kategorier om ulike typer gjenger (se f.eks. Sandberg og Pedersen 2006 og Moshuus 2004, 2009, Hviid 2007, Røggilds 2006). Noen gjenger bruker også medieoppmerksomhet bevisst for å profilere seg med et bilde som spiller opp til stereotypene.

Nyere forskning viser til hvordan ungdomsgrupper henter forbilder og referanser i en globalisert musikk- og filmkultur (se for eksempel Hagedorn 2008). Særlig har rap-musikk vist seg å spille en viktig rolle i unges utvikling av motstandsidentitet. Også økende bruk av internasjonale gjengkon-

septer (navn på en « gjeng kjede»), egne nettsteder for å profilere gjengen og blogging er nye særtrekk ved det indre livet til deltakerne i noen gjenger.

Intervensjonsstudier

Vi vil her trekke fram noen viktige refleksjoner som Carlsson og Haaland (2004) har gjort i forbindelse med nyere intervensjonsstudier. Et moment er at det er nødvendig å gjennomføre en lokal kartlegging og analyse før en velger lokalt tilpassede tiltak. De kommer med to viktige poeng: For det første påpeker de at de tilnærminger og tiltak de presenterer i studiene kun er eksempler som bør vurderes i lys av en lokal problemanalyse. For det andre understreker de at problemer med rasisme og diskriminering er et langt mer omfattende og sammensatt problem som omfatter en annen type kunnskap enn de presenterer i rapporten.

Carlsson og Haaland spør om det er noe helt nytt man bør gjøre. De har etter hvert blitt mer skeptiske til stadig å foreslå nye tiltak for å løse kjente problemer. En av grunnene til dette er at tiltakene ofte er rettet mot de samme individene og familiene, og at hvis det blir for mange av dem så kan de slå hverandre i hjel. De kan også trøtte ut de som skal gjennomføre dem. Carlsson og Haaland mener at det ligger et vel så stort potensial i å justere og videreutvikle de tiltak som allerede finnes og brukes. Eksempler her er å gjøre straffesaks kjeden raskere og mer effektiv, reise diskusjon om apparatet selv bidrar til å forsterke de problemer som finnes, arbeide for å i større grad involvere unge med minoritetsbakgrunn i kultur – og fritidstiltak, jobbe mer aktivt mot frafallsproblematikk i den videregående skolen, samt tiltak som i større grad involverer foresatte til unge som befinner seg i risikozonen.

Samtidig peker forskerne, med utgangspunkt i den kommunale innsatsen mot gjenger i Kristiansand, på tre tilnærminger som i liten grad er prøvd ut der.

a) *Toleransefremmende arbeid*

Den første anbefalingen deres er en langvarig og organisert mobilisering mot fordommer og for intoleranse og menneskeverd. Utfordre de unge på verdigrunnlaget – og de etiske konsekvensene av holdningene deres. Carlsson og Haaland (2004) viser til at dette har vært gjort i forhold til rasistiske holdninger i for eksempel Brumunddal og Øvre Eiker (Carlsson 1995, Bjørge og Carlsson 1999). De poengterer også at dette arbeidet bør handle om en folkelig mobilisering og ikke først og fremst komme fra det offentlige apparatet, selv om kommunen bør støtte, både økonomisk, praktisk og moralsk. De skriver at de lokale organisasjonene i Brumunddal og Øvre Eiker har vært opptatt av å holde i gang en dialog med de ekstreme ungdommene. I denne har de tatt klar avstand fra de unges holdninger, men ikke fra dem som personer.

b) *Tillit til politiet – begrense hevnløst.*

Den andre anbefalingen forskerne fremmer er å gi bedre støtte til ungdommer som er ofre for vold. De viser til at tidligere studier både fra det nynazistiske miljøet og fra «motmiljøet» bestående av unge med etnisk minoritetsbakgrunn, hadde et dårlig forhold til politiet. De unge mente at politiet ikke tok dem på alvor når de var utsatt for vold fra motparten. Det å gi bedre støtte til unge som er ofre for vold er viktig fordi mange utvikler et generalisert hat mot den kategori som gjerningsaktøren tilhører (Carlsson og Haaland 2004). Slik sett vil det å gi gruppen av voldsutsatte bedre støtte også være et kriminalitetsforebyggende tiltak, siden det demper aggresjon og hevnløst, samt behovet for å knytte seg til en voldelig gruppe for å bearbeide det raseriet man føler.

c) *Tillit til ungdomstiltak - inkludere dem på ungdomsarenaer*

Den tredje anbefalingen forskerne fremmer dreier seg om hvordan en skal gripe de «ugripelige unge» med minoritetsbakgrunn. De trekker her frem at mye tyder på at den sosiale, aldersmessige og kulturelle avstanden ofte blir for stor, mellom middelaldrende norske hjelpere og de «ville unge» med annen etnisk bakgrunn. Dette knytter seg til det Moshuus (2004) beskriver, om at de unge utvikler en evne til å svare det de forventer at sosialarbeiderne vil høre, men at det ikke foregår en reell kommunikasjon. Carlsson og Haaland trekker frem et prosjekt fra Nørrebro i København, hvor en har ansatt unge menn fra 18 til ca 25 år med minoritetsbakgrunn – som sosial/miljøarbeidere, og hvor den viktigste kvalifikasjonen er at de har en lignende bakgrunn som de som de skal hjelpe. Prosjektet ble kåret i 2002 til det beste kriminalitetsforebyggende prosjekt i Europa. Carlsson og Haaland peker derfor i likhet med Lien (2004) på at kommunale instanser bør rekruttere personer fra de aktuelle etniske gruppene i kommunale tiltak for barn og unge.

Hvite felter og videre forskning

Vi vil avslutningsvis vise til noen forskningstemaer og rammebetingelser for å styrke forskningen på feltet.

- Når det gjelder norsk forskning er det behov for å bygge opp et forskningsmiljø på feltet som omfatter ulike teoretiske og metodiske tilnæringer. Ut fra vår kunnskap har de fleste profilerte forskerne som har vært sentrale på feltet gått over til andre forskningsfelt. Det er derfor nødvendig å tenke langsiktig oppbygging av forskningskompetanse.

- Vi vil anbefale at et nordisk forskningssamarbeid videreutvikles. De nordiske landene deler de velferdspolitiske premissene, og de benytter mange av de samme tiltakene for oppfølging av trøblete ungdomsmiljøer. Kunnskap fra andre nordiske land er derfor relevante for analyser av lokale ungdomsmiljøer. Det finnes allerede en del forskjellige erfaringer som kan være viktig å få systematisert gjennom sammenlignede forskningsprosjekter. Og så et komparativt forskningsdesign for å kartlegge omfanget av gjenger er en mulighet.
- Den nordiske velferdsstatens motstandskraft mot gjengdannelse – i et internasjonalt komparativt perspektiv. Dette kan utdype argumentene som Carlsson og Decker (2005) løfter fram i sin sammenligning av USA og de nordiske velferdsstatene,
- Forskningsnettverket *Eurogang* er et godt eksempel på hvordan kunnskapsutvikling styrkes gjennom forskningssatsning på EU nivå. Det finnes forskningsnettverk innen relaterte forskningsområder som kan inkluderes i kunnskapsgrunnlaget (se for eksempel Fangen 2008).
- Pengekilder bestemmer gjerne problemstillinger og formål med kunnskapsinnhenting. I tillegg til oppdragsforskning som imøtekommer myndighetens behov for kunnskap om gjengdannelse, forebygging og intervensjon, trengs det bredere studier av marginaliserte ungdomsmiljøer og deres ressurser både i et minoritets- og et majoritetsperspektiv.
- Gjennomgang av nordisk forskning som gir innsikt i livssituasjon til unge gutter i en bredt definert risikosone, inklusive maskulinitetsformer, motkulturer, politisk engasjement, barrierer for samfunnsdeltakelse og mulighet for å realisere egne livsprosjekter.
- Tilsvarende trengs det mer ny systematisk kunnskap om forebyggende hverdagsinstitusjoner og de sosiale relasjoner som forankres her. Dette gjelder både utdanningsinstitusjoner og fritidsarenaer, inklusive motkulturelle uttrykksformer som formidles gjennom ulike medier og ungdomsorganisasjoner. Et tema som reises i de forebyggende studiene er etablering av tillitsrelasjoner til voksne utenfor familien, som i kraft av å være rollefigurer kan utfordre de unges etiske perspektiver og verdiorienteringer. Det trengs også mer kunnskap om de unges oppfatninger av alternative livskarrierer når andre er stengte eller synes å gi dårlig uttelling på kort sikt eller lang sikt.

- Det finnes begrenset kunnskap om foreldrenes forståelse av foreldreskap og engasjement overfor trøblete ungdommer (se Hennem 2003, Carlsson og Haaland 2005). Viktige spørsmål her er hva slags samarbeids erfaring foreldre har med ulike offentlige instanser, og hvordan definerer foreldrene utfordringene og eget bidrag (se også Aarset og Sandbæk 2009).
- *De legale forutsetningene* for gjengdeltakelse og innsats er i liten grad behandlet som tema. Dette gjelder for eksempel konsekvenser for tiltak og oppfølging når de unge runder 18 år. Dette temaet kan settes inn i et livsløpsperspektiv som kan synes nyttig når ungdomsgjenger analyseres.
- Medias rolle i utviklingen av gjengfenomenet er delvis belyst gjennom studier med andre siktemål. Dette er imidlertid et forskningstema som trengs å bli studert i sin fulle bredde.
- Avslutningsvis vil vi anbefale en bred teoretisk og metodisk tilnærming til gjengforskning. Forskningsfeltet berører viktige grunntema innenfor samfunnsforskning, nemlig betingelsene for samfunnsdeltakelse, sosial integrasjon, tillit og forankring. Studier som plasserer gjengfenomenet innen et videre perspektiv vil kunne tilføre forskningsfeltet alternative fortolkninger og plassere det nærmere sentrum av forskningsfronten.

Litteratur

- Aarset, Monica Five, Lidén, Hilde og Seland, Idunn (2008), *Ungdom med innvandrerbakgrunn. Verdier, normdannelse og livsvalg – en kunnskapsstatus*. IMDi rapport 10. Oslo: IMDi
- Aarset, Monica Five og Miriam Latif Sandbæk (kommer i 2009), *Foreldre, verdikonflikt og ungdoms livsvalg*. ISF-rapport. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Alexander, Claire A. (2000), *The Asian Gang. Ethnicity, Identity, Masculinity*. Oxford: Berg
- Andersen, Mette, Rie V. Mørch, Stine Christensen og Linda Minke (2001), «Rodet ungdom – unge rødder». *Social Kritik* 77:18-47
- Anderson, James F. m.fl. (2002), «New female gang members: Anomaly or evolution?», i *Journal of Gang Research*, 10(1): 47-65
- Andersson, Mette (2000), «All five fingers are not the same». *Identity work among ethnic minority youth in an urban Norwegian context*. Report 1/2000. Bergen: IMER. Centre for Social Science Research, University of Bergen.
- Andersson, Mette (2006), «Colonialisation of Norwegian Space: Identity Politics in the Streets of Oslo in the 1990s». *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning*. 7(1).
- Archer, Lianne & Grascia, Andrew (2006), «Girls, gangs and crime: Profile of the young female offender», *Journal of Gang Research*, 13(2): 37-49.
- Azarirad, Vahid (2007), *X- og Y-gjengen. En kvalitativ studie av to norsk pakistanske gategjenger i Oslo*. Hovedfagsoppgave i psykologi. Trondheim: NTNU.
- Balvig, Flemming (1999), *RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse*. København: Det Kriminalpræventive råd (KRÅD)
- Balvig, Flemming (2006) *Den ungdom! – om den stadig mer omsiggripende lovlydighet blandt unge i Danmark*. København
- Bakken, Anders (1998), *Ungdomstid i storby*. NOVA rapport 7 Oslo: NOVA
- Barth, Fredrik (1994), *Nye og evige temaer i studiet av etnisitet. I Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bitel, Mark (2002), *Mainstreaming Diversity. Building Bridges to young people in conflict. Final report on the evaluation of Prosjekt Gatemgling*. London: Partners in Evaluation.
- Bjørge, Tore (1997), *Racist and right-wing violence in Scandinavia*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørge, Tore og Carlsson, Yngve (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørge, Tore, Yngve Carlsson og Thomas Haaland (2001), *Generalisert hat – polariserte fellesskap. Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. NIBR PLUSS-2001:4. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Björk, Micael (2006), *Ordningmakten i stadens periferi. En studie av polisiära gänginsatser i Göteborg, 2004-2005*. Symposion. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag

- Björk, Micael (2008), «Wolves and sheepdogs: on migration, ethnic relations and gang-police interaction in Sweden». I: Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red), *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing.
- Bjørnebekk, Gunnar (2008). «Antisociale ungdomsgjenger. Definisjoner, risikofaktorer og motiv». Overhead presentasjon. Oslo, 12. november
- Bjørnebekk, Ragnhild (1999). *Gjenger, Ran og Vold: 90-tallets kriminalitets-treenighet? En gjennomgang av forskning*. Oslo: Politihøgskolen
- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.) (2008), *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* SSB rapport 8 Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Brochmann, Grete (2002), «Velferdsstat, integrasjon og majoritetens legitimitet». I: Grete Brochmann, Tordis Borchgrevink og Jon Rogstad (red.) *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bråttsforebyggende rådet (BRÅ) (2001), *EXIT. En oppfølging og utvärdering av organisasjonen Exit för avhoppare*. BRÅ-rapport 2001:8. Stockholm: Bråttsforebyggende rådet
- Carlsson, Yngve (2007) Overheadpresentasjon.
- Carlsson, Yngve (2006), *Hvordan gripe de ugriplig unge med minoritetsbakgrunn: en virksomhet sbeskrivelse og foreløpig evaluering av mentorprosjektet i Kristiansand*. NIBR rapport 117. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Carlsson, Yngve (2005), *Tett på gjengen. En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet «Tett på» i Oslo*. Oslo: NIBR-rapport 2005:14. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Carlsson, Yngve og Haaland, Thomas (2004), *Voldelige ungdomsgrupper – intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004*. Oslo: NIBR-rapport 2004:20. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Carlsson, Yngve og Decker, Scott H. (2005), «Gang and youth violence prevention and intervention: contrasting the experience of the Scandinavian welfare state with the United States». I: Decker, Scott H. & Weerman, Frank M. (red.) *European Street gangs and troublesome youth groups*. Lanham: Altamira Press, s.259-286.
- Carlsson, Yngve og Lippe, Hermann von der (1999), *Velstandsbydelen og rasisme: hva ble gjort for å løse opp et høyreekstremt ungdomsmiljø på Nordstrand i Oslo, 1994-1997*. NIBR Rapport nr 9. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Castells, Manuel (1997), *The power of identity. The information age: economy, society and culture. Volume II*. Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.
- Cheong, Pauline Hope, Rosalind Edwards, Harry Golbourne og John Solomos (2007), «Immigration, social cohesion and social capital: A critical review», *Critical Social Policy* 27(1): 24-49.
- Decker, S. og Van Winkle, B. (1996), *Life in the gang: Family, friends, and violence*. New York: Cambridge.
- Diego Vigil, James (2002), *A rainbow of gangs. Street cultures in the mega-city*. Austin: University of Texas.
- Dyrøy, Nina (2001), «Den uskyldige 'bygda'? Et kriminelt ungdomsmiljø utenfor storbyen». I: KRÅD (red.) *Gjenger – mer enn kriminalitet*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD).
- Egge, Marit, Bjørn Barland, Marit Ekne Ruud og Thomas Haaland (2008), *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene. En evaluering av praksis i fem kommuner*. Samarbeidsrapport NIBR/Politihøgskolen. Oslo: NIBR/Politihøgskolen
- Fangen, Katrine (1995), *Skinheads i rødt, hvitt og blått. En sosiologisk studie fra «innsiden»*. UNGforsk Rapport 4/95. Oslo: Ungforsk
- Fangen, Katrine (1999). *Pride and Power. A Sociological Interpretation of the Norwegian Radical Nationalist Underground Movement*. Avhandling for Dr. polit. graden. Insittutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo
- Flekkøy, Ingunn Grude (1999), *Unge jenter, status, rykte og konfliktløsning*.

- Gundhus, H. I., Egge, M., Strype, J., Myhrer, T-G. (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet. Evaluering av Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)*. PHS Forskning 2008:4. Oslo: Politihøgskolen
- Gruter, Paul og Veerstedt, Peter (2001), «Towards a problem-oriented approach to youth groups in the Hague». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers, s. 137-144.
- Hagedorn, John M. (2008), *A world of gangs. Armed young men and gangsta culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hagedorn, John M. (2007) (red.), *Gangs in the global city. Alternatives to traditional criminology*. Chicago: University of Illinois Press.
- Hagedorn, John M (2006), «The global impact of gangs». I: James Short og Lorine Hughes (red.), *Studying youth gangs*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Halvorsen, J. H. (1998), *Media, kriminalitet og innvandrerungdom. Avisenes syn på innvandrerungdom og kriminalitet. En studie av Aftenposten og VG mellom 1984 og 1997*. Hovedfagsoppgave i historie. Historisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Harris, Mary G. (1988), *Cholas: Latino girls and gangs*. New York: AMS.
- Heggen, Kåre og Tormod Øia (2005), *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag
- Holter, Øystein G., Helge Svare, Cathrine Egeland (2009), «Likestilling og livskvalitet 2007». Vedlegg 1 I St. meld. nr. 8 *Menn, mansroller og likestilling (2008-2009)* Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Hooks, bell (2004), *We real cool*. New York: Routledge.
- Huff, Ronald (ed.) (2002), *Gangs in America*. London: Sage.
- Huizinga, David og Karl F. Schumann (2001), «Gang Membership in Bremen and Denver: Comparative Longitudinal Data». I: Klein, M. H.J. Kerner, C. L. Maxson og E. G. M. Weitekamp (red.), *Eurogang Paradox.. Street Gangs and Youth Groups in the U.S. and Europe*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Hviid, Kirsten (2007), *No Life – om gadelivsstil, territorialitet og maskulinitet blandt unge mænd i et forstads kvarter*. Ph.d.-afhandling, Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.
- Hydly, Ida og Ingrid K. Hasund (2004), Evaluating a Norwegian Restorative Justice Project: mediating as supplement to punishment in cases of serious violence. *European Forum for Restorative Justice Newsletter*.
- Hydly, Ida (2007), *Gatemeglingsprosjektet i Oslo Røde Kors – en evaluering*. NOVA Skriftserie 7/07. Oslo: NOVA
- Jon, Nina (2007), *Selvrapportert kriminalitet og problematferd blant unge i Oslo, Skien og Narvik*. Oslo: Institut for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo
- Jon, Nina (2008), *Når jenter slår*. Intervju om tema for prøveforelesning.dr. grad UiOslo. Velferdsprogrammets hjemmeside.
www.forskningsraadet.no/servlet/satellite?c=Nyhet&pagename=vfo%22F Hovedsiden (15/6 2009)
- Justisdepartementet (2007) Rapport fra PIAs Team Organisert Kriminalitet - interdepartementalt samarbeid mot gjengkriminalitet.
- Klein, Malcolm W. (1995), *The American street gang: Its nature, prevalence, and control*. New York: Oxford University Press.
- Klein, Malcolm W (2001), «Other gang situations in Europe». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Klein, Malcolm W (2008), «Introduction». I: Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red), *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing..

- Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Klein, Malcolm W. & Cheryl L. Maxson (2006), *Street gang patterns and policies*. New York: Oxford University Press.
- Korem, Dan (1994), *Suburban Gangs. The Affluent Rebels*. Richardson, Texas: International Focus Press.
- Knox, George W. (2004), «Females and gangs: sexual violence, prostitution and exploitation», *Journal of Gang Research*, 11(3):1-15.
- Krange, Olve og Øia, Tormod (2005), *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen akademiske forlag
- KRÅD – Det kriminalitetsforebyggende råd (2002), *Gjenger – mer enn kriminalitet*.
- Larsen, Guri (1992), *Brødre. Æreskamp og hjemløshet blant innvandrings ungdom*. Oslo: Pax Forlag.
- Larsson, Paul (2008), *Organisert kriminalitet*. Oslo: PAX forlag
- Lien, Inger Lise (2001), «The concept of honor, conflict and violent behaviour among youth in Oslo». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Lien, Inger Lise (2002), «Ære, vold og kulturell endring i Oslo indre by», *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 1
- Lien, Inger Lise (2003), «Gjenger – et innvandringsproblem?», i Brox, Ottar, Lindbekk, Tore, og Skirbekk Sigurd (red.) *Gode formål – gale følger? Kritisk lys på norsk innvandringspolitikk*. Oslo: Cappelen, s.155-166.
- Lien, Inger Lise (2004), *Ugripelig ung. Kriminalitetsforebygging og gjengbekjempelse i innvandrer miljøene*. NIBR-rapport 2004:14. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Lien, Inger Lise (2005a), «Criminal Gangs and their connections: Metaphors, Definitions, and Structures». I: Decker, Scott og Weerman, Frank (red) *European street gangs and troublesome youth groups*. Lanham: Altamira Press, s. 31-50.
- Lien, Inger Lise (2005b), «The role of crime acts in constituting the gang's mentality». I: Decker, Scott og Weerman, Frank (red) *European street gangs and troublesome youth groups*. Lanham: Altamira Press, s. 105-128.
- Lien, Inger Lise og Haaland, Thomas (1998). *Vold og gjengatferd*. Samarbeidsrapport med Ungdom mot Vold. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Lihme, Benny (2002), *Det kulørte Akvarium. Artikler om unge, kriminalitet og bander*. København: Hans Reitzels forlag
- Løwe Toril (2008), *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*. SSB rapport 14 Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Løøw, Helene (2001). *Nazismen i Sverige 1980-1999: Den rasistiska undergroundrörelsen: Musiken, Mytarna, Ritarn*. Stockholm: Ordfront
- Mares, Dennis (2001), «Gangstas or Lager Louts? Working Class Street Gangs in Manchester». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Maxson, Cheryl L. (2001), «A Proposal for Multi-Site Study of the European Gangs and Youth Groups». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Mitchell, J. C. (1969), *Social networks in urban situations*. Manchester, United Kingdom: Manchester University Press.
- Moore, David M. (2004), *Managing Social Conflict – The Evolution of a Practical Theory*. I *Journal of Sociology and Social Welfare*. Vol XXXI, nr. 1

- Moore, Joan W. (2007), «Female gangs: gender and globalization» I: Hagedorn, John M. (2007) (red.). *Gangs in the global city. Alternatives to traditional criminology*. Chicago: University of Illinois Press, s.187-203.
- Moshuus, Geir (2004), «Samtale med Aki. Det jeg lærte av å lære om gangsta-rap». I: Fuglerud, Øyvind (red), *Andre bilder av «De andre»*. Transnasjonale liv i Norge. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Moshuus, Geir (2009), «Gatedeltakeren og terroristen», i Ketil Eide (red). *Over profesjonelle barrierer*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Natland, Sidsel (2003), «Jentevold»: overskridelser av normer for kjønn og alder? I *Tidsskrift for kjønnsforskning*. nr. 3/2003
- Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi (2009), *Restorative Justice in the Nordic Countries*. NSfK's 22nd Contact Seminar 2008. Reykjavik, Island
- Nordvik, Ragnhild (2007), *Å leve på kanten. Fellesskap og identitet i en ungdomsgjeng i El Alto, Bolivia*. Avhandling Cand.polit-graden. Sosialantropologisk institutt. Oslo: Universitetet i Oslo
- Næss, Elisabeth (1998), *Vold er ære, kriminalitet er penger. «K»-gjengen om seg selv*. Oslo: KRÅD
- Næss, Elisabeth (2000), *Raske penger og rykter om bråk. Norske gutter forteller* Oslo: KRÅD
- Pape, Hilde (1997), *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertredere*. 2. utgave. Politihøgskolen F-1997:1
- Parks, Robert, Ernest W. Burgess and Roderick D. McKenzie (1915) [1968], *The City*. Chicago: Univ. of Chicago Press
- Pedersen, Willy (1998), *Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget
- Perho, Sini (2005), «The construction of girls' and boys' positions in a racist youth milieu». I: Surapaa, Leena og Hoikkala, Tommi (red.). *Masculinities and violence in youth cultures*. Helsinki: Finnish Youth Research Network, s.48-74.
- Petterson, Tove og Karlsson, Jenny (2005), «Focus group interviews with youngsters about gender and violence – two studies». I: Surapaa, Leena og Hoikkala, Tommi (red.). *Masculinities and violence in youth cultures*. Helsinki: Finnish Youth Research Network, s.175-251.
- Prieur, Annick (2002), «Fargens betydning. Om rasisme og konstruksjon av etniske identiteter», *Sosiologi i dag*, vol 32(4), s. 59-82.
- Putnam Robert (2000), *Bowling alone: the collapse and revival of American community* New York: Simon & Schuster
- Rigspolitiet (2009), *Statusrapport. Kriminalitet forøvet af rockere og bander 2008*. København: Rigspolitiet
- Røgilds, Flemming (2004), *De utsatte. Bander, kulturmøder, socialpædagogik*. Højberg: Forlaget politisk revy
- SaLTo (2008), *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo 2008. En trendrapport laget av Oslo politidistrikt og Oslo kommune*. Oslo: SaLTo
- Salagaev, Alexander (2001), «Evolution of delinquent gangs in Russia». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers. s.195-202.
- Salagaev, Alexander og Sashkin, Alexander (2005), «Violence and victimisation on the street: Power struggle and masculine hierarchies in Russia». I: Surapaa, Leena og Hoikkala, Tommi (red.) *Masculinities and violence in youth cultures*. Helsinki: Finnish Youth Research Network, s.13-47.
- Sandberg, Sveinung (2005), «Stereotypens dilemma. Scenesetninger av etnisitet på 'gata'» *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 5(2):27-46.
- Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen (2006), *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget

- Sarnecki, Jerzy (2001), *Delinquent networks. Youth co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge University Press
- Shashkin, Alexander (2008) «Origins and development of racist skinheads in Moscow». I: Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red.), *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing.
- Shaw, Clifford (1929), *The Delinquent Arena*. Chicago: Chicago University Press
- Short, James F. Jr. (2006), «Why study gangs? An Intellectual Journey». I: Short, James F. Jr. & Lorine A. Hughes (red.), *Studying youth gangs*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Short, James F. Jr. (1996), *Gangs and adolescent violence*. Boulder, Colorado: University of Colorado Center for the Study and Prevention of Violence.
- Short, James F. Jr. & Lorine A. Hughes (red.) (2006), *Studying youth gangs*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Straarup Søndergaard, Per (1998), *Den hårde kerne: om bander og kriminelle grupper af unge*. Århus: CDR
- Surapaa, Leena og Hoikkala, Tommi (2005) (red.), *Masculinities and violence in youth cultures*. Helsinki: Finnish Youth Research Network.
- Sykes, G.M. og Matza, D. (1967), «Techniques of neutralization: a theory of delinquency», i *American Sociological Review*, 22(6), s.664-70.
- Telste, Kari (2004), «Wild West på Oslo Vest. Frognerbanden i medienes søkelys», i *Tidsskrift for ungdomsforskning*, årgang 4, nummer 1.
- Tertilt, Hermann (2001), Patterns of Ethnic Violence in a Frankfurt Street Gang. I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Thornberry, Terence and Marvin D. Krohn (2003), *Gangs and delinquency in developmental perspective / Terence P. Thornberry*. Cambridge: Cambridge University Press
- Thrasher, Frederic (1927), *The Gang. A study of 1,313 gangs in Chicago*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tronstad, Krisitan Rose (2008), «Opplevd diskriminering». I: Blom, Svein og Kristing Henriksen (red.) (2008) *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* SSB rapport 8 Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Van Gemert, Frank (2001), «Crips in Orange: Gangs and Groups in the Netherlands». I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers
- Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red.) (2008). *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing.
- Varang, Kjersti (2000), *På kant med loven og seg selv*. Oslo: KRÅD.
- Vestel, Viggo (2003), *A community of Differences. Hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in «Rudenga», East side Oslo*. Oslo: NOVA rapport 15/04
- Vestel, Viggo (2004), «'Napapijri Geographic', norske flagg, og 'wolla'-stilen: semiotisk kreativitet blant unge menn i et flerkulturelt ungdomsmiljø på Rudenga, Oslo øst», I: Fuglerud, Øyvind (red), *Andre bilder av «De andre»*. Transnasjonale liv i Norge. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Wacquant, Loïc J.D. (2008), *Urban Outcasts. A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, Loïc J.D. (2007), «Three pernicious premises in the study of the American ghetto». I: Hagedorn, John M. (2007) (red.) *Gangs in the global city. Alternatives to traditional criminology*. Chicago: University of Illinois Press, s.34-53.

- Weitekamp, Elmar G. M. (2001), «Gangs in Europe: Assessments at the Millennium», I: Klein, Malcolm W., Hans-Jürgen Kerner, Cheryl L. Maxson og Elmar G.M. Weitekamp (red). *The Eurogang Paradox. Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. London: Kluwer Academic Publishers s.309-324.
- White, Rob (2008), «Weapons are for whimps: the social dynamics of ethnicity and violence in Australian gangs». I: Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red), *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing, s.140-155.
- Whyte, William (1943) [1993], *Street corner society. The social structure of an Italian slum*. Chicago: University of Chicago Press
- Willies, Paul, (1990), *Common Culture*. Milton Keynes: Open University Press
- Wirths, Louis (1928) [1956], *The Ghetto*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wortley, Scot & Julian Tanner (2008), «Respect, friendship, and racial injustice: justifying gang membership in a Canadian city». I: Van Gemert, F., Dana Peterson & Inger Lise Lien (red), *Street gangs, migration and ethnicity*. Portland: Willan Publishing..
- Øia, Tormod (2003), *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Avhandling. NOVA rapport 20. Oslo: NOVA
- Øia, Tormod (2005), *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. NOVA Rapport 20/05
- Øia, Tormod (2006), *Osloungdom – rus og kriminalitet i et tiårsperspektiv*. I *Tidsskrift for ungdomsforskning* 2006 6 (2) :87-99
- Øia, Tormod (2007), *Ung i Oslo. Levekår og sosial forskjeller*. NOVA Rapport 6/07.

Institutt for samfunnsforskning

Rapport 2009: 8

<i>Forfatter/Author</i> Hilde Lidén og Miriam Latif Sandbæk
<i>Tittel/Title</i> Ungdomsgjenger - en kunnskapsstatus
<i>Sammendrag</i> Rapporten er gjort på oppdrag av Justisdepartementet og er en litteraturgjennomgang av nyere nordisk og internasjonal forskningslitteratur om ungdomsgjenger. Den legger særlig vekt på hva forskningslitteraturen sier om rekruttering til- og motivasjon for å delta i gjenger, og tiltak som forebygger at gjengmedlemmer blir alvorlig kriminelle. Et kjennetegn ved forskningsfeltet er at det har vært handlingsrettet, med vekt på forebygging og intervensjon. Nyere forskning går tett på lokale miljøer, og gir innsikt i årsaker til deltakelse, motivasjon for å gå inn og ut av gjenger, og samarbeidsrelasjoner for å endre negative miljøer. Premisset for denne forskningen gir imidlertid en begrenset teoretisk og empirisk innramming av forskningsfeltet. Litteraturgjennomgangen viser at det er behov for en bred tilnærming til forskningsfeltet som utforsker særtrekk ved og overganger mellom ulike typer ungdomsfellesskap, som trøblete ungdomsmiljøer, gategjenger og organisert kriminalitet. Et kjennetegn ved gjengforskning er at kjønn tematiseres i begrenset grad. Barrierer for unge menns samfunnsdeltakelse er tema som kan løftes fram og utforskes i større grad. Det trengs mer systematisk kunnskap om forebyggende hverdagsinstitusjoner. Det trengs også mer kunnskap om de unges oppfatninger av alternative livskarrierer når andre er stengte eller synes å gi dårlig uttelling på kort eller lang sikt.
<i>Emneord</i> Ungdom, gjeng, kriminalitet, maskulinitet, migrasjon
<i>Summary</i> This report is written for the Ministry of Justice and the Police and gives an overview over current international research on youth groups and street gangs, with a particular focus on research from Scandinavia and Norway. One of the report's main objectives has been to examine why and how some young people join gangs, and the effects of various preventive actions and intervention programs. Much of the research on gangs in Norway takes the form of applied research and evaluations of intervention programs. Many of these reports give valuable insight into why and how youth may join or leave a gang. The reports also contribute with knowledge about some of the challenges that the preventive actions and intervention programs face. However, there is a lack of theoretical and to some extent empirical contributions in this type of research. Our review shows that there is a need for a broader academic approach to youth gangs, exploring similarities and differences between different types of troubled youth groups and communities, including street gangs, and youth involved in organized crime. With some notable exceptions there has been little focus on gender in the research on youth gangs. Future research within this field should increasingly address the life situations of marginalized young men, their agency, construction of masculinity, and their use of Internet, movies, music and other cultural expressions in their identity construction.
<i>Index terms</i> Youth, street gangs, delinquency, masculinity, migration